

Munkaanyag – Nem idézhető!

VERZIÓ: 2.0

utolsó módosítás: 2024.08.21.

Magyarország Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiája 2025-2036

T E R V E Z E T a Stratégiai Környezeti Vizsgálat társadalmi konzultációs céljaira (2024. augusztus 21.)

A tervezet tartalmazza az NFFT plenáris ülésein lefolytatott általános vitán elhangzott, valamint a tagok írásbeli javaslata szerint, a Szakpolitikai Egyeztető Munkabizottság 2024. június 26-i ülésén elfogadott módosításokat is.

**Előkészítette és az Országgyűlés elé terjesztését javasolta
a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács**

Tartalomjegyzék

1.	A második Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia alapelvei.....	3
1.1.	Az Alaptörvény a Keretstratégia kiindulópontja	4
1.2.	A fenntartható fejlődés fogalma, a fenntarthatóság jelentősége.....	6
1.3.	Előzmények, a fenntarthatóság helyzete Magyarországon	9
1.4.	A fenntartható társadalom értékei és víziója.....	16
1.5.	A Keretstratégia célrendszere és megvalósítása.....	19
2.	A második Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia céljai.....	23
2.1.	'A' Általános, horizontális célok	25
2.2.	'H' Humánerőforrásokhoz kapcsolódó célok	31
2.2.1.	'H.1' Népesedés.....	31
2.2.2.	'H.2' Egészség.....	34
2.2.3.	'H.3' Tudás.....	40
2.2.4.	'H.4' A szegénység és társadalmi kizáródás csökkentése	48
2.3.	'T' Társadalmi tőke	55
2.3.1.	'T.1' Önszerveződő közösségek, szubszidiaritás, nemzeti összetartozás, kultúra.....	55
2.3.2.	'T.2' Bizalom, inkluzív társadalom, nemek közötti egyenlőség.....	62
2.3.3.	'T.3' Átláthatóság, együttműködés, korrupciómentesség, jó kormányzás	66
2.3.4.	'T.4' Biztonság, béke	69
2.4.	'K' Természeti környezeti erőforrások.....	72
2.4.1.	'K.1' A biodiverzitás és az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzése, fenntartható területhasználat	72
2.4.2.	'K.2' Körforgásos gazdaság	79
2.4.3.	„K.3” Fenntartható vízgazdálkodás	84
2.4.4.	„K.4”Éghajlatváltozás mérséklése és alkalmazkodás	88
2.5.	„G” Gazdasági erőforrások	92
2.5.1.	G.1 Prudens gazdaságpolitika, fenntartható pénzügyek	92
2.5.2.	'G.2' Foglalkoztatás, munkatermelékenység, innováció	98
2.5.3.	'G.3' Digitalizáció.....	101
2.5.4.	'G.4' Fenntartható ágazati politikák.....	105
	FÜGGELÉK: Az ENSZ fenntartható fejlődési céljai (SDG's)	112

1. A második Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia alapelvei

1.1. Az Alaptörvény a Keretstratégia kiindulópontja

A fenntarthatóság értékeinek érvényesítése Magyarországon alkotmányos kötelezettség. Az Alaptörvényünk számos olyan rendelkezést tartalmaz, amelyek közvetlenül vagy közvetetten a fenntarthatóság elvét jeleníti meg, teszi alkotmányos alapvetéssé.

A Nemzeti hitvallás egyértelműen fogalmaz: *„Vállaljuk, hogy örökségünket, (...) a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”*

A P) cikk kijelenti: *„A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”*

A XXI. cikk a fenti köteleességek mellé mindennek emberi jogi oldalát állítja párhuzamba: *„Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.”* A XX. cikkben az egészséges környezet a testi és lelki egészséghez való jog biztosításának feltételeként jelenik meg, aminek *„érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő”*.

A Q) cikk mindezzel kapcsolatban országunk határain túlra nyúló felelősségünket is hangsúlyozza: *„Magyarország (...) az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.”*

A 38. cikk pedig az állam és a helyi önkormányzatok tulajdonának – mint nemzeti vagyonnak – a kezelését szorítja korlátok közé azáltal, hogy meghatározta védelmének célját: *„A nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele. A nemzeti vagyon megőrzésének, védelmének és a nemzeti vagyonnal való felelős gazdálkodásnak a követelményeit sarkalatos törvény határozza meg.”*

Az Alkotmánybíróság immáron negyedszázados következetes gyakorlatában alakította a fentebbi alapvető jogokhoz, illetve korábbi alkotmányjogi környezetben elsősorban a környezet védelméhez kapcsolódó alapjogi elveket, mint a visszalépés tilalma, a megelőzés és elővigyázatosság elvei, az integráció és a tervszerűség követelményei. Mindezek az alaptörvényi kereteket fokozatosan töltik meg tartalommal, úgy a jogalkotás, mind a jogalkalmazás számára.

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia feladata ezen alaptörvényi célok, értékek, elvek, alapvető jogok és kötelezettségek érvényesítésének biztosítása úgy, hogy a Keretstratégia 12 évre – három parlamenti ciklus időtartamára – vonatkozóan átfogó, horizontális célokat fogalmaz meg.

A fenntarthatóság érvényesítésének az Alaptörvényünkben, nemzeti értékeinkből és érdekeinkből fakadó kötelezettségén túl a nemzetközi együttműködésben viselt felelősségünkben adódó szempontjai is fontosak. Magyarország aktív részese volt az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljai kidolgozásának, s elkötelezett a 2030-ra kitűzött közös globális fenntarthatósági célkitűzések elérésében. Ugyanígy fontos meghatározottság az Európai Unióban kialakított közös fenntartható fejlődési célok teljesítéséhez való hozzájárulás.

Magyarország első fenntartható fejlődési stratégiai tervét a Kormány készítette el 2007-ben, ezzel egyidőben a 100/2007. számú országgyűlési határozat 1. pontja kijelentette, hogy szükséges a magyarországi fenntartható fejlődési célkitűzések, átfogó feladatok meghatározása egy hosszútávra szóló fenntartható fejlődési stratégia keretében, és azt rendszeresen meg kell újítani. A ma már nem hatályos 102/2009. számú országgyűlési határozat döntött arról, hogy a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács feladata a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia előkészítése, s annak elfogadása az Országgyűlés hatáskörébe tartozik. Így készült el az első ilyen Keretstratégia, amit az Országgyűlés 2013. márciusában fogadott el. A 102/2009. számú országgyűlési határozat az első Keretstratégia elfogadásával hatályon kívül került, az azóta érvényes rendelkezés, a 18/2013. számú országgyűlési határozat szerint új Keretstratégia megalkotását a Kormány, a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács vagy az országgyűlési képviselők javaslatára az Országgyűlés kezdeményezheti, elfogadására az Országgyűlés jogosult.

Jelen dokumentum a közpolitikai döntéselőkészítő-döntéshozási rendszerben **hosszú távú koncepcióként** funkcionál. Keretet ad, célokat, prioritásokat vázol más döntések előkészítéséhez, hogy a szakpolitikai stratégiákban vagy tervekben olyan cél-eszköz-határidő-pénzügyi forrás rendszert tudjanak megalkotni, ami más szakpolitikai stratégiákkal vagy tervekkel együtt, azokkal összhangban, érdemben tudja szolgálni a fenntarthatósági átmenetet.

Az Alkotmánybíróság értelmezésében az egyes stratégiák a közép- és hosszú távú tervezés és kiszámítható jogalkotás olyan szakmai kiindulópontjai is egyben, melyek figyelembe vétele az elővigyázatosság és a megelőzés elveire is tekintettel különösen fontos a jelzett alaptörvényi keretek betartása és ebből fakadóan a fenntarthatóság megvalósításában.

A Keretstratégia célja egyszersmind az is, hogy hozzájáruljon egy nemzeti egyetértés kialakulásához a fenntarthatóságról. A fenntarthatóság ugyanis nem csak politikai és kormányzási kérdés; hanem az egyes személyeknek, családoknak, üzleti vállalkozásoknak, civil szerveződéseknek is olyan célokat, értékeket kell követniük, oly módon kell meghozni mindennapos döntéseiket és olyan kezdeményezésekbe kell belevágniuk, amelyek biztosíthatják a fenntartható társadalom elérését.

1.2. A fenntartható fejlődés fogalma, a fenntarthatóság jelentősége

A *fenntartható fejlődés* és a *fenntarthatóság* fogalmainak meghatározása és értelmezése terén sem a tudományban, sem a politikában nem alakult ki következetesen egységes definíció és közmegegyezéssel megvalósítási, végrehajtási gyakorlat. Ezért az első magyar Keretstratégia, az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottságában (Brundtland-jelentés, 1987) kialakított koncepciót alapul véve részletesen körülírta a fenntartható fejlődés és a fenntarthatóság fogalmainak jelentését, értelmezési lehetőségét a hazai stratégiai tervezés szempontjából.

A fenntarthatósági stratégiai tervezés szükségességét világszerte a modern társadalmi-gazdasági berendezkedés két alapvető fundamentális problémája, kihívása igazolja. Egyrészt a politikai közbeszédben a jövedelmek nagyságáról és elosztásáról szóló viták elhalványítják a jóllét megteremtésének alapjait jelentő nemzeti erőforrások, tőkejavak mennyiségi és minőségi gyarapításáról szóló kérdéseket. Ez lehetővé teszi, hogy az aktuális jóllétet úgy is növelhetjük, hogy annak részbeni forrása a tőkejavaink csökkentése, feláldozása. Másrészt, egyre több pénzügyi, technikai, logisztikai lehetőségünk van az előttünk álló döntési alternatívák közül azt kiválasztani, amely maximalizálja a döntés jelenbeli hasznát úgy, hogy közben egyre több költséget hárít a jövő nemzedékeire.

A **fenntartható fejlődés** az ember boldog és értelmes életvitelének előmozdítását és a közjó kiteljesítését célozza meg úgy, hogy az emberi tevékenységek a Föld környezeti eltartó-képessége szabta határokon belül maradnak, és a gyarapítható, fejleszthető emberi, társadalmi és gazdasági erőforrások terén gondoskodunk ezek megfelelő mennyiségi és minőségi állapotának fenntartásáról, bővítéséről, illetve javításáról.

Az emberi társadalom fejlődése kapcsán fontos alapelvnek tartjuk, hogy a személyek – bizonyos általános társadalmi normák és nemzeti hagyományok szerinti keretek között – autonóm módon dönthetnek a jó élet számukra való jelentéséről, tartalmáról. Azt is valljuk, hogy az emberek különböző közösségeinek, továbbá a nemzet szintjén is létezik elképzelés a jó életről (közjó). Fejlődésen tehát az egyének és a közösségek, a nemzet, továbbá az emberiség számára a jó élet feltételeinek, lehetőségeinek egymástól el nem választható, harmonikus bővülését értjük. Hangsúlyozzuk, hogy a jó életnek nemcsak anyagi dimenziója, hanem szellemi és lelki oldala is van.

A Keretstratégia megállapítja, hogy minden nemzedék anyagi, szellemi és lelki jólétének elősegítéséhez szükséges javak létrehozásához négy alapvető erőforrás szükséges:

- az emberi (humán),
- a társadalmi,
- a természeti és
- a gazdasági.

A fenti négy erőforrás a fenntarthatóság szempontjából jelentősen eltérő:

- a természeti erőforrások korlátosak,

- az emberi erőforrások elvben, az idő függvényében gyarapíthatók,
- a társadalmi erőforrások elvben, az idő függvényében gyarapíthatók,
- a gazdasági erőforrások elvben, az idő függvényében gyarapíthatók.

A fenti erőforrások alakulása/alakítása természetesen egymással szoros kölcsönhatásban van, ezek kezelésénél figyelembe kell venni a közöttük fennálló kapcsolatokat. Míg korábban a természeti erőforrások közül az energia szűkösségét tartották a legfontosabbnak, újabban többen hangsúlyozzák az anyagok korlátosságának közeli veszélyét.

A **fenntarthatóság** olyan elv, gondolkodásmód, a döntéselőkészítések azon szempontrendszer, amely a döntési alternatívák közötti mérlegelésekor (1) tudatosan kiterjeszti a mérlegelés időtávját, értékeli a jövő generációkra gyakorolt hatásokat, valamint (2) gondosan számba veszi a nemzeti erőforrások (természeti környezet, illetve humán, társadalmi és gazdasági tőkejavak) mennyiségi és minőségi állapotára vonatkozó következményeket.

A fenntarthatóság részben korlátozó elv: meghatározza a fejlődés határait, a fejlesztési alternatívák közötti választáskor kizárja azokat a változatokat, melyek a jövő nemzedékek eladásítása révén eredményeznének jóléti javulásokat rövid távon.

Ugyanakkor a fenntarthatóság támogató elv is: a jövőbe való befektetési lehetőségek közötti tudatos választás, a különböző erőforrások fenntartásának kiegyensúlyozásával lehetővé teszi a jövőbeli jólét magasabb szintjeinek kialakulását.

A **fenntarthatósági politika** – a jelenlegi és a következő nemzedékek életminőségének érdekében – az utódaink erőforrásait bővítő, az ilyen beruházásokat ösztönző, valamint az erőforrásokat – különösen az ökoszisztéma-szolgáltatásokat – felélő döntéseket visszaszorító politikai cselekvések együttese.

A fenntarthatóság érvényesítése tehát nem luxus, hanem közvetlenül vagy közvetve fundamentális feltétele

- (i) a tartós életminőség javulásnak,
- (ii) a nemzet társadalmi-gazdasági versenyképességének,
- (iii) a belső vagy külső stresszekkel és sokkokkal szemben társadalmi ellenállóképességnek, és
- (iv) az ökológiai eltartórendszerünk rezilienciájának.

A fenntarthatóság érvényesítése nélkül például gazdaságunk nem szabadulhat a közepes fejlettség csapdájából, s nem kerülhetünk közelebb ahhoz a közösen kitűzött célunkhoz, hogy Magyarország Európa vezető országai közé kerüljön, ahol a legjobb élni és dolgozni.

Ennek megfelelően a fenntarthatósági politika nem elkülönült szakpolitikai ágazat, hanem olyan horizontális rendezőelv, melyet kivétel nélkül minden szakpolitikai területen érvényesíteni szükséges.

A **fenntarthatósági stratégia** annak a terve, hogy az egyéni jó élet és a közjó biztosításának feltételeit az adott időpillanatban saját jólétét megteremtő generáció ne élje fel, ne merítse ki erőforrásait, hanem megfelelő mennyiségben és minőségben a következő generációk számára is megőrizze, bővítse azokat. A még meg sem születettek, vagyis a szavazati joggal még nem rendelkezők érdekeit úgy lehet megvédeni, hogy a most élők értékrendi, alkotmányos vagy más intézményi korlátokat állítanak önnön mozgásszabadságuk elé. Tisztázzák azokat a határokat, amelyeken túl bizonyos lépéseket nem tesznek, nem tehetnek meg, és hogy a kísértésnek ellen tudjanak állni, előre akadályokat gördítenek maguk elé.

Bár a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban leginkább az annak megvalósításához hozzájáruló technológiákat szokás kiemelni (például megújuló energiaforrások, újrahasznosítás, modern információtechnológiai eszközök alkalmazása az oktatásban), a fenntartható társadalom kialakulásának feltétele mégis ennél szélesebb körű, elsősorban kulturális probléma. Az alapkérdés az, miként képes az adott emberi közösség folytonosan és eredményesen alkalmazkodni az állandóan változó (gazdasági, társadalmi-humán, természeti, táji és épített) környezetéhez, illetve miként képes belátni önnön igényei korlátozásának szükségességét. A fenntarthatóság tehát új viszonyrendszer az emberek, a társadalmak és a természeti környezet között, ahol az emberi cselekvéseket az értékkövetés határozza meg.

Az emberiség válasza erre a kihívásra a kulturális adaptáció: az értékek, az intézmények, a társadalmi-gazdasági szerkezet, a tudományos-technológiai ismeretek szükséges mértékű – a hagyományokra szervesen építkező, az értékeket tisztelő, megőrző, a társadalom szövetét önkényesen fel nem szakító – megváltoztatása, fejlesztése, hozzáigazítása a változó társadalmi, gazdasági és természeti környezeti kihívásokhoz, az azok nagysága szerinti megfelelő mértékben. Ezt jól segítheti elő, támaszthatja alá a társadalom tagjai hitrendszerének felerősítése, kibontakoztatása. A kulturális alkalmazkodás természetesen nem azt jelenti, hogy korlátozás nélküli tevékenységeink révén bekövetkező bármilyen környezeti változás megengedett, mert majd úgyis igazodunk hozzá. A kulturális adaptáció része, hogy bizonyos, a későbbi nemzedékek számára külső feltételként jelentkező kedvezőtlen állapot kialakulását megelőzzük. Egy nemzet fenntartható fejlődési stratégiája ennek a kulturális alkalmazkodásnak a terve, zsinórmértéke.

A társadalmi adaptáció lényeges eleme, alapja, hogy az igazságossági, méltányossági és esélyegyenlőségi szempontokat ne csak a generációk közötti viszonyban vizsgáljuk, hanem az éppen együtt élők közötti viszonyban is. Az igazságos átmenet (*just transition*) vagy a „ne hagyjunk hátra senkit” (*leave no one behind*) elvek – amelyek meghatározóan jelen vannak a nemzetközi fenntartható fejlődési gondolkodásban és stratégiákban – érvényesítése, az adott nemzeti, gazdasági, társadalmi körülmények közé adaptálása már rövidtávon is növeli a jólétet, valamint szélesebb támogatói bázist, konszenzust teremt a fenntarthatósági átmenet kihívásainak elfogadásához és kezeléséhez.

1.3. Előzmények, a fenntarthatóság helyzete Magyarországon

Az első Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiát az Országgyűlés 12 éves időtartamra 2013. március 28-án fogadta el a 18/2013. számú országgyűlési határozattal „A fenntarthatóság felé való átmenet nemzeti koncepciója” címmel.

Az első Keretstratégia időszakában (2013-2024) néhány fenntarthatósági dimenzióban érdemi előrelépést sikerült elérnünk, de célkitűzéseink többségét nem sikerült megvalósítani, így a fenntarthatósági átmenet összességében nem következett be.

A fenntarthatóság szintjét és folyamatait alapvetően határozzák meg külső tényezők is, néhány területen – így az éghajlatváltozás esetén – a globális trendek a meghatározóak, más fenntarthatósági tényezők terén a lokális, nemzeti cselekvések a döntőek.

A fenntarthatóság felé való átmenet globális helyzete

A fenntarthatóság helyzete globálisan sem lett kedvezőbb az első Keretstratégia ideje (2013-2024) alatt. Az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljainak 2030-ig esedékes teljesítése is számos területen valószínűtlen, a megvalósítás jelenlegi trendjeit kivetítve. Továbbra is jól megfigyelhető a fenntarthatóság dimenzióinak egyenlőtlen kezelése: amíg a társadalmak rövid távú fogyasztását, anyagi jólétét támogató fenntarthatósági célok megvalósítása időarányosan jól áll, addig a természeti környezet megőrzésére vonatkozó célkitűzésekhez nem sikerül megfelelő sebességgel közelednünk.

A természeti erőforrások mennyisége csökkent, minősége általában romlott. Az emberi életminőséget is meghatározó ökoszisztéma-szolgáltatások elvesztésének három fő okaként azonosított antropogén hatások (területhasználat-változás, anyagátáramlás, azaz kitermelések és szennyezések-hulladékok, valamint éghajlatváltozás) mindegyik területén romló globális trendeket látunk: a természet által elfoglalt területek zsugorodnak, az anyaghasználatunk és az üvegházhatású gázok kibocsátása nő.

A fenntarthatóság humán dimenziójában pozitív trend a születéskor várható élettartam növekedése, s hogy emelkedik az oktatásban eltöltött idő nemzetközi átlagban is. A demográfiai folyamatok ugyanakkor nem fenntarthatóak: a Föld számos térségében – különösen a gazdaságilag fejlett országokban – a termékenység kritikusan alacsony szinteket ért el, ami dinamikus népességcsökkenéshez és gyorsan idősödő korosztályi összetételű társadalmak megjelenéséhez vezet, míg az afrikai kontinens népessége gyors ütemben nő. Az erősen eltérő dinamikával népesedő kontinensek között ezért nő a migrációs hajtóerő is.

A társadalmi erőforrások terén egyre erőteljesebb kritika éri a növekvő vagyoni egyenlőtlenségeket, miközben a szegénység – a COVID-19 járvány okozta remélhetőleg átmeneti sokkot okozó hatásától eltekintve – általában mérséklődik a világ minden térségében. A tartósan magas jóllét fő faktoraként azonosított inkluzív társadalmi

intézményrendszerek terjedése az elmúlt két évtizedben tetőzött, majd visszaszoruló pályára állt. Egyre gyakoribb a nemzetek közötti vagy országokon belüli konfliktusok háborúba fordulása, a fegyveres erőszak.

A háborúk, a demográfiai egyenlőtlenségek és a természet pusztításából fakadó katasztrófák felerősítik a migrációt. A társadalmak szövetét, a társadalom tagjai együttműködési képességeit a külső fenyegetések mellett értékvták, a kooperációnak irányítúként szolgáló erkölcsi rend bomlása is gyengíti. Az egyre komplexebb szerveződési szintek megjelenésével az emberekhez közelebbi szeveződési formák – család, helyi közösségek, önkormányzatok – döntési jogosítványai erodálódnak. Egyre gyakrabban merül fel az a kritika is, hogy a szubszidiaritás elvének nem mindig megfelelő módon rendezünk át döntési jogköröket nemzeti szintről a nemzetek feletti szerveződések javára.

A gazdasági fenntarthatóság legjelentősebb kihívása globális szinten az adósságok további felhalmozódása, mind állami, mind pedig vállalati és magán szinteken is. A nagy érdekérvényestő képességgel rendelkező nemzeti és nemzetek feletti vállalatok számos esetben veszélyeztetik a fenntarthatósági kereteket, mivel tevékenységeik kontrollja sokszor elégtelen, valamint a nemzeti kormányok egyes esetekben erélytelenek a járadékvadász alkukkal vagy például a szabadkereskedelmi egyezményekben foglalt, antidemokratikus vitarendezési eljárások bevezetésével szemben.

A világban általános gazdaságszervezési elv: a piacgazdaság és a kapitalizmus intézményrendszerébe rendkívül lassan integrálódnak azok a fenntarthatóság érdekében szükséges szabályok és szabálymódosítások, amik korlátoznák vagy kizárnak, esetleg „beáraznák” azokat a megoldásokat, amik a rövidtávú nemzeti jövedelem vagy a vállalati profit növelése érdekében csökkentik hosszabb távon a nemzeti erőforrások mennyiségét és minőségét.

Szintén jelentős fenntarthatósági hatása lehet egyes innovációk erőltetésének vagy bizonyos technológiák olyan gyorsuló alkalmazásának, ahol a társadalom tagjai számára ezen innovációk és technológiák társadalmi vagy egyénekre gyakorolt hatásai nem átláthatóak, nem érthetőek.

Hazai trendek

A hazai fenntarthatósági átmenetet általában leginkább az hátráltatja, hogy a jövőbe való befektetéseink nem kellően kiegyensúlyozottak: míg a fizikai termelő tőkébe és egyes infrastrukturális tőkékbe (gyorsforgalmi úthálózat) való beruházásaink prioritást élveztek és egyes területeken messze felülmúlták az EU-átlagot, továbbá dinamikusn növeltük a munkahelyek számát, s Magyarországon ma közel teljes foglalkoztatottságról beszélhetünk, addig általában a humán és társadalmi tőkénk fejlesztésére – a demográfiai fogyás megállítására tett jelentős erőfeszítések mellett – kevesebb figyelem és forrás jutott, valamint nem sikerült megállítanunk természeti erőforrásaink túlhasználatát sem.

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács előrehaladási jelentéseiben használt 16 fenntarthatósági kulcsindikátor közül 2 jó, 0 átlag feletti, 7 átlagos, 3 átlag alatti és 4 rossz minőségű, míg a trendek (az indikátor értékek változása) alapján 6 terület javuló, 7 terület stagnáló, 3 terület romló képet mutat (a legutóbbi ötödik előrehaladási jelentés értékelése szerint).

A különböző más hazai és nemzetközi fenntartható fejlődési mérések is megerősítik az előrehaladási jelentésekben foglaltakat: Magyarország fenntartható fejlődési teljesítménye közepes, egyes területeken figyelemreméltóan pozitív, számos olyan terület is van azonban, ahol a helyzetünk kritikus, s itt több esetben nem javuló, hanem tovább romló vagy stagnáló trendeket látunk. Európai Unió összehasonlításban a különböző más értékelések Magyarország teljesítményét egybehangzóan az EU átlag alá, a 27 EU-tagállam között a 15-21. helyre teszik.

A fenntarthatóság érvényesülésének alacsony általános szintje jelenleg az egyik legfontosabb akadálya, hogy Magyarország saját polgárai jogos igényeinek és nemzeti közössége terveinek megfelelően még erőteljesebben javíthassa az egyének jóllétét, a közjó szintjét, a gazdasága teljesítményét és versenyképességét.

Az általános tapasztalat, hogy a fenntarthatóság elemeinek, résztényezőinek kiegyensúlyozott, harmonikus fejlesztésére van szükség, s hogy a fenntartható működés gyümölcsei (nagyobb jóllét, erősebb versenyképesség, szilárdabb ellenállóképesség) megjelenjenek. Általában eredményesebb az a fenntarthatósági politika, mely a gyengébb képességek, erőforrások, tényezők erősítését helyezi előtérbe, „zárkóztatja fel” a jobb állapotban lévő tényezők szintjére. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács előrehaladási jelentései (2015-től 2023-ig öt jelentés készült el) szerint a magyarországi fenntarthatósági gyakorlat azonban sok területen inkább azokat a tényezőket fejlesztené tovább, ahol az EU-n belüli relatív pozíciónk már a legjobbak között van (például GDP-arányos állóeszköz-felhalmozás, foglalkoztatottság, közút-hálózat sűrűsége), míg viszonylag kevesebb forrás jut azokra a területekre, ahol a relatív fejlettségünk szintje EU-s összehasonlításban a legrosszabbak közé tartozik (például pedagógusbérek, egészségtudatos magatartás, természeti erőforrás-termelékenység).

Az első Keretstratégia előrehaladási jelentéseiből leszűrhető, hogy további lehetőségeink vannak az egyes fenntarthatósági céljaink eszközeinek kiválasztásánál a rendszerszintű, holisztikus megközelítések alkalmazásában. Így a demográfiai stabilitás elérésében a születések növekvő számát elősegítő támogató környezet kialakításán túl érdemes lehet nagyobb figyelmet szentelni a halálozások csökkentésére, a születéskor várható élettartam és az egészségben eltöltött évek számának növelésére, vagy a kivándorlás mértékének csökkentésére. A születésszámok növelésének támogatásában fontos, már bevezetett eszköz az adókedvezményeken keresztüli pénzbeli támogatások és az otthonteremtés segítése, s elindult a családok számára fontos bölcsődei férőhely bővítés is, ezek mellett érdemes erősíteni a gyermeknevelés és a munka megfelelő egyensúlyának megteremtését, s odafigyelni arra, hogy a felnövekvő gyermekek számára milyen minőségű oktatás lesz elérhető, s mennyire megterhelő anyagilag a fiatal családtagok egyetemi-főiskolai tanulmányainak biztosítása.

Néhány szakpolitikai, illetve társadalmi-gazdasági területen a fenntarthatósági szempontok érvényesültek, a döntéselőkészítés és cselekvések integráns részeivé váltak. A második Keretstratégia végrehajtása során ezekre az esetekre mint jó gyakorlatokra érdemes példaként tekinteni:

- Az első Keretstratégia elfogadásától kezdve következetesen támogattuk a gyermeket vállaló családokat, így az egy családba született gyermekek száma (átlagérték) a 2011-es 1,23-es szintről 1,5-1,6 közötti sávba emelkedett.
- A nemzetpolitika terén számos pozitív előrelépés történt az első Keretstratégia időszakában. A határainkon belüli és kívüli magyarság kapcsolatai erősödtek – az így létrejövő és megszilárduló kapcsolat hozzájárul a kulturális örökségünk megőrzéséhez és ápolásához.
- Megvalósult a foglalkoztatottság jelentős növelése, részben a munkarőpiaci és demográfiai folyamatok következményeként, de különösen a kormány több összehangolt intézkedése, például a közmunka-program eredményeképp.

A fenntarthatóság egyik kulcsindikátora a 20-64 éves korcsoport foglalkoztatási rátája, amely folyamatosan emelkedett az elmúlt évtizedben és már 2016 óta meghaladta az uniós átlagot. A ráta 2022-ben meghaladta a 80 százalékot, ezzel Magyarország teljesítette az EU2020 stratégiában foglalt célértéket. Az elmúlt évtizedben olyan rétegeket is sikerült bevonni a munkaerőpiacra, akiket azelőtt nem. Így egyre inkább a munkaerőhiány vált a gazdasági növekedés egyik korlátjává. A munkaerőtartalék nagyobb részt ma már valamilyen szempontból hátrányos helyzetű rétegekből áll, akiknek a munkaerőpiaci integrációja csak fokozott erőfeszítésekkel érhető el.
- A foglalkoztatottság növekedése következtében érdemben csökkent mind a szegénység és társadalmi kirekesztődés kockázatával élők aránya, mind az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya; az elmúlt évtizedben Magyarország ebben a két kategóriában is a legrosszabb EU-tagállami helyéről az EU-átlagnál jobb pozícióba emelkedett.
- Az európai gazdaságokhoz képest lényegesen magasabb a GDP-arányos állóeszköz-felhalmozási rátánk (2022-ben 28,2%-os szinten állt), a termelőeszközök jelentős fejlesztése ment végbe 2013 óta.
- Érdemben csökkent a hazai villamosenergia-termelés karbonlábnyoma a nukleáris erőművi kapacitás szintentartása és a megújuló forrásokból származó (különösen a fotovoltaiikus) termelés dinamikus növekedése miatt.
- A természetvédelmi oltalom alatt álló területeink kiterjedtek, s e védelem hozzájárul a Kárpát-medence különleges ökoszisztémáinak, biodiverzitásának fenntartásához.
- Jelentős fejlesztés történt az állampolgári és a vállalkozói ügyintézés minőségében, nagyobb körben elérhetők az e-közigazgatási megoldások.
- A járadékvadász magatartások és a korrupció csökkentése terén jelentős eredmény az adóelkerülési lehetőségek csökkentése (például a pénztárgépek adóhivatalhoz való bekötésével) és a hálapénz illegálissá tétele az egészségügyben.

A Keretstratégiához a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács által kétévente készített előrehaladási jelentések az alábbi fontosabb problémákra, fejlesztendő területekre mutattak rá:

- A magyar gazdasági fejlődés továbbra is jelentős természeti erőforrás felhasználással jár.

Az emberi létezéshez és a gazdaság működtetéséhez szükséges ökoszisztéma-szolgáltatások fokozatosan gyorsuló elvesztését alapvetően háromféle emberi tevékenység okozza: a területhasználat-változtatás, az anyagáramok – kitermelések és szennyezések – növelése, valamint az éghajlatba való beavatkozás. Magyarország mindhárom területen rontotta a pozícióját 2013 óta: az EU-átlagnál gyorsabban bővült a mesterséges felszínborítottságú területek aránya, a GDP-nél lényegesen gyorsabban növekedett a hazai anyagfelhasználás (a természeti erőforrás-termelékenység csak fele az EU-átlagnak) és ma nagyobb az üvegházhatású gázok kibocsátott mennyisége, mint 2013-ban volt. A védelem alatt nem álló területeken a biodiverzitás megőrzése sokszor nem kellő súlyú szempont, jelentős számban történnek a tájképet, az ökoszisztémát felszámoló vagy érdemben negatívan befolyásoló változtatások, zöldmezős beruházások.

- A tudástőke fejlesztéséhez elengedhetetlen a pedagógusok jövedelmének érdemi emelése, a korszerű oktatási módszerek nagyobb arányú alkalmazása, valamint az oktatás esélykiegyenlítő funkciójának érvényesítése (az iskolarendszer megfelelően csökkentse a családi háttér szerepét a tanulói teljesítményekben). Ennél fogva jelentősen erősíteni kell az innovációs képesség megalapozását a 18 éves kor előtt, mert annak hiányait felsőoktatási reformokkal és a kutatás-fejlesztési intézményrendszer korrekcióival már nem lehet utólag bepótolni.

Az innovációra alapozni kívánó gazdasági fejlődésünk érdekében az oktatásban töltött átlagos időnek növekednie kellene, de csak a felnőttképzésben résztvevők száma emelkedett kis mértékben, az oktatást idő előtt elhagyók aránya továbbra is nagyon magas, s a mutató távolodik az EU-átlagtól, valamint lemaradunk európai összehasonlításban a felsőoktatásban részt vevők arányában is. A 2022-es adatok szerint a 27 EU-tagállam között a magyar teljesítmény a korai iskolaelhagyók aránya terén a 23. helyen, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányát tekintve a 22. helyen, míg a felnőttképzésben való részvétel arányát tekintve a 21. helyen, vagyis valamennyi szegmensben az utolsó negyedben vagy harmadban áll.

- A magyarok egészségi állapota a legtöbb mutatóban jelentősen elmarad az európai átlagtól. Ennek elsődleges oka az egészségkárosító életmódok és szokások elterjedtsége, másodlagos forrása pedig az egészségügyi ellátórendszer alacsony hatékonysága.

Nagy kockázatot jelentenek a különböző egészségkárosító magatartások elterjedtsége, a mozgásszegény életmód, az egészségtelen táplálkozás, a dohányzás (és az azt helyettesítő e-cigaretta, nikotintartalmú termékek használata), valamint a drog- és alkoholfogyasztás. A magyar egészségpolitika a *curatiora* (gyógyítás) helyezi a hangsúlyt, nem a megelőzésre (prevenció). Nem használjuk ki a megelőzés eszközeit, sem a primer prevenciót (egészség megőrzése), sem a másodlagos megelőzés (a betegségek korai felismerésének) lehetőségeit, mivel a magyarok, különböző okok miatt, kis arányban vesznek részt szűrővizsgálatokon. Ez mutatkozik meg abban, hogy a megelőzhető halálozások az EU-ban a második legnagyobb arányban fordulnak elő.

Nem kap elegendő figyelmet az egészségmegőrzés tág, integrált társadalmi feltételrendszere. Az egészség társadalmi ügy, nem kizárólag az egyén életmódja befolyásolja (illetve az egyén választására is sok tényező van hatással), többek között a társadalmi környezet, a lakókörnyezet, a gazdasági környezet, az elérhető egészségfejlesztési és egészségnevelési programok. Ezen a téren több szerep juthat az államnak, az önkormányzatoknak, a közösségeknek és az oktatási intézményeknek.

Az egészségügyi ellátórendszer sem működik még hatékonyan: az elkerülhető halálesetek számában a hatodik legrosszabb érték a magyar. Az egészségüggyel kapcsolatos pozitív folyamat, hogy az orvosok körében jelentős bérrendezés történt, s a további egészségügyi dolgozói körben is megkezdődött a bérek növelése. A korrupcióval szembeni fenntarthatósági céljainkat segíti a hálapénz rendszerének illegálissá minősítése.

- A háztartások jövedelme és fogyasztása tekintetében Magyarország az Európai Unió egyik legalacsonyabb értékeivel rendelkezik. A szegénység és társadalmi kizáródás, valamint az alacsony munkaintenzitásból fakadó szegénység esetében ma már a magyar társadalom tagjainak kisebb aránya érintett, mint az EU átlagában. Ugyanakkor a súlyos anyagi és társadalmi depriváció még mindig minden tizenegyedik magyart érinti, az itt is megmutatkozó javulás ellenére a 9,1%-os arány (2022) az EU-tagállamok negyedik legrosszabb értéke.
- Míg a jövedelmi egyenlőtlenségek mértéke nem kirívó, ugyanakkor a társadalmi mobilitás mértéke alacsony, különösen aggasztó, hogy a magyar oktatási rendszer nem csökkenti, hanem növeli a családi helyzet különbségeiből fakadó tudásbeli egyenlőtlenségeket.
- A járadékvadászat és korrupció egyes útjai (adóelkerülés, hálapénz) bezárultak, addig a gazdaságszervezés néhány területén a járadékvadászat és a korrupció magas érzékelési szintjét mutatják a vonatkozó szubjektív felmérések. A magas kockázatú területek közé tartoznak az Európai Unió források felhasználásának egyes formái, a közbeszerzések, a közvetlen gazdasági támogatásokra fordított költségvetési kiadások magas aránya, a valódi tulajdonosok kilétének elrejtését lehetővé tevő egyes tőkeakkumuláló formák elterjedése és szerepük növekedése az állami megrendelésekben, valamint a kivételes és felgyorsított engedélyezési eljárások számának növekedése.
- A munka világában az előrelépéssel párhuzamosan kedvezőtlen változások is történtek. Az egy évben kiadható maximális túlórák számára vagy a munkaidőkeretre és elszámolási időszakokra vonatkozó módosítások kedvezőtlenül érinthették a munkavállalókat. Az érdekegyeztetés lehetőségei minden szinten csökkentek vagy formálisabbá váltak. Ezeknek és egyéb változásoknak következtében a szakszervezetek nem képesek a korábbi szinten érdekvédelmi feladataikat ellátni, emiatt a dolgozók kiszolgáltatottsága növekedett.
- A fenntarthatóságra ösztönző intézményi megoldások száma nem elegendő: nem alkalmazzuk azokat az adó- vagy díjformákat, amik a fenntarthatatlan megoldások árát emelné, s a termelési vagy fogyasztási döntésekbe az árjelzéseken keresztül építené be a fenntarthatósági információkat. A döntéseket megelőző hatásvizsgálatok alig tartalmazznak fenntarthatósági elemeket, ahol pedig az elvileg kötelező lenne (stratégiai környezeti vizsgálatok, környezeti hatásvizsgálat), ott a gyakorlatban ezek sokszor csak formálisan, diszfunkcionálisan érvényesülnek.
- A széleskörűen alkalmazott társadalmi jelzőrendszerek (mutatók, indikátorok, makroadatok) többnyire az aktuális gazdasági aktivitásra és a pillanatnyi jólétre fókuszálnak, a jövőbeli jólétre hatással lévő változásokat ritkán mérjük, s nem használjuk általánosan. A magyar társadalom tagjainak többsége kevés információhoz, magatartását esetlegesen befolyásolni képes adathoz fér hozzá, ritkán szembesül ilyenekkel. A nem fenntartható társadalmi-gazdasági

folyamatok így többnyire rejtve maradnak, az azokra való reflexió nem történik meg.

- A civil társadalom helyzete, működési környezete és lehetőségei elmaradnak attól, amit a civil szervezetek a fenntarthatósági átmenetben szerepük szerint betölthetnének. Szintén jelentősen fejleszthető a tudományos kutatások eredményeinek integrálása a közösségi döntéshozás szempontjai közé.

Ezért a második Keretstratégia időszakában a korábbinál erőteljesebben kell törekedni a fenntarthatósági szempontok érvényesítésére, azaz **fenntarthatósági fordulatra van szükség.**

1.4. A fenntartható társadalom értékei és víziója

Az a nemzet lehet hosszú távon is folyamatosan sikeres, és az lehet képes állandósítani a jó élet megélésének magas szintű feltételeit és lehetőségeit, amelynek értékeiben, mindennapi cselekvéseiben, politikai kultúrájában és intézményeiben megjelenik a hosszú távú hatások mérlegelésének szándéka és képessége, s ennek a mérlegelésnek a nyomán bölcs, kiegyensúlyozott döntéseket hoz.

A fenntarthatóság felé való átmenet végén egy olyan harmonikus, **értékkövető és értékőrző magyar társadalom** sejlik fel, melyben a boldogulás alapja – az anyagi értékek mellett – az értékteremtő munka, az egészség, a tudás, az erkölcs (mely többek között hiten, bizalmon és tiszteleten alapul), valamint a családi, közösségi és a nemzeti összetartozás, továbbá a globális felelősségvállalás.

A fenntartható társadalom tagjai számára fontosak a **mértékletesség** és a **takarékosság** értékei. A nemzet tagjai között **kölcsönös és erős bizalom** áll fenn. A fenntartható társadalom értékalapú gondolkodása és cselekvése a megértés, az együttérzés, a szeretet, kölcsönös nagylelkűség erkölcsére, valamint a nemek közötti egyenlőségre épít. A siker kulcsa a kitartó **munka**, a találékonyság, a fejlesztésre való készség, valamint a saját és mások hasznára való **értékteremtés**, nem pedig a más által megteremtett, fenntartott javak megszerzése, mások erőfeszítéseinek önző kihasználása családban, közösségben, üzleti életben vagy a politika felhasználásával. A megtakarítás, a vagyongyarapítás fontosabb a fogyasztásnál, a meglévő élvezete az öncélú szerzésnél.

A társadalom intézményei és a kormányzat döntései támogatják a **személyes felelősségvállalást** és boldogulást, ösztönzik az értékteremtő **együttműködést**. A magántulajdont és a személyiségi jogokat mint az egyéni felelősségvállalás és boldogulás feltételeit tiszteletben tartják. A társadalombiztosítási rendszerek – így a nyugdíjrendszer és az egészségügy – az ésszerű egyéni felelősségvállalásra építenek. A kormányzat felelős költségvetési gazdálkodása és a pénz értékállóságát biztosító monetáris politikája kedvező környezetet teremt ahhoz, hogy az egyének és társulásaik felelős módon hosszú távra tudjanak tervezni, és erőfeszítéseik gyümölcseit élvezni tudják. A személyes felelősségvállalás erősödését, a társadalmi és gazdasági célokkal való azonosulást a dolgozók munkajogi védettsége és a megfelelő szakszervezeti jogok érvényesítése is szolgálja.

A szellemi, lelki, érzelmi, fizikai egészség teljességének megőrzéséhez az egyénnek a társadalomban, **közösségben történő kiteljesedésére** és elismerésére van szüksége. Éppen ezért olyan életpályát, beleértve a foglalkoztatást és jövedelemszerzést is, kell biztosítani a fenntartható társadalom modelljének, amely ezt a kiteljesedést lehetővé teszi.

A fenntarthatóság szempontjából **pozitív értékek megerősítésében** fontos szerepet kapnak a kulturális tevékenységek, az azonosságtudatot erősítő kulturális örökség – és

e között az építészeti örökség – védelme és érték alapú fejlesztése, valamint a határainkon túl élő magyarokkal való együttműködés.

Az egyének életmódja és a támogató természeti, szűkebb közösségi és épített, valamint a tágabb társadalmi környezet megléte elősegíti **az egészség megőrzését**, az emberek kihasználják a folyamatosan bővülő oktatási lehetőségeket és nyitottak az élethosszig tartó tanulásra. A **tudás** a nemzet valamennyi tagja számára megszerzhető, s biztosítja a személyek számára a boldogulás esélyegyenlőségét, a társadalom számára pedig azt, hogy mindenki tehetsége, szorgalma a közjó javára is válik. A tudományos kutatás és a vállalati innováció megbecsült tevékenységek, amelyeken gazdasági fejlődésünk is alapszik.

A fenntarthatósági kultúrát támogató önszerveződő közösségek elemi, alapvető formája a család. **A társadalom intézményei támogatják az erős és tartós párkapcsolatokat, védik a családot, utódaink biztonságban történő felnevelését, a gyermekeket boldog párkapcsolatban élő szülők nevelik fel.** Ugyanakkor a társadalom támogatja a gyermekeit egyedül nevelő szülők erőfeszítéseit, s kizárja a közösség nem heteroszexuális párkapcsolatban élő tagjai elleni diszkrimináció bármely formáját. Olyan gazdasági, vállalatvezetési, illetve felsőoktatás-szervezési kultúra alakul ki, amely támogatja a szülők számára a gyermekvállalás és a munka, valamint gyermekvállalás és a felsőfokú tanulmányok összeegyeztetését, valamint a nemek közötti egyenlőség megvalósítását mind a vállalatvezetésben, mind a közéleti szerepvállalásban. A társadalom a családok, illetve a nők széles körű választási lehetőségeit támogatja a tekintetben, hogy a gyermeknevelés és a munka milyen megosztását érvényesítik saját életükben. Az állam kiterjedt gyermekjóléti intézmény-hálózzal, kiszámítható családtámogatási rendszerrel segíti ebben a családokat. A jogrend megerősíti a szülők jogait és kötelességeit a gyermeknevelés terén.

A fenntartható társadalom szolidáris, intézményei az esélyeket kiegyenlítőek. A szociális ellátórendszerek és a társadalom önkéntes szerveződései segítséget és biztonságot nyújtanak az egyéni jóllétet hirtelen megrendítő helyzetekben. A társadalom intézményei lehetővé teszik, hogy a társadalmi-gazdasági munkamegosztásba és együttműködésbe mindenki tehetsége, szorgalma, kitartó munkája és vállalkozóképessége alapján kapcsolódjon be, s a születéskor óhatatlanul meglévő jövedelmi-vagyoni különbségek ne lehessenek az életpálya minőségére döntően meghatározó hatással. A felzárkóztató társadalmi mobilitás alapintézménye az oktatási-nevelési rendszer.

A társadalom tagjai bíznak egymásban, támogatják egymást és felelősséget éreznek egymás iránt. Őrzik és erősítik történelmi és kulturális hagyományaikat. A civil kezdeményezések, a vallási közösségek és az üzleti vállalkozások – jellegüknek megfelelően, egymást kiegészítve és támogatva – a társas együttműködés termékeny kereteiként működnek; a kormányzat elismeri és támogatja szerepvállalásukat.

A gazdaság az ökológiai korlátain belül működik. A fenntartható fejlődés a természeti erőforrásokkal való olyan tartós, értékvédő gazdálkodást jelent, amely lehetővé teszi az emberek boldogulását anélkül, hogy a gazdasági fejlődés lerombolná a sokféleséget, a komplexitást és az ökoszisztéma-szolgáltatásokat. Az emberek

tisztelik a természetet, természeti értékeinket, a helyi közösségek felismerik a rendelkezésükre álló természeti erőforrásokból adódó lehetőségeiket – termelésüket, energiafelhasználásukat és fogyasztásukat erre alapozva szervezik meg.

Sokrétű gazdasági kapcsolatok szövik egybe a várost és vidékét, az egymással szomszédos, majd a távolabbi településeket, elsődlegesen a helyi erőforrásokra és termelésre épülnek a piacok, de ez a belső, erős kapcsolati háló biztos alapját adja Magyarországnak nemzetközi gazdaságba való bekapcsolódásának is.

A lokális ökológiai, társadalmi, gazdasági problémákra, kihívásokra a helyi közösségek és alsóbb szintű kormányzatok adnak választ, míg a központi kormányzat megteremti ennek támogató környezetét és kezeli a nemzeti jelentőségű problémákat. A gazdasági, tudományos és intézményi innovációk hathatósan segítik a megoldások megtalálását, a kutatási-innovációs eredmények megosztásra kerülnek a döntéshozatal különböző szintjein.

Magyarország földrajzi és történelmi adottságai miatt a fenntarthatóság feltételeinek megteremtése nem pusztán országhatáron belüli feladat, igényli **az anyaországbeli és a határon túli magyarok** együttműködését, továbbá különös jelentősége van a **szomszédos országokkal** való **együttműködésnek** is.

A fenntarthatóság számos dimenziójában csak **nemzetközi vagy regionális együttműködésben** valósítható meg. Így a magyar stratégiai fenntarthatósági tervezés magába foglalja a nemzetközi egyezményekből (így különösen az ENSZ Agenda 2030 programjából) és az Európai Unió stratégiáiból és jogszabályaiból fakadó, Magyarország nemzeti szintű cselekvéseit igénylő céljait, feladatait is.

1.5. A Keretstratégia célrendszere és megvalósítása

A magyar Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia a fenntartható fejlődés fogalmának értelmezésére azt a megközelítést alkalmazza, mely szerint a jövő nemzedékek érdekeire úgy lehetünk tekintettel a leginkább, hogy a nemzeti erőforrásaink mennyiségi és minőségi viszonyait folyamatosan szem előtt tartjuk, ezeket az erőforrásokat optimális ütemben és arányban fejlesztjük, az ember által nem teremthető erőforrásokat pedig megőrizzük.

A Keretstratégia **célrendszerének** tagolása (lásd az 1. táblázatban) a nemzeti erőforrás kategóriákat követi. Minden kategóriában négy további csoportot is megkülönböztet. Az általános célkitűzések olyan horizontális jellegű feladatokat tartalmaznak, amik nem sorolhatók egyértelműen és kizárólagosan egyetlen nemzeti erőforrás kategóriába sem. A célokhoz társított **lehetséges megvalósítási eszközök indikatívak**, a konkrét esetben ténylegesen alkalmazott eszköz kiválasztása az adott döntéshozó (kormány, önkormányzat, intézmény, vállalat, civil szervezet, egyén) joga.

1. táblázat: A Keretstratégia célrendszerének szerkezete

'A'	Általános, horizontális célkitűzések
'H'	A humán erőforrásokra vonatkozó célkitűzések
	'H.1' Népesedés, család 'H.2' Egészség 'H.3' Tudás 'H.4' Szociális biztonság, társadalmi kohézió
'T'	A társadalmi tőke fejlesztésének célkitűzései
	'T.1' Közösségek, szubszidiaritás 'T.2' A bizalom infrastruktúrájának fejlesztése, inkluzív társadalom 'T.3' Az integritás erősítése, a korrupció csökkentése 'T.4' Biztonság, béke
'K'	A természeti környezeti erőforrások célkitűzései
	'K.1' A biodiverzitás megőrzése, fenntartható területhasználat 'K.2' Körforgásos gazdaság 'K.3' Fenntartható vízgazdálkodás 'K.4' Éghajlatvédelem, a változó éghajlathoz való alkalmazkodás
'G'	A gazdasági tőkére, a makroökonómiai prudenciára vonatkozó célok
	'G.1' Prudens gazdaságpolitika 'G.2' A munkatermelékenység növelése, innováció 'G.3' Digitalizáció 'G.4' Fenntartható ágazati politikák

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia egyben, illetve részben az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljai megvalósításának, az ahhoz való nemzeti hozzájárulásnak a terve is.

Az ENSZ 17 célját a 2. táblázat, a részletes célrendszert a Függelék, a nemzeti célok és az ENSZ célok korrelációit a 3. táblázat mutatja be. A kapcsolatrendszert mutatja a nemzeti célok részletes bemutatásánál, hogy minden esetben hivatkozunk a vonatkozó ENSZ-célokra (ha vannak ilyenek).

2. táblázat: Az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljai (2015-2030)

1. cél	A szegénység minden formájának felszámolása a világ minden részén
2. cél	Az éhínség megszüntetése, élelmiszer-biztonság és élelmezés javítása, fenntartható mezőgazdaság elősegítése
3. cél	Egészséges élet és jólét biztosítása korosztálytól függetlenül mindenkinek
4. cél	Magas színvonalú, befogadó és méltányos oktatás és az élethosszig tartó tanulás lehetőségének biztosítása mindenki számára
5. cél	A nemek közötti egyenlőség biztosítása és a nők és lányok esélyeinek növelése
6. cél	A vízhez és a köztisztasághoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára és fenntartható víz- és szennyvízgazdálkodás
7. cél	Megfizethető, megbízható, fenntartható és korszerű energiához való hozzáférés biztosítása mindenki számára
8. cél	Tartós, inkluzív és fenntartható gazdasági növekedés elősegítése, teljes és termelékeny foglalkoztatottság és tisztességes munka biztosítása mindenki számára
9. cél	Ellenállóképes infrastruktúra kiépítése, inkluzív és fenntartható iparosítás elősegítése és az innováció ösztönzése
10. cél	Az országokon belüli és az országok közötti egyenlőtlenségek csökkentése
11. cél	Befogadó, biztonságos, ellenállóképes és fenntartható városok és egyéb települések kialakítása
12. cél	Fenntartható fogyasztási és termelési módok kialakítása
13. cél	Azonnali intézkedések foganatosítása az éghajlatváltozás és hatásai kezelésére
14. cél	Az óceánok, a tengerek és a tengeri erőforrások megőrzése és fenntartható használata a fenntartható fejlődés érdekében
15. cél	A szárazföldi ökoszisztémák védelme, helyreállítása és fenntartható használatának elősegítése, fenntartható erdőgazdálkodás, sivatagosodás megfékezése, a talaj állapotromlásának megállítása és visszafordítása, a biológiai sokféleség eltűnésének megfékezése
16. cél	Békés és befogadó társadalmak megteremtése a fenntartható fejlődés érdekében, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára, jól működő, elszámoltatható és befogadó intézmények kiépítése minden szinten
17. cél	A végrehajtás eszközeinek megerősítése és a fenntartható fejlődésért dolgozó Globális Partnerség megújítása

3. táblázat: A nemzeti és a globális (ENSZ) fenntartható fejlődési célrendszer kapcsolatai

Nemzeti célrendszer:	ENSZ fenntartható fejlődési célok (SDG-k)																
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
A. Általános célok				✓				✓				✓					✓
H.1 Népesedés	✓	✓	✓		✓												
H.2 Egészség	✓	✓	✓			✓	✓				✓		✓				
H.3 Tudás	✓			✓				✓		✓							
H.4 Szociális biztonság	✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓					✓	
T.1 Közösségek, szubszidiaritás										✓	✓					✓	✓
T.2 Inkluzivitás	✓			✓	✓			✓		✓	✓					✓	✓
T.3 Integritás										✓							✓
T.4 Biztonság, béke	✓	✓				✓	✓	✓		✓			✓			✓	
K.1 Biodiverzitás	✓					✓	✓	✓				✓	✓		✓		
K.2 Körforgásos gazdaság						✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓
K.3 Vízgazdálkodás		✓	✓			✓			✓		✓		✓	✓	✓		
K.4 Éghajlatvédelem		✓	✓			✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
G.1 Makroprudencia	✓		✓						✓			✓					✓
G.2 Munkatermelékenység	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓							
G.3 Digitalizáció			✓	✓				✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓
G.4 Fenntartható ágazatok		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓

A Keretstratégia **megvalósítása** további tervezési feladatokat igényel. A Keretstratégia jellegénél fogva általános célokat tűz ki, a célok horizontális összehangolására törekszik és távlati (12 éves, helyenként esetleg rövidebb időtávú) célokat tűz ki.

A Keretstratégia végrehajtása a következő lépéseken keresztül történhet:

- minden kormány az adott négy éves kormányzati ciklusra fenntartható fejlődési végrehajtási tervet, programot (vagy több rövidebb időtávra szóló tervet, programot) készíthet, amiben megjelöli az adott kormányzati periódus prioritásait, a távlati célkitűzésekhez időszakos részcélokat rendel, megteremti a célok végrehajtásához szükséges feladatok konkrét jellegét, finanszírozását és a végrehajtás felelőseit;
- a települési és vármegyei önkormányzatok, az EU régiókban döntési hatáskörrel bíró szervezetek mandátumuk időtartamára szóló helyi vagy regionális fenntartható fejlődési programokat alkothatnak;
- az ágazati szakpolitikai stratégiákba, akcióprogramokba és tervekbe a Keretstratégia általános célkitűzései folyamatosan integrálhatók;
- az Európai Unió által biztosított források felhasználási programjait, terveit összhangba kell hozni a Keretstratégia általános célkitűzéseivel;
- a független nemzeti intézmények, országos hatáskörű szervek a feladatkörüknek, tevékenységüknek megfelelő célokat integrálhatják saját programozási, tervezési folyamataikba;
- a gazdálkodó szervezetek, vállalatok és vállalkozások a saját tevékenységükben releváns célokat integrálhatják saját üzleti terveikbe;
- a köztes intézmények, civil szervezetek és egyházak a Keretstratégia céljainak megvalósításában önkéntesen részt vehetnek.

A hatályos ágazati szakpolitikai stratégiákat, programokat és terveket fokozatosan kell hozzáigazítani a Keretstratégia célkitűzéseire, ha ez szükséges. Amennyiben a Keretstratégia olyan szakpolitikára vonatkozóan állapít meg célkitűzést, melyre a Keretstratégia elfogadásakor már van érvényben ágazati szakpolitikai stratégia vagy program, akkor ezeket csak akkor kell módosítani, ha a stratégia vagy program időbeli hatályának vége és a Keretstratégia 2036. évi céldátuma közötti időben a Keretstratégia céljainak elérése nem lenne lehetséges.

A Keretstratégia végrehajtása nyomkövetése érdekében

- a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács (NFFT) két évente előrehaladási jelentést készít, arról tájékoztatja az Országgyűlést, s a jelentést nyilvánosságra hozza az NFFT honlapján;
- amennyiben a kormány a Keretstratégia végrehajtásáról időszakosan jelentést készít, az önállóan vagy az NFFT előrehaladási jelentése részeként a nyilvánosság tájékoztatását szolgálhatja;
- a Központi Statisztikai Hivatal időről-időre az általa kezelt statisztikai adatokon alapuló, a Keretstratégia céljaihoz közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódó indikátor-összeállítást publikál.

2. A második Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia céljai

Magyarázat a célok leírását tartalmazó oldalakhoz

Minden célt egy azonos szerkezetű oldal tartalmaz a Keretstratégiában, amely a következő elemeket foglalja magában:

A cél sorszáma	A cél megnevezése
<p>vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:</p>	<p><i>Itt kerülnek megnevezésre a vonatkozó ENSZ célok (SDG-k) sorszámai</i></p> <p><i>A célok teljes azonosítása a sorszám alapján a Függelék segítségével lehetséges, ahol minden SDG-t felsorolunk</i></p>
<p>a megvalósításban döntési helyzetben lévő:</p>	<p><i>A társadalom azon tagjainak, intézményeinek, szerveződési formáinak megnevezése, akik érdemben tudnak tenni az adott cél megvalósítása érdekében – mivel a Keretstratégia 12 éves időtartama alatt sok szervezeti változás történhet, a döntési helyzetben lévő szereplők elnevezésében minél általánosabb megfogalmazásra törekszünk (például nem nevezzük meg a konkrét felelős minisztériumot adott esetben, hanem a „kormányzat” általános leírást használjuk, hiszen a felelősségi körök kormányváltásokként átrendeződhetnek)</i></p>
<p>a cél tartalma:</p>	<p><i>Itt kerül röviden leírásra, mi a cél tartalma, miként segíti az adott cél megvalósítása a fenntartható fejlődés kibontakozását Magyarországon.</i></p>
<p>a megvalósítás lehetséges eszközei:</p>	<p><i>A Keretstratégia indikatív javaslatokat tesz a megvalósítás lehetséges eszközeire. Ezek nem kötelező előírások, a mindenkori döntéshozók feladata, hogy a cél elérésére alkalmas hatékony és finanszírozható megoldásokat megtalálják.</i></p> <p><i>Fontos hangsúlyozni, hogy a célok megvalósítása mindenki: a polgárok, szülők, civil szervezetek, egyházak, vállalkozók és vállalatok, a szakmai és érdekképviseleti szervezetek, az önkormányzatok és a kormányzati szervek feladata.</i></p> <p><i>A célok és eszközök leírásánál a másik cél sorszámának megadásával kereszthivatkozást adunk az egymással összefüggő célok, eszközök azonosítására. (A hivatkozások létrehozása a következő szövegváltozatban lesz teljes!)</i></p>
<p>indikátor:</p>	<p><i>Ha a cél teljesülése mennyiségileg mérhető, itt megnevezzük a cél teljesülésének mérésére alkalmas indikátort (vagy indikátorokat).</i></p>
<p>célérték 2036-ra:</p>	<p><i>Ha a célhoz tartozik indikátor, ez a sor adja meg a Keretstratégia futamidejének végére várt indikátorértéket. A célérték lehet abszolút, azaz az indikátor egy elérendő konkrét értékét adhatjuk meg (például: teljes termékenységi arányszám = 2,1), vagy relatív, ekkor valaki más teljesítményének arányában adhatunk meg célt (például: érzük el az EU-tagállamok átlagértékét). (Az indikátorok és célértékek megadása a következő szövegváltozatban lesz teljes!)</i></p>

2.1. 'A' Általános, horizontális célok

A 1. (#1)	A fenntarthatósági szempontok figyelembevétele, értékelése a döntések előkészítésénél
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 12, 17.13, 17.14, 17.17
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, vállalkozások, köztes intézmények, családok és egyének
a cél tartalma:	<p>A fenntarthatósági szempontok érvényesülésének előfeltétele, hogy azok a döntések előkészítése során értékelésre kerüljenek. A társadalom különböző szereplőinek, intézményeinek eltérő lehetősége és eszközrendszere van a fenntarthatóság bevonására a döntései megtervezésében.</p> <p>A kormányzati és önkormányzati előzetes fenntarthatósági értékeléseknek ki kell terjednie a jogszabályalkotásra, a stratégiai, szakpolitikai tervezésre és a közpénzből finanszírozott beruházási döntésekre is (a megfelelő előzetes szűrés után, ami a fenntarthatósági szempontból releváns eseteket tudja kiválasztani).</p> <p>A gazdasági élet szereplői – vállalatok, vállalkozók – is adatalapú, szisztematikus elemzést végezhetnek döntéseik előtt. A vállalkozói szférában a vállalkozások mérete, árbevétele szerint az elemzés rendszerességének, mélységének eltérő feltételei vannak.</p> <p>Az egyénektől, családoktól, háztartásoktól is elvárható a választásaik fenntarthatósági értékelése annyiban, amennyi információ erről rendelkezésükre állhat. Egy megfelelő adó- és díjrendszerrel támogatott árrendszer automatikus befolyást gyakorolhat a fogyasztói, háztartási beruházási döntésekre, továbbá a kritikus fenntarthatósági területeken, ahol az egyéni döntések meghatározóak, a társadalmi kommunikáció, a felvilágosítás, a társadalmi célú reklámok és a felnőttképzés segítségével. A civil szervezetek minden döntési helyzetben lévő csoport számára fenntarthatósággal kapcsolatos információt, tudást adhatnak át.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> • előzetes fenntarthatósági (hatás)vizsgálat (különösen a kormányzati és önkormányzati közép- és hosszútávú stratégiák esetén) • fenntarthatósági elemek beépítése a költség-haszon elemzésekbe • konzultáció az érdekeltekkel • tanácsadó intézmények bevonása • adó- és díjak olyan rendszere, mely a fenntarthatatlanság külső társadalmi költségeit internalizálja az árakba (A 4.) • társadalmi kampányok, a fenntarthatóságra vonatkozó információk elérhetővé tétele (A 6.) • fenntarthatósági kritériumok érvényesítése a hatósági eljárásokban
indikátor:	a cél teljesülése közvetlenül nem mérhető
célérték 2036-ra:	minden a fenntarthatóság szempontjából jelentős közpolitikai vagy vállalati döntés előtt mérlegelik a fenntarthatósági szempontokat (minőségi, nem mérhető célkitűzés)

A 2. (#2)	A fenntartható döntéseket elősegítő gazdasági jelzőrendszer kialakítása, indikátor fejlesztés	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 17.19	
a megvalósítás kulcsszereplői:	kormányzat, Magyar Nemzeti Bank, Központi Statisztikai Hivatal, kutató intézmények, Nemzeti ESG Tanács, vállalatok, üzleti tanácsadó cégek	
a cél tartalma: a megvalósítás lehetőségei eszközei:	<p>A fenntarthatósági szempontok bevonása a döntéshozatalba előfeltételként igényli, hogy a döntéshozók számára rendelkezésre állnak a mérlegelést támogató értékek, mutatók. A különböző helyzetekben eltérő típusú információkra, indikátorokra lehet szükség. A fenntarthatóság mérése igényli elemi indikátorok képzését és nyomkövetését, valamint bizonyos logikák szerinti aggregált, makroszintű mutatók rendszeres vizsgálatát és közzétételét is.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ A Központi Statisztikai Hivatal a fenntarthatósággal kapcsolatos számos területen gyűjt adatokat, s közül rendszeresen ebből képzett indikátor értékeket. Az ezzel kapcsolatos hagyományok fenntartása mellett érdemes megvizsgálni, milyen területre érdemes és lehetséges kiterjeszteni az adatgyűjtést. ▪ A fenntarthatóság egyes dimenzióiban – különösen a társadalmi tőke összetevőit illetően – kevés objektíven mérhető mutató áll rendelkezésünkre, s a terület jellegzetességeiből adódóan az érdekeltek megkérdezésén alapuló indikátorok gyakoribbak. Ugyanakkor, mivel a társadalmi tőke minősége a tartós fejlődés kulcsterülete, különösen a magasabb jövedelmű társadalmakban, nem mondhatunk le a társadalmi tőke helyzetének méréséről, az e területi indikátorok továbbfejlesztésére is szükség van. ▪ Meg kell kezdeni az egyes nemzeti erőforrásokat szisztematikusan számbavevő vagyoneleltárak elkészítésének módszertani megalapozását, a nemzeti számlák rendszerének reformját. ▪ A GDP mellett rendszeresen közölni érdemes makroszintű fenntarthatósági mutatókat is. ▪ a vállalati jelentések, beszámolók fenntarthatósági tartalma minőségének emelése 	
indikátor:	a cél teljesülése közvetlenül nem mérhető	
célérték 2036-ra:	különböző funkciójú fenntarthatósági jelzőrendszerek rendszeres használata (minőségi célkitűzés)	

A 3. (#3)	A nemzeti erőforrásokba való beruházások kiegyensúlyozása nemzetgazdasági szinten, fenntartható fejlesztéspolitika	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 8.2, 8.4, 17.14
	a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Országgyűlés, kormányzat, önkormányzatok, pénzügyi intézmények
<p>a cél tartalma:</p> <p>a megvalósítás lehetséges eszközei:</p> <p>a megvalósítást támogató lehetséges információs eszközök:</p>	<p>A természeti tőke globális mértékben zajló felszámolásának megállítása és a magyar nemzetgazdaság a közepes fejlettség csapdájából való kilábalásának támogatása érdekében az egyes nemzeti erőforrásokba való beruházások arányait a fenntarthatóság érvényesítésével ki kell egyensúlyozni. A korábbi extenzív növekedési pályát lehetővé tevő tényezők jórészt kimerültek – a munkaerőtartalék minimális, a természeti erőforrások nagymértékű felhasználása a jövőbeli ökoszisztéma-szolgáltatások biztosítását veszélyezteti.</p> <p>Növelni kell a humán- és társadalmi tőkébe való befektetések nagyságát, többet kell áldozni a természeti tőke megőrzésére, a gazdasági tőkébe való beruházások terén pedig meg kell teremteni az optimális arányt a magánberuházások támogatása és a közösségi infrastruktúra fejlesztése között.</p> <p>A közepes fejlettség csapdájából való kitörés kulcsa a minőségi alapú, fenntartható, intenzív gazdasági fejlődési modellre való átállás.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a nem fenntartható és a jelentős környezeti terhelésű beruházásokra, fejlesztésekre fordított költségvetési kiadások elkerülése, ezen kiadások arányának fokozatos és folyamatos csökkentése a teljes kormányzati és önkormányzati kiadásokon belül ▪ a humán és a társadalmi tőke fejlesztését szolgáló költségvetési kiadások növelése ▪ a közösségi infrastruktúrák – különösen a vasúti, közösségi közlekedési, valamint a közüzemi infrastruktúrák és eszközparkok fenntartásában, fejlesztésében felhalmozott elmaradások felszámolása, ezzel egyidejűleg a közúthálózat mennyiségi fejlesztését és az ipari állóeszköz-beruházások állami támogatását mérsékelni érdemes ▪ a banki hitelezésben a fenntarthatósági szempontok következetes érvényesítése ▪ a költségvetési törvények közérthető, fenntarthatósági funkcionális interpretációja évről-évre ▪ a környezetileg káros és a fenntarthatósági átmenetet nem szolgáló költségvetési kiadások rendszeres számbavétele ▪ a pénzügyintézetek hitelezési portfóliója fenntarthatósági hatásainak bemutatása 	
indikátor és célérték:	a cél teljesülése közvetlenül nem mérhető / minőségi célkitűzés	

A 4. (#4)	A fenntarthatóság megjelenítése az árrendszerben, fenntartható adóreform, az erőforrások pótlásának és fenntartásának beárazása	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 8.4, 12.2, 17	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Országgyűlés, kormányzat	
<p>a cél tartalma:</p> <p>a megvalósítás lehetséges eszközei:</p>	<p>A nem fenntartható döntések és választások egyik alapvető oka az erőforrások szűkösségéről való nem megfelelő informáltság. A piacgazdaságokban a leghatékonyabb információ allokáló és megjelenítő eszköz az ár. A piacok ugyanakkor nem integrálják a fenntarthatóságról, az erőforrások szűkösségéről való információkat, mert azok legtöbbször piacon kívüliek (externáliák).</p> <p>A fenntartható üzleti megoldások elterjedésében is akadály, hogy a jelenlegi árviszonyok között sokszor a nem fenntartható alternatíva nagyobb profitot eredményez, mint a fenntartható.</p> <p>A fenntarthatósági fordulat lényeges, kritikus eszköze ezért a piacon nem megjelenő fenntarthatósági információk árjelzéssé alakítása a megfelelő szabályok, adók, díjak megalkotásával és tartós alkalmazásával.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a természeti erőforrások (terület, anyag, víz, energia) felhasználását terhelő adók, díjak kivetése vagy olyan intézmény bevezetése (például forgalmazható erőforráshasználati engedélyek kereskedelmi rendszere) amelyek alkalmazása árjelzés létrejöttét eredményezi ▪ a környezetet terhelő anyagáramok megadóztatása vagy más, a megfelelő árjelzés kialakulásához vezető intézmény, szabály bevezetése ▪ fenntartható megoldások adókedvezménye <p>A megvalósítás során figyelembe kell venni az adóztatással kapcsolatos általános követelményeket is.</p> <p>Az erőforrások túlhasználatát terhelő adók kivetését úgy kell megvalósítani, hogy a társadalmi-gazdasági szereplők átlagos adóterhelése ne nőjön, azaz nem az összes adóteher növelése, hanem az adók valamilyen mértékű átstrukturálása a cél.</p>	
indikátor:	a természeti erőforrások felhasználását (kitermelések és szennyezések, területhasználat-változás) terhelő adók aránya az összes adóbevételben	
célérték 2036-ra:	a jelenlegi szintről érdemben emelkedjen a következő évtizedben, az ilyen adók elérhető aránya további alapos mérlegelést igényel	

A 5. (#5)	Magyarország gazdasági, politikai súlyának megfelelő részvétele a fenntartható fejlődési nemzetközi együttműködésekben	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 17
	a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, fenntartható fejlődési szervezetek
a cél tartalma:	<p>A fenntartható társadalomnak helyi, országon belüli regionális, nemzeti, országhatáron túli regionális és globális feltételei vannak. Az országhatáron átnyúló feltételek biztosításához Magyarországnak aktívan részt kell vennie a fenntartható fejlődés és ahhoz kapcsolódóan a nemzetközi fejlesztési együttműködés intézményeiben, együttműködéseiben, különös tekintettel az ENSZ és annak szakosított szervezetei, valamint a nemzetközi egyezmények keretében. Magyarország továbbra is aktív szerepet vállal a fenntartható fejlődés egyes területein való együttműködésre irányuló nemzetközi együttműködésekben, a nemzetközi szerződések előkészítésében és végrehajtásuk hatékony támogatásában, valamint a tudományos ismeretek szakpolitikai döntéshozásba való beillesztésének támogatásában.</p> <p>Hazánk nemzetközi fejlesztési tevékenysége során szükséges egy világos célrendszer kialakítása, az intézményrendszer és a végrehajtás hatékonyságának erősítése, átfogó monitoring és értékelési rendszerrel, a társadalmi párbeszéd erősítésével, valamint a források tervszerű növelésével. Meg kell erősíteni a helyi közösségek identitását, társadalmuk önigazgatását, természeti erőforrásaik védelmét és gazdasági önrendelkezésüket. Célunk az alacsonyabb jövedelmű országok fenntarthatóságának előmozdítása. Az eredményes nemzetközi fejlesztés alapja, hogy a hazai, partnerországbeli és nemzetközi célok erősítsék egymást, amihez szükséges ezen célok összhangjának megteremtése.</p> <p>Ezen kooperáció szakpolitikai alapja a nemzetközi fejlesztési együttműködési politikánk elvei és kialakult gyakorlatai (például a <i>Hungary Helps</i> program), amiket fokozatosan hozzá kell igazítani a fenntartható fejlődés aktuális globális kihívásaihoz és a nemzetközi multilaterális vagy kétoldalú megállapodások tartalmához.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nemzetközi politikai, szakpolitikai és fejlesztési együttműködésekben való aktív, konstruktív részvétel ▪ Fejlődő országok pénzügyi, technológiai, tudástranszfer támogatása ▪ Az intézményrendszer hatékonyságának növelése; a tárcaközi koordináció és ágazati döntések közötti koherencia elősegítése ▪ A nemzetközi fejlesztési források növelésére vonatkozó ütemterv kidolgozása ▪ A társadalmi párbeszéd és támogatottság erősítése 	
indikátor:	ODA/GNI arány (nemzetközi fejlesztési együttműködési cél esetén)	
célérték 2036-ra:	fokozatosan közelítsen az EU-átlag értékhez (jelenlegi értékek: 0,26% - Magyarország, 0,5% - EU-átlag)	

A 6. (#6)	A fenntarthatóság értékeinek és jó gyakorlatainak széleskörű társadalmi megismertetése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	mindegyik SDG	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, vállalatok, civil szervezetek, köznevelés, közművelődés, média	
a cél tartalma:	<p>A társadalom tagjainak nagy része kevés információval és alkalmazható tudással rendelkezik ahhoz, hogy a mindennapi életvitelükben is érvényesíteni tudjanak fenntarthatósági szempontokat. Széles körben használható, tartós kommunikációs gyakorlatok kifejlesztésére van szükség, aminek következtében az emberek mindennapi döntéseiben, választásaiban egyre inkább figyelembe fogják venni a fenntarthatósági szempontokat.</p> <p>Fontos aspektusa a fenntarthatóságról szóló kommunikációnak, hogy az elsősorban ne a nem fenntartható gyakorlatok következtében előálló katasztrófákról és az azokkal kapcsolatos fenyegetésekről szóljon, hanem információt szolgáltatson a fenntarthatóságot megvalósítani képes megoldási lehetőségek alkalmazhatóságáról és elérhetőségéről. A fenntarthatósági kommunikáció célja bemutatni, hogy a fenntartható megoldások rendszeres használata sem zárja ki a magas szintű jóllét és az élvezhető életminőség lehetőségét.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a kormányzati kommunikációban és a közmédiában kapjon érdemi szerepet a fenntarthatósági értékek és jó gyakorlatok bemutatása, népszerűsítése; ▪ fenn kell tartani és ezek mintájára bővíteni kell a fenntarthatósági ismereteket közvetítő intézményi megoldások – mint például a Fenntarthatósági Témahét – finanszírozását; ▪ a vállalati hirdetések is törekedjenek a saját portfóliójukban megjelenő fenntartható megoldások, termékek, szolgáltatások népszerűsítésére; ▪ szélesebb körben készüljenek vállalati fenntarthatósági beszámolók, jelentések; ▪ a fenntarthatósági értékeket is közvetítő civil szervezetek tartsák fenn, bővítsék a jó gyakorlataikat, dolgozzanak ki fenntarthatósági kommunikációs eszközöket a társadalom és a gazdaság szereplői számára és növeljék elkötelezettségeiket társadalmi kommunikációjukban; ▪ a polgárok saját kedvenc közösségi média oldalainon kövessék és népszerűsítsék a releváns fenntarthatósági információkat megosztókat; ▪ legyenek az államigazgatásban dolgozók és a vállalkozók, vállalatvezetők számára elérhető fenntarthatósági képzések. 	
indikátor:	a cél teljesülése közvetlenül nem mérhető	
célérték 2036-ra:	a célhoz nem tartozik számszerűsített célérték	

2.2. 'H' Humánerőforrásokhoz kapcsolódó célok

2.2.1. 'H.1' Népesedés

H 1.1 (#7) Stabil létszámú és mérsékelten idősödő népesség	
releváns ENSZ fenntarthatósági cél (SDG):	nincs
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	kormányzat, önkormányzatok, civil szervezetek, vállalatok
a cél tartalma:	<p>A jóllét tartósan magas szintjének fenntartását alapvetően nehezítik a hirtelen demográfiai változások, Magyarország esetében az évtizedek óta tartó népességfogyás, s ennek következményeként a népesség fokozatos elöregedése.</p> <p>Célunk a népességfogyás ideális esetben megállítása, de legalább minimális üteműre lassítása.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>A cél eléréshez a szakpolitikák horizontális összehangolására van szükség, amely tartalmazza</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a gyermekek megszületésének támogatását és a nevelési költségekhez való közösségi hozzájárulást; ▪ a gyermeknevelés intézményi támogatását végig a felnőtté válásig, azaz a lakhatás segítését, kellő létszámú bölcsődei, óvodai férőhely fenntartását, magas minőségű alap- és középfokú nevelési-oktatási intézmények működtetését, elérhető, minőségi tudást nyújtó felsőoktatást és szakképzést, továbbá a gyermekek és fiatalok egészségének megőrzését szolgáló egészségügyi intézményrendszer biztosítását; ▪ az egészségben eltöltött életévek érdemi növelését, a társadalom időskorú tagjainak nagyobb aktivitását lehetővé tevő fizikai és mentális egészség fenntartását; ▪ a kivándorlás alacsony szinten tartását; ▪ a magyar társadalom integrációs kapacitását nem túlterhelő, tervezett bevándorlás lehetővé tételét; ▪ a következő célok (H 1.2-1.3) kapcsán felsorolt eszközök horizontálisan egyeztetett alkalmazását; ▪ a kiszámíthatóság, tartósság és tervezhetőség kiemelt prioritásként való érvényesítését a beavatkozások bevezetésénél és módosításánál.
indikátor:	<p>(i) népességszám</p> <p>(ii) eltartottsági ráta</p>
célérték 2036-ra:	<p>(i) a népességszám fogyásának lelassítása</p> <p>(ii) az 58%-ot meghaladó érték 2036-ban a jelenlegi demográfiai folyamatok kedvezőtlenebbé válását mutatná (jelenlegi érték: 54,0% 2023-ban)</p>

H 1.2 (#8)	A gyermekvállalás intézményi és munkahelyi támogatása
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 5.4
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, munkáltatók, felsőoktatási intézmények
a cél tartalma:	<p>A fejlett társadalmakban gyakran megfigyelhető jelenség, hogy a szülők végül kevesebb gyermeket vállalnak, mint ahány utód felnevelésére egyébként vágnának. A gyermekvállalás intézményi támogatásának célja, hogy szűkítse a vágyott és a vállalt gyermekszám közötti különbséget, s ezzel segítse az egyéneket és családokat. A támogatások feladata továbbá, hogy lebontsa a gyermekvállalással szemben ható piaci vagy társadalmi ösztönzőket.</p> <p>Törekedni kell a gyermekek vállalását majd nevelését támogató valamennyi intézmény kiegyensúlyozott fejlesztésére. Így a családalapításhoz szükséges lakhatási feltételek támogatásán és a gyermeknevelés költségeit támogató adókedvezményeken túl a vonatkozó intézményrendszer további elemeinek – munka és család összeegyeztethetősége, bölcsődék rendelkezésre állása, oktatási és egészségügyi ellátás magas minősége és elérhetősége – is olyan minőségűeknek és elérhetőségűeknek kell lennie, hogy az támogassa a családok gyermekvállalási terveit.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a gyermeknevelés eddig kialakított támogatási formái (adókedvezmények, lakhatási, otthonteremtési támogatások) stabilitásának biztosítása, a támogatások pénzügyi értékének megőrzése, a támogatási formák hatékonyságának növelése ▪ az asszisztált reprodukciós eljárások megreformálása és az ehhez szükséges orvosi eszközök folyamatos fejlesztése és szakmai protokoll kialakítása ▪ család-munka közötti minőségi kapcsolat (lásd: H 1.3) ▪ magas színvonalú nevelést-oktatást nyújtó, megfelelő kapacitású, elérhető óvodák, általános és középfokú iskolák biztosítása ▪ magas színvonalú, elérhető gyermekegészségügyi szolgáltatások ▪ kivételes tanulmányi rend és speciális kollégiumi elhelyezés biztosítása a gyermeket nevelő főiskolai-egyetemi hallgatóknak ▪ azon civil és szakmai szervezetek támogatása, népszerűsítése, melyek a gyermeknevelés különböző aspektusaihoz nyújtanak tapasztalatcsere és információszerzési lehetőségeket, jó gyakorlatok megismertetését
indikátor:	teljes termékenységi arányszám
célérték 2036-ra:	1,6-1,7 érték elérése a 2025-36 időszakas az egészében (2022. évi érték: 1,52)

H 1.3 (#9)	A munka, valamint a magánélet és a gyermeknevelés közötti minőségi kapcsolat elősegítése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 5	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	minisztériumok, háttérintézmények, települési önkormányzatok, civil, egyházi és non- és for-profit szervezetek	
a cél tartalma:	<p>A munkavállalók jóllétének fokozása elősegíti a munka és a magánélet összhangját, és viszont. Ez számos eszközzel támogatható, mint például a rugalmas munkarend és egyéb foglalkoztatási könnyítések, külön juttatások biztosítása. A munka és a magánélet közötti minőségi kapcsolat és egyensúly egyik legfontosabb pillére a gyermekek biztonságos napközbeni ellátása.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Minden kisgyermekes szülő munkavállalását megkönnyíti, ha megfelelőek a napközbeni ellátások. A gyermeknevelési szolgáltatások színvonalasabb jelenléte, így a bölcsődei ellátáshoz való hozzáférés javítása kedvezően hat a családtervezésre, gyermekvállalásra, ami Magyarország demográfiai helyzetére nézve is kiemelkedően fontos.</p>	
	<p>A család és a karrier összeegyeztethetőségének kiemelt támogatása:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a gyermekvállalást támogató humán erőforrás-gyakorlatok a munkáltatóknál ▪ testi-lelki egyensúly megteremtése (kiemelten a fiatalokban: pszichológiai tanácsadás biztosítása, termékenység- és egészségtudatosság kialakítása, prevenciós egészségügyi szűrések biztosítása) ▪ <i>home office</i> szélesebb körű biztosítása, rugalmasabb munkavégzés ▪ a nemek közötti fizetési szakadék csökkentése ▪ a férfiak támogatása apai szerepük megélésében 	
	<p>Az évek óta zajló komplex bölcsődefejlesztési program segíti a kisgyermekes családokat abban, hogy a család és a munka közötti egyensúlyt megtalálhassák, illetve választásuk alapján még gyermekük 3 éves kora előtt visszatérhessenek a munkaerőpiacra: a bölcsődei ellátást biztosító férőhely-fejlesztések folytatása annak érdekében, hogy az igényekre reagálva elegendő férőhely álljon rendelkezésre,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a kisgyermeket nevelők munkaerő-piaci visszatérésének célzott pénzügyi támogatása (térítési díj átvállalása), ▪ a kisgyermeknevelők ösztönző támogatása a megfelelő létszámú és képzettségű szakemberállomány rendelkezésre állása érdekében. 	
releváns, hatályban lévő intézkedés:	A nők szerepének erősítése a családban és a társadalomban (2021–2030) akcióterv intézkedései	
indikátor:	(i) Bölcsődei ellátást biztosító férőhelyek száma (ii) Szakképzett kisgyermeknevelők létszáma	
célérték 2036-ra:	feleljen meg a keresletnek, ami rövid távon bővítést igényel	

2.2.2. 'H.2' Egészség

H 2.1 (#10)	Hosszú, egészséges élet	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 3, 11
	a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, egészségügyi szolgáltatók, munkáltatók, egyének
a cél tartalma:	<p>A hosszú, egészséges élet önmagában is érték, lehetővé teszi a személy kiteljesedését, a benne rejlő tehetség kibontakoztatása mentális-fizikai feltételének fenntartását és a családi, társadalmi kapcsolatainak magas szintű kibontakoztatását. Az egészség az életminőség egyik legfontosabb meghatározója.</p> <p>Az egészséges ember a társadalom számára is felbecsülhetetlen érték. A kevesebb megbetegedés csökkenti a közösségi kiadási terheket, s hozzájárul a gazdasági munkamegosztásban, az értékteremtésben való megszakítatlan, aktív jelenléhez.</p> <p>Az egészséges életévek növekedése enyhít a társadalom demográfiai terhein, s a 2-nél kisebb teljes termékenységi arányszám esetén is mérsékli a népességszökkenést. Az idősödő társadalmakban az egészséges életévek növekedése lehetővé teszi az aktívabb időskort, s az idősek szociális ellátási terheinek csökkenését.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>az elsődleges megelőzés területén:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ az egészség horizontális, integrált megközelítése minden szakpolitikában (így különösen a várostervezés, a lakhatás, a közlekedés, a környezetszennyezések elleni védelem, munkavédelem területén) (H 2.2-2.5) ▪ az egészségtudatos életmód ismertebbé tétele, oktatása minden korosztály számára, az öngondoskodási szint emelése (H 2.2-2.4) ▪ az egészségkárosító szokások (alkoholizmus, dohányzás, kábítószer-használat) elterjedtségének csökkentése (H 2.2) ▪ az egészségkárosító kockázatok (például ivóvizek ólomszennyezettsége, levegőtisztaság, allergizáló inváziós fajoknak való kitettség, zajhatások) mérséklése (H 2.5) ▪ az emberek személyes érdekeltiségének megteremtése a beteségteher csökkentésében <p>a másodlagos megelőzés területén:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a szűrővizsgálatokon való rendszeresen résztvevők számának növelése (H 2.2 és 2.6) <p>a beteg emberek kezelése terén:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ megfelelő szervezetű, irányítású, finanszírozású és hatékonyságú egészségügyi rendszer működtetése (H 2.6) 	
indikátor:	születéskor várható egészséges életévek	
célérték 2036-ra:	a magyarországi érték zárkózzon fel legalább az EU országok átlagához	

H 2.2 (#11)	Egészséges életmód, a betegségek megelőzése	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 2 (2.2, 2.4, 2.5), 3.4, 3.5
	a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	kormányzat, egészségügyi intézmények, civil szervezetek, munkáltatók, egyének
a cél tartalma:	<p>Az emberek egészsége személyes és társadalmi érték. Az egészség az egyének jóllétének alapvető meghatározó tényezője. A tudásalapú vagy „munkaalapú” társadalom kiteljesítése is csak akkor lehetséges, ha a társadalom tagjait a maguk és mások javára végzendő munkájukban nem akadályozza az egészségük megrendülése.</p> <p>A kisebb betegségteher csökkenti a közösségi kiadások nagyságát, valamint csökkenti a szűkös egészséghelyreállítási erőforrások betegek közötti allokációjával kapcsolatos feszültségeket.</p> <p>Az egészség megőrzése részben az egyén saját döntéseitől függ (táplálkozás, mozgás, káros szenvedélyek), részben a környezete minőségét befolyásoló mások (egyének, gazdálkodók, közigazgatás) általi döntésektől (élelmiszerek, víz/ivóvíz és levegő minősége, zöld környezet elérhetősége, zajnak, stressznek való kitettség). Ugyanakkor az egyéni döntéseket is befolyásolják a szülői minták, a divatok és a közösségi médiában tapasztaltak.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ az „egészség mint érték” szemlélet erősítés, az egyének egészség tudatosságának erősítése, az egészségműveltség fejlesztése ▪ egészséges táplálkozás, a túlsúly (gyakoribb kockázat) és az alultápláltság (ritkább kockázat) elkerülése, a táplálkozási és testképzavarok megelőzése ▪ az alkoholizmus, a dohányzás és a kábítószerhasználat csökkentése ▪ szűréseken való rendszeres részvétel, az egészséges állapot tudatos megőrzése ▪ a mindezeket rendszerbe szervező népegészségügyi stratégia megalkotása és rendszeres megújítása, s az egészség tudatos magatartás folyamatos népszerűsítése 	
indikátor:	<ul style="list-style-type: none"> (i) Megelőzhető (<i>preventable</i>) halálesetek száma (ii) Túlsúlyos egyének aránya a lakosságban (iii) Dohányzó személyek aránya 	
célérték 2036-ra:	(i)-(iii) EU-átlag elérése.	

H 2.3 (#12)	A fiatalok mentális egészségének megőrzése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 3.4, 3.5	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, fiatalokért felelős szakterület, civil szervezetek	
a cél tartalma:	<p>Az ifjúsági korosztály aktuális nehézségei jelenleg európai, sőt világviszonylatban a fiatalok egészségmagatartása szempontjából elsősorban a lelki egészség és jóllét területét érintik. A klímaváltozással járó, például gazdasági, társadalmi, egészségi hatások a fiatalokban is felerősítették a szorongást. Az elmúlt években a járványhelyzet következményei, a gazdasági helyzetből fakadó bizonytalanság, valamint a háborúk által okozott rossz közérzet is jelentős hatást gyakorolt a fiatalok mindennapjaira. A digitális veszélyek, a mesterséges intelligencia elterjedése még inkább ráerősítettek arra, hogy a változó világban helyt állni nagyon nehéz, ezért elengedhetetlen a fiatalok számára a segítségnyújtás nem-formális eszközök által is.</p> <p>Fontos, hogy az oktatás-nevelési intézményeken kívül is foglalkozzunk a mentális egészség témakörével, és adott esetben közérthető, interaktív formában is megvalósulhassanak közösségi programok.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ egészséghatás vizsgálat alkalmazása a fiatalokat érintő szakpolitikák tervezésében ▪ a mentális egészség megőrzése eszközeinek horizontális beépítése az oktatás-nevelésbe ▪ az iskolai pszichológusi segítőhálózat megerősítése ▪ az iskolai oktatáson kívüli foglalkozások a mentális egészség támogatására, interaktív módok kifejlesztése a fiatalok által népszerű médiákban, platformokon ▪ a lelki egészséget középpontba helyező, fél napos rendezvények megvalósítása jó gyakorlatok révén, például színházi előadások formájában, amelyeket kiscsoportos drámapedagógia feldolgozó foglalkozás követhet 	
indikátor:	mentális egészségzavarokkal küzdő fiatalok aránya	
célérték 2036-ra:	???	

H 2.4 (#13) Egészséges öregkor, az idősök aktivitásának előmozdítása	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 3.4
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, települési önkormányzatok, civil és egyházi szervezetek, szociális és közművelődési intézmények
a cél tartalma:	<p>Az egészségesen várható élettartam növelése érdekében a megfelelő életmódot fiatal korban kell elkezdni. Ugyanakkor az idősödők és az idősök is tehetnek azért, hogy egészséges táplálkozással, rendszeres, életkoruknak megfelelő testmozgással elősegítsék az egészség megőrzését, így minél tovább aktívak és önállóak maradhatnak. Ez hozzájárul az egészségügyre fordított kiadások csökkentéséhez, az egészségügyi ellátás – különösen a fekvőbeteg-intézményi ellátás – minél későbbi életszakaszban történő igénybevételéhez.</p> <p>Bizonyos betegségek karbantartása (magas vérnyomás, vércukor-szint stb.), valamint a rendszeres testmozgás, a kognitív tréningek, az egészséges táplálkozás és az életmódváltás a mérések szerint a kognitív teljesítmény szignifikáns javulását eredményezik, így pozitívan hatnak a demencia megelőzése, lassítása irányába.</p> <p>Az aktív élet nemcsak fizikai aktivitást jelent, de ugyanilyen fontos a mentális és szellemi aktivás is. Az aktív élet fenntartásában elengedhetetlen a részvétel, a társadalmi és közösségi kapcsolatok fenntartása, fejlesztése.</p> <p>Az időskorukat aktív életmóddal, egészségben elérők kedvet érezhetnek munkájuk – akár részmunkaidőben történő – folytatására, így az időskori fogyasztás forrása a munkajövedelem is lehet a nyugdíj járadékok mellett – ez növeli az időskori jóllétet és pénzügyi biztonságot. Ezzel együtt hozzájárul a munkaerő-hiány kezeléséhez.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Olyan programok megvalósítása, melyek felhívják a figyelmet a rendszeres testmozgás egészségmegőrző és betegség-megelőző hatására, valamint a közösségben végzett sport (szenior tánc, gyaloglás, torna, stb.) mentális állapotra gyakorolt pozitív hatásaira, a magányosság és a tétlenség elkerülésére, a közösség megtartó erejére.</p> <p>A testmozgással párhuzamosan olyan programok népszerűsítése, amely az idős szervezet igényeihez igazodó és a hiánybetegségek elkerülését szolgáló egészséges táplálkozást helyezi a középpontba, felhívva a figyelmet a tudatos táplálkozási szokások elsajátítására.</p>
indikátor:	<p>(i) a 65 éven felüliek aránya, akik heti rendszerességgel végeznek intenzív testmozgást</p> <p>(ii) a munkajövedelem aránya a nyugdíjkorhatárnál idősebb emberek teljes jövedelmében</p>
célérték 2036-ra:	<p>(i) folyamatosan növekedjen a vizsgált időszakban</p> <p>(ii) folyamatosan növekedjen a vizsgált időszakban</p>

H 2.5 (#14)	Egészséges mentális és fizikai környezet biztosítása
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 3.9, 6.1, 6.2, 11.6, 11.7
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, közszolgáltatók, vállalatok, háztartások
a cél tartalma:	<p>Az egészség megőrzésének külső feltételei között különös fontossággal bír</p> <p>(a) a munkahelyi környezet betegítő hatásainak csökkentése, a lehető legkisebb mértékű stressznek való kitettség elérése, valamint</p> <p>(b) a fizikai-természeti környezet megfelelő minősége.</p> <p>A társadalom tagjai egészségének fontos építőeleme a mentális egészség, amit gyakran csökkenthetnek a nem megfelelő munkaszervezések, a munkavállalókkal szembeni vezetői magatartásokból eredő stresszhelyzetek. A munkaerőhiány gyakran csapódhat le túlmunka megkövetelésében.</p> <p>Az egyének egészsége megővésének másik fontos területe a környezeti eredetű kockázatok elleni védelem. Ez magába foglalja a lakóhely és a munkahely megfelelő környezeti minőségének biztosítását.</p> <p>A stressz csökkentésének érdemi lehetőségét teremti meg, ha az egyén kapcsolódhat a természettel, természetes környezetben lehet, mozoghat. Ezért fontos feladat a települési zöldterületek, parkok, ligetek, erdők kiterjedésének és elérhetőségének növelése, javítása.</p>
a megvalósítás egyes különös eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ mindenki, de különösen a gyermekek egészségének védelme az ivóvizek ólom tartalma miatti expozíció ártalmaitól; ▪ a levegő- és vízszennyezés, valamint a zaj okozta kockázatok csökkentését – különösen a az egyéni fűtési és közlekedési eredetű kis méretű szilárdanyag-tartalmú levegőszennyezés mérséklése ▪ az egészséges élelmiszerek szavatolása; ▪ a természettel való kapcsolódás lehetőségeinek növelése, ▪ az allergénterhelés jelentős csökkentése; ▪ munkahelyi egészségfejlesztési programok megvalósítása, ▪ a stressz-szegény munkahelyi környezet kialakítására vonatkozó ismeretek növelése a munkaadók és a munkavállalók körében, a munkahelyi környezet egészségére vonatkozó elemek megjelenése a kollektív szerződésben, az erre vonatkozó szakszervezeti érdekvédelem erősítése
indikátor:	<p>(i) egészségkárosító ólomexpozíciónak kitett lakosok aránya</p> <p>(ii) allergén inváziós növények aránya a települések zöldfelületeit alkotó növényzetekben</p> <p>(iii) PM-koncentráció a települési levegőben</p> <p>(iv) munkahelyi stresszre jellemző indikátor</p>
célérték 2036-ra:	<p>(i) gyermekintézmények teljes mentesítése</p> <p>(ii) 70%-os csökkentés</p> <p>(iii) a vonatkozó EU-határérték elérése</p> <p>(iv) ???</p>

H 2.6 (#15)	Minőségi egészségügyi ellátás – az elkerülhető halálozás csökkentése			
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 3.4, 3.8		
	a megvalósítás kulcsszereplői:	kormányzat, egészségügyi intézmények, biztosítók		
<p>a cél tartalma:</p> <p>a megoldás lehetséges eszközei:</p>	<p>A nem megelőzött vagy megelőzhető betegségek megfelelő színvonalú és szervezettségű ellátásával el kell érni, hogy a megbetegedett emberek minél előbb visszanyerhessék egészségüket.</p> <p>Az egészségügyi ellátórendszerben fontos a szerkezeti aránytalanságok, az alacsony működési hatékonyság, a humán erőforrás hiányainak, a rendszeres alulfinanszírozásnak – ezzel együtt a magas közvetlen lakossági fizetés – és a nem hatékony irányítási-igazgatási megoldásoknak a kezelése.</p> <p>Elvárás, hogy az egészségügy folyamatosan hozzá tudjon igazodni többek között a demográfiai változásokhoz (idősödő társadalom) és a technológia állandó fejlődéséhez.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a gyógyítási tér kitágítása a beteg felé ▪ a prevenció és a rendszeres ellenőrzések szerepének növelése ▪ adaptív ágazati irányítási rendszer kialakítása (normál helyzetben decentralizált döntéshozatal, havária/járvány helyzetben erős központi irányítás) ▪ a magas színvonalú ellátásokat érdemben finanszírozó egészségügyi költségvetési rendszer kialakítása, a köz- és magánforrások, valamint a köz- és magánszolgáltatók közötti együttműködés és szinergizmus megteremtése ▪ az ellátórendszer szerkezetének hozzáigazítása a megváltozó megbetegedési viszonyokhoz és technológiai adottságokhoz <ul style="list-style-type: none"> ○ az alapellátás, a járóbeteg szakellátás és a kórházi ellátás szintjeinek összekapcsolása ○ az alapellátás és a szakellátás új határainak, emelt kompetenciájú együttműködéseinek kialakítása ○ a kórházak erős integrációja a járóbeteg szakellátással ○ funkció szerinti tagozódás (mátrix elv) kialakítása a kórházakban ○ az igazságos hozzáférést és a reális betegutakat biztosító tervezési és fejlesztési módszer kialakítása ○ erőforrás koncentráció a high-tech ellátásokban ▪ a diplomás átlagbérhez viszonyított jövedelemarányok fenntartása a közfinanszírozott orvosi állásokban, a szakápolók jövedelemrendezésének befejezése – az egészségügyi dolgozók reformok által elért bérszínvonalának folyamatos fenntartása 			
indikátor:	megfelelő kezeléssel elkerülhető (<i>treatable</i>) halálozás, életkor szerint standardizált halálozási arányszám 100 000 főre vetítve			
célérték 2036-ra:	a magyarországi érték zárkózzon fel az EU országok átlagához			

2.2.3. 'H.3' Tudás

H 3.1 (#16)	Átmenet a tudásalapú társadalomba – a tudástőke magasabb szintű újratermelése			
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 4, 8.2, 8.3			
a megvalósítás kulcsszereplői:	kormányzat, önkormányzatok, nevelési-oktatási és felnőttoktatási intézmények, munkáltatók, civil szervezetek, egyének			
a cél tartalma:	<p>A fenntarthatósági fordulat szinte minden más tényezővel pozitív kapcsolatban álló központi eleme a tudás magas szintű újratermelése. A fenntartható társadalomban a jóllét kiteljesítése érdekében az oktatás célja nem csupán az aktuális munkaerőpiaci igények kielégítése, hanem az egyének sokrétű, sokféle tehetségének kibontakoztatása. A munkára nem csupán mint jövedelemszerző tevékenységre, hanem mint az ember szellemi-lelki-fizikai kiteljesedését alapvetően lehetővé tevő funkcióra tekintünk. A munka egyszerre szolgálja az adott ember saját és a munkamegosztás eredményeivel érintett mások javát, a közjót is.</p> <p>A tudás alapozza meg az innovációs képességünket, mely szükséges feltétele az egyre magasabb szintű jóllét biztosításának, a gazdaság versenyképességének. A megfelelő tudással rendelkező társadalom életmódja egészségesebb, a kellő értékekkel párosulva erősebb társadalmi szolidaritást, együttműködést eredményez. A kor kihívásainak megfelelő tudás birtokában a megfelelő megoldások megtalálhatók az ökoszisztéma-szolgáltatásokat megőrző, kisebb anyagfelhasználású, klímasemleges társadalmi-gazdasági működés kialakítása érdekében.</p> <p>A tudástőke magas szintű újratermelése magában foglalja az oktatási, nevelési rendszerben töltött idő növelését, valamint az oktatás minőségi javítását. Különösen fontos feladat a nevelés-oktatás esélykiegyenlítő funkciójának jelentős erősítése.</p>			
a megvalósítás eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a családi háttér meghatározó szerepének csökkentése a tanulók teljesítményében olyan intézményi megoldások bevezetésével és alkalmazásával, melyek segítik a társadalom minden tehetséges fiatalja számára adottságainak kibontakoztatását (H 3.2, 3.4) ▪ a minőség javítása, a tudás újratermelése korszerű, hatékony módszereinek, eszközeinek alkalmazása, a pedagógusok megbecsülése (H 3.2, 3.3, 3.5, 3.6) ▪ az oktatásban töltött idő növelése (i) a lemorzsolódás radikális csökkentésével (H 3.4), (ii) a felsőoktatásban tanulók arányának növelésével (H 3.6) és (iii) a felnőttek élethosszig tartó képzéseiben való részvételi arányának növelésével (H 3.8 és 3.10) 			
indikátor:	munkatermelékenység			
célérték 2036-ra:	az EU-átlag 90%-a (jelenleg 75%)			

H 3.2 (#17)	Minőségi óvodai nevelés, alap- és középfokú oktatás	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 4.1, 4.2	
megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, nevelési-oktatási intézmények fenntartói, szakmai szervezetek, szülők	
a cél tartalma:	<p>A társadalmi együttműködés, a munka, az egyéni tehetségek kibontakoztatásának, valamint az innovációs képességeink megalapozásának alapvető színtere az óvoda, valamint az alap- és középfokú oktatási intézmények és minden más olyan nevelési-oktatási intézmény, ahol gyermekeink 18 éves korukig megfordulhatnak. A fenntarthatósági fordulat megvalósításához az oktatás-nevelés mennyiségi és minőségi fejlesztésére is szükség van.</p> <p>Érdemben növelni kell az oktatásban eltöltött idő hosszát, csökkenteni kell a korai iskolaelhagyás arányát, s javítani kell az oktatás minőségét, hogy a tudásalapú társadalomban a helytállást támogató kompetenciák szélesebb körben legyenek a fiatalok sajátjai.</p> <p>Inkluzív, a családi háttérből adódó különbségeket kiegyenlítő oktatási rendszert kell kialakítani.</p> <p>Mindeközben a nevelés körülményeit hozzá kell igazítani a fiatalokat egyre nagyobb arányban érintő mentális kihívásokból adódó kihívásokhoz is.</p> <p>Digitális oktatáshoz való egyenlő hozzáférés feltételeinek biztosítása a tanulók és a pedagógusok számára, hogy minden magyar tanuló korszerű, versenyképes oktatástechnológiai környezetben tanulhasson.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ olyan iskolai intézményrendszer kialakítása, ami biztosítja a tanulói csoportok nagyobb heterogenitását, s lassítja a tanulók korai szelekcióját ▪ olyan iskolán belüli módszerek alkalmazása, ami növeli az alacsonyabb jövedelmű családokból érkező diákok teljesítményét, s biztosítja a teljesítmények családi háttér szerinti kiegyenlítődését ▪ az iskolakötelezettség 18 éves korra való visszaállítása feltételeinek megteremtése ▪ az oktatási módszertanok állandó fejlesztése a tanulói kompetenciák folyamatos fejlesztése érdekében ▪ az 5–12. évfolyamok tanulói és pedagógusai részére hordozható informatikai eszközöket biztosítása, a pedagógusok külön felkészítése az eszközök alkalmazására ▪ a tanulók mentális egészségét fenntartó szakszemélyzet (iskolapszichológusok) létszámának növelése 	
indikátor:	<p>(i) az oktatásban eltöltött átlagos idő</p> <p>(ii) a családi háttér szerepe a tanuló teljesítményében</p> <p>(iii) PISA- és más tanulói teljesítménymérések eredményei</p>	
célérték 2036-ra:	<p>(i) érje el Csehország és Lengyelország átlagát</p> <p>(ii) érje el az EU-országok átlagát</p> <p>(iii) folyamatos javulás az ilyen teljesítménymérések eredményeiben</p>	

H 3.3 (#18) A pedagógusok felkészültségének és megbecsültségének növelése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 4.
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, köznevelési intézmények fenntartói, pedagógusképző intézmények
a cél tartalma:	<p>A tudástőke egyre magasabb színvonalú újratermelésének alapvetően szükséges feltétele a korszerű módszertani ismeretekkel rendelkező, megfelelő képzésben részesült, a gyermekeket és fiatalokat személyiségükkel magával ragadó óvoda- és iskolai pedagógusok kellő számú jelenléte.</p> <p>A köznevelési rendszer megfelelő illetménnyel, vonzó karrierpályával és a pedagógus tehetségének kibontakoztatását lehetővé tevő, a kellő mértékű autonómiát és szabadságot biztosító intézményi, munkavégzési feltételekkel vonzza magához és tartja tartósan a szakmában a nevelői-oktatói pályához elhivatottságot érzőket. Ezeket a feltételeket úgy kell kialakítani, hogy a köznevelési rendszer intézményeiben se mennyiségi, se minőségi hiány ne álljon elő.</p> <p>A gyakran változó külső feltételekre reagálva a pedagógus-képzésben biztosítani kell az átképzési és továbbképzési lehetőségeket és a pedagógusképzésben ki kell alakítani a pályára lépők erre vonatkozó kompetenciáit.</p> <p>A köznevelési rendszer egyre fontosabb része a változó igényekhez igazodó, pedagógus szakos ellátottság javítására irányuló pedagógus átképzések megvalósítása.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A pedagógus életpálya-modell (illetmény-rendszer) folyamatos karbantartása, hogy a pálya – anyagilag és nem anyagi szempontok szerint is – tartósan vonzó legyen a pedagógus hivatás iránt tehetséges fiatalok számára ▪ A pedagógusképzés (és továbbképzés) tartalmának folyamatos megújítása annak érdekében, hogy a hazai köznevelési intézmények a legkorszerűbb, a tudás minél magasabb szintű újratermelését tegyék lehetővé a tanulók esélykiegyenlítésének legmagasabb foka mellett ▪ Az átképzésben történő részvételre ösztönző motivációs rendszer kialakítása és annak tartós működtetése ▪ Az esélyteremtési illetményrész, azaz a felzárkózó térségekben való munkavállalásra vonatkozó, 2023-ban bevezetett ösztönzők hosszú távú fenntartása az esélyegyenlőség biztosítása érdekében
indikátor:	<p>(i) pedagógus-átlagbér a felsőfokú végzettségű munkavállalók átlagbérének %-ában</p> <p>(ii) esélyteremtési illetményben részesülő pedagógusok száma</p>
célérték:	<p>(i) 80% 2030-ig, 90% 2036-ig</p> <p><i>A kormány célja, hogy a pedagógus-átlagbér 2025. január 1-jéig elérje a felsőfokú végzettségűek átlagbérének legalább 80%-át és legalább 2030. december 31-ig a felsőfokú végzettségűek átlagbérének legalább 80%-án maradjon</i></p> <p>(ii) 20.000 fő 2030-ig</p>

H 3.5 (#20)	Minőségi szakképzés	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 4 (különösen: 4.4)	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, NSZFH, IKK Zrt., Szakképzési Innovációs Tanács (SZIT), Ágazati Készségtanácsok (ÁKT-k), Szakképzési Centrumok (SZC-k), duális partnerek	
a cél tartalma:	A szakképzés egyik legfontosabb feladata biztosítani a tartós gazdasági növekedés egyik alapvető feltételét, a társadalmi változásokhoz és a munkaerőpiaci igényekhez alkalmazkodni képes, szakképzett munkaerőt.	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>A 2019-ben elfogadott Szakképzés 4.0 stratégia alapján 2020-ban egy teljesen új, önálló jogszabályi háttérrel működő szakképzési rendszer jött létre. Átalakult többek között a képzési szerkezet, a szakképzésben dolgozó oktatók foglalkoztatási formája, és kialakításra került a szakképzési ösztöndíj és juttatások új rendszere. Rugalmas tanulási formák és az iskolai lemorzsolódást csökkentő eszközök kerültek kialakításra. Az átalakítás elősegíti a szakképzésben részt vevők arányának növekedését, az intézményi lemorzsolódás, ezáltal a korai iskolaelhagyás csökkenését.</p> <p>A megkezdett reform folytatásaként a szakképzésfejlesztés három pillérjének – vonzó tanulási környezet (iskola, tanműhely, duális képzőhelyek, digitális oktatási tartalmak), karrierlehetőség (pályaorientáció, szemléletformálás, zöld technológiák, digitális készségek, innováció, hátránykompenzáció, tehetséggondozás, továbbtanulás lehetősége), naprakész tudású oktatók (oktatói továbbképzés, vállalati szakemberek, technológiák, fejlesztések integrálása a képzésbe) – kiterjesztése, megerősítése a cél.</p>	
indikátor:	<ul style="list-style-type: none"> (i) a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező 20-24 éves korosztály aránya (ii) a szakképzésben/felnőttképzésben/felsőoktatásban megszerzett szakmák/diplomák száma a 35 évnél fiatalabb felnőttek körében 	
célérték 2036-ra:	<ul style="list-style-type: none"> (i) legalább 11%-ra csökken (ii) legalább egy szakmával/diplomával rendelkeznek 	

H 3.6 (#21)	Hozzáférhető, minőségi és eredményes felsőoktatás	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 4.3	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, felsőoktatási intézmények és azok fenntartói, felsőoktatási érdekképviselők és szakmai szervezetek	
a cél tartalma:	<p>A tudásalapú, magas hozzáadott értéket létrehozni képes, ökológiai lábnyomát mérsékelni képes társadalom és gazdaság egyre nagyobb mértékben igényli a magas szintű tudás előállításra és használatra, fejlesztésre és innovációra képes vállalkozók, kutatók és munkavállalók képzését.</p> <p>A fenntarthatósági fordulat keretében:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a nyújtott képzések körének meghatározásában egyaránt figyelembe kell venni az európai egyetemi hagyományokat, a munkaerőpiaci igényeket és a felsőfokú képzésben a tehetségüket kibontakoztatni akaró fiatalok igényeit; ▪ növelni kell a felsőfokú végzettséggel – tudással és kompetenciákkal – rendelkezők arányát; ▪ az óvodai nevelésben, az alap- és középfokú oktatásban az intézményrendszer kialakításán keresztül, a megfelelő szolgáltatások biztosításával gondoskodni kell arról, hogy a tanulók felsőoktatásba való bejutásában a családi háttér meghatározó szerepét csökkentsük, s biztosítsuk, hogy minden tehetséges – és tehetségét önszántából is kibontakoztatni akaró – gyermek eljuthasson főiskolára vagy egyetemre; ▪ a felsőfokú képzésben a tanyanyagot és a képzések módszertanát folyamatosan hozzá kell igazítani a változó körülményekhez, hogy korszerű tudással és kompetenciákkal bocsássonak ki diplomásokat az intézmények. 	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a társadalmi mobilitás érdemi javítása különösen az oktatás esélykiegyenlítő funkciójának erősítésével, valamint a területfejlesztési támogatások célzott felhasználásával; ▪ a hallgatói sikeresség fokozása lemorzsolódást csökkentő, tanulást támogató programokkal, a hátrányos helyzetű hallgatók támogatása mobilitási és mentorálási programokkal ▪ a felsőfokú oktatásban oktató és kutató munkatársak illetményének a diplomás átlagbér szintjéhez igazítása és az illetmény értékének folyamatos megőrzése 	
indikátor:	<p>(i) a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya</p> <p>(ii) hátránykompenzációt szolgáló felsőoktatási intézkedéssel támogatott résztvevők</p>	
célérték 2036-ra:	<p>(i) az EU-átlag elérése</p> <p>(ii) 57 200 fő (2029-es célérték)</p>	

H 3.7 (#22)	Az egész életen át tartó tanulás támogatása a kultúrában	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 4
	a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Kulturális intézmények és szervezetek, továbbá fenntartóik
a cél tartalma:	A minőségi oktatás és az egész életen át tartó tanulás – mindenki rendelkezésére állásának – lehetősége központi szerepet játszik az egyének teljes és produktív életének biztosításában és a fenntartható fejlődés megvalósításában.	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>A célkitűzés a kulturális intézmények speciális, nem formális, informális kompetencia-fejlesztő módszereire alapozva támogatja az egész életen át tartó tanulás különböző formáit a gyerekkortól az időskorig. Az egész életen át tartó tanulás egyrészt azokat segíti, akik a már meglévő kompetenciáikat szeretnék fejleszteni, vagy a tudásukat új ismeretekkel gyarapítani.</p> <p>Másrészt hátránykompenzációs szerepet is betölt, mert a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek számára, a kulturális intézmények bevonásával történő egész életen át tartó tanulást segítő készségfejlesztését támogatja a foglalkoztathatóság növelése érdekében, a tanuláshoz és a munkavállaláshoz szükséges kompetenciák fejlesztésével (beleértve a bevezető szintű digitális eszközhasználati fejlesztést).</p> <p>Utóbbi esetében az egész életen át tartó tanulás célja az is, hogy a hátrányos helyzetű, alacsony iskolai végzettségű, vagy szakképzettséggel nem rendelkező személyeket, be- és visszavezesse a formális képzésbe (pl. általános iskolai végzettség, szakképzettség megszerzése céljából), ezáltal közvetett módon hozzájárul a foglalkoztathatóság növeléséhez, a szegénységi kockázatok és a földrajzi korlátok csökkentéséhez, a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi, gazdasági helyzetének javulásához.</p> <p>A megvalósítás a kulturális intézményekben számtalan formában történik, pl. tanfolyam, szakkör, alkotócsoport, tehetséggondozó foglalkozás, klub. A megvalósítást nagymértékben segíti, hogy törvényi kötelezettség minden településen közművelődési intézmény vagy közösségi szintér (szakemberrel) fenntartása, illetve könyvtári szolgáltatás biztosítása.</p>	
indikátor:	A kulturális intézményekben/szervezetekben az egész életen át tartó tanulást támogató programokban résztvevők száma (fő).	
célérték 2036-ra:	1.000.000 fő (Megjegyzés: OSAP kulturális statisztika alapján mérve; számítás módja: egy fő, ha több programban vesz részt, több főnek számít.)	

H 3.8 (#23)	Környezettudatos szemléletformálás, a fenntartható fejlődési képzés fejlesztése az oktatásban	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 4.1, 4.7	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, köznevelési intézmények, felnőtt- és felsőoktatási intézmények, vállalatok, civil szervezetek	
a cél tartalma: a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Cél, hogy a teljes lakosság minél nagyobb százalékánál érvényesüljön a környezettudatos szemléletmód kialakulását, fejlődését valamint a fenntarthatóság jelentőségének ismeretét.</p> <p>Fontos, hogy a szemléletformálást minden területen elismert szakemberek, hozzáértők végezzék.</p> <p>A köznevelés feladata a fiatalok ilyen irányú ismereteinek, képességeinek, készségeinek fejlesztése. A felsőoktatásban a képzési és kimeneti követelmények meghatározzák, hogy az alap- és mesterképzési szakokon, illetve a felsőoktatási szakképzésben az elsajátítandó szakmai kompetenciák részét képezik a szaknak, szakképzésnek megfelelő fenntartható fejlődési alapismeretek, amelyek magukban foglalják a környezetvédelem alapismereteit is.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ óvodás korban a „Zöld óvoda” és „Erdei óvoda” programok működésének megerősítése, további bővítése, az óvodapedagógusok szakmai felkészítése ▪ általános és középiskolákban az „Ökoiskola” és „Erdei iskola” programok fejlesztése, az ilyen iskolák hálózatában az együttműködés erősítése, a programok népszerűsítése, valamint az érintett tanítók és tanárok szakmai felkészítése ▪ a tanórai és a tanórán kívüli tevékenységek körében a tanulók környezettudatos szemléletének formálására, a fenntarthatóságra nevelésre alkalmas tartalmi elemek bővítése ▪ egyre több iskola bekapcsolódása a fenntarthatósággal kapcsolatos országos és helyi programokba ▪ a fenntarthatóságra nevelés pedagógusi kompetencia kapcsán sikeresen minősített pedagógusok számának növelése ▪ a felsőoktatási alap- és mesterképzésekben a fenntartható fejlődési ismeretek elsajátítását szolgáló kurzusok kínálatának bővítése ▪ a fenntarthatósággal foglalkozó civil szervezetek kapacitásépítése és közfinanszírozásának javítása ▪ a lakossági tájékoztatás, szemléletformálás erősítése a civil szervezetek tevékenysége segítségével, valamint a vállalati kommunikációban 	
indikátor:	<p>(i) a Magyarországi Ökoiskola Hálózat tagintézményeinek száma (KSH indikátor)</p> <p>(ii) fenntartható fejlődési alapismereteket tartalmazó képzések százalékos aránya + fenntartható fejlődési alapismeretekben részt vett hallgatók százalékos aránya</p>	
célérték 2036-ra:	(a tervezés további szakaszában meghatározandó)	

2.2.4. 'H.4' A szegénység és társadalmi kizáródás csökkentése

H 4.1 (#24)	A súlyos anyagi és társadalmi kirekesztettségben (deprivációban) élők számának csökkentése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 1.2, 1.3, 10
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, felnőttoktatási- és szociális intézmények, civil szervezetek, egyházak
a cél tartalma:	<p>Az esélyegyenlőség növelése és a szegénység előfordulási formáinak csökkentése régóta célja a társadalmaknak, de jelentős szerepe van a fenntartható társadalmi működés biztosításában is. A szegénység súlyos formái csökkentik a társadalmi-gazdasági együttműködés sűrűségét és minőségét, akadályozzák a fenntarthatóságot szolgáló közösségi együttműködések helyi, térségi vagy nemzeti szinten is. A szegénység, társadalmi kirekesztettség számos más fenntarthatósági dimenzióval (többek között az oktatással, az egészségi állapottal) is összefügg, így összetettsége miatt a horizontális koordináció szerepe jelentős.</p> <p>A Keretstratégia mérhető célja ezen a téren a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők számának (1,8 millió honfitársunk), illetve arányának, valamint a súlyos anyagi deprivációban élő népesség arányának, valamint a súlyos anyagi deprivációban élő népesség százalékos arányának csökkentése, építve korábbi kedvező trendekre.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a lemorzsolódás csökkentése az oktatásban, az oktatás-nevelés esélykiegyenlítő funkciójának jelentős erősítése ▪ leszakadó, szegregálódó társadalmi csoportok kiemelt kezelése, megfelelő komplex szociális, lakhatási, gazdaságfejlesztési, egészségügyi, oktatási, képzési programok célzott használata ▪ a leszakadó térségek infrastrukturális ellátottságának javítása ▪ a közmunka piaci munkavállalás felé való hídszerepének fenntartása ▪ helyi, önkormányzati komplex rehabilitációs programok működtetése kormányzati vagy EU-s támogatással, amelyekben a városrehabilitáció (lakhatási, környezeti kérdések) mellett fontos elem a munkalehetőségek, a képzések támogatása, és az egészség- és közösségfejlesztés is
indikátor:	a szegénységben vagy társadalmi kirekesztődésben élők száma, illetve aránya (EU-SILC módszertan szerint)
célérték 2036-ra:	az EU-átlag elérése (az arányszám 18,4% volt 2022-ben)

H 4.2 (#25)	Fogyatékossgal élő emberek és családjainak nyújtott, társadalmi részvételt támogató képzések, felkészítések, szolgáltatások
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 10
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Belügyminisztérium költségvetési szervek gazdasági szervezetek
a cél tartalma:	<p>A fogyatékossg jelenléte alapvetően meghatározza egy egyén és a család működését. A családok legtöbb esetben magukra maradnak, nem kapnak szakértő segítséget. Nehézségeket okoz számukra a munkahelyen való megfelelés és a munkahely megtartása is. Az állandó jelenléte igénylő gondozási feladatok miatt kiszorúlnak az egészségügyi, kulturális illetve egyéb tevékenységekből, kapcsolataik beszűkülnek, társadalmi aktivitásuk csökken, ami a későbbiekben a szociális ellátórendszer terhelését vonja maga után.</p> <p>Egy fogyatékos gyermek megszületése vagy egy családtag később fogyatékossgá válása az egész család számára olyan kihívást jelent, amelynek feldolgozásához krízis intervenciók, mentálhigiénés támogatásra van szükség. Bizonyítottan ezek a szolgáltatások támogatják a családok egyben tartását, a szülők, házastársak munkahelymegtartását</p> <p>A minél önállóbb életvitelt támogató felkészítések egyik célterülete az egyéni, társas és társadalmi kapcsolatokból adódó helyzetek kezelése, a fogyatékos ember önálló életvitelének, családalapítása, család ellátása</p> <p>Ezen szolgáltatások, képzések és felkészítések igénybevétele segíti a veszteség, trauma feldolgozását, életvezetési elakadások kezelését, megoldási stratégiák megtanulását, alkalmazását és reagálnak a családon belüli konfliktusokra, az ép és fogyatékos gyermekek, családtagok együtt élésének kihívásaira.</p> <p>Cél, hogy az intézkedések eredményeképp máséklődjön a fogyatékos személyek kiszolgáltatottsága a családok elszegényedése, társadalmi kirekesztődése, továbbá a szociális intézményi elhelyezések száma.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ célzott szolgáltatások bevezetése krízishelyzetek megoldására, a nehézségek megfelelő kezeléséhez segítség nyújtása ▪ az önrendelkezést, jogtudatosságot, önérvényesítő képességet, családi életvezetést, egyéni és társas identitás fejlesztést támogató képzések, felkészítések kidolgozása és megvalósítása
indikátor:	a fogyatékos populáción belül a képzésekben, szolgáltatásokban résztvevő fogyatékos emberek és családjaik aránya
célérték 2036-ra:	az arány folyamatos növelése

H 4.3 (#26)	A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkózásának erősítése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 1.3, 10	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Országgyűlés, kormányzat, vármegyei és települési önkormányzatok, felzárkózási és kiemelten a romákkal foglalkozó civil és egyházi szervezetek, szociális intézmények	
a cél tartalma:	<p>A szegénység csökkentését és kiemelten a roma népesség társadalmi felzárkózását célzó összkormányzati stratégia, a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia adja a cél keretét. A felzárkózási stratégia alapelve, hogy a munkaerőpiaci integráció, a társadalmi felzárkózási és a kapcsolódó humán szolgáltatások, a társadalmi mobilitás lehetőségeinek megerősítése az egész társadalom javát, jólétét szolgálják a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok, köztük a romák felzárkózásának előmozdításával. A teljes értékű társadalmi részvétel és az esélyegyenlőség előmozdítására számos beavatkozásra van szükség a gyermekvállalás és nevelés, oktatás, munkavállalás, lakhatás, egészségügy, közszolgáltatásokhoz való hozzáférés, roma identitás megerősítése és diszkrimináció elleni küzdelem terén.</p> <p>A romák befogadása kétirányú folyamat, amelyben szerepet kell vállalnia a roma és a nem roma közösségnek is – ez a közösségek számára kölcsönös értékteremtés.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A szociális- és a gyermekvédelmi ellátórendszer fejlesztése, valamint a családtámogatási ellátások, köztük a lakhatási támogatások célzottsága javítása ▪ Fokozott figyelem a gyermekek jogainak érvényesítésére, különös tekintettel a gyermekbántalmazás és az emberkereskedelem áldozatává válás elleni védelmükre, az áldozattá vált gyermekek megsegítésére. ▪ A köznevelési és szakképző intézmények esélyteremtő szerepének erősítése; ▪ A lemorzsolódással különösen veszélyeztetett roma lányok hangsúlyosabb támogatása prevenciós programokkal; ▪ Szükség szerint az óvodai intézmények elérésének, igénybevételének és felszereltségének területi egyenlőtlenségei mérséklése különösen a magas gyermekszámmal rendelkező térségekben; ▪ Befogadó iskolai környezet kialakítása és megerősítése, a deszegregációt és antiszegregációt szolgáló intézkedések folytatása. A korai iskolaelhagyás csökkentését célzó, személyes támogatást nyújtó programok folytatása. ▪ A roma szakkollégiumi szolgáltatások továbbfejlesztése, digitális képzések kialakítása a roma fiatalok diplomaszerzése, valamint társadalmi szerepvállalásuk és közösségi aktivitásuk megerősítése érdekében. 	

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Alacsony iskolai végzettségű emberek alapkompenciáinak és munkaképességeinek fejlesztése, alap- és szakképzettséghez, munkagyakorlathoz juttatása, valamint a foglalkoztathatóságot akadályozó egyéni problémák kezelése. ▪ Hátrányos helyzetű személyek – különös tekintettel a roma nőkre – foglalkoztatásba ágyazott képzése vagy a képzések utáni támogatott foglalkoztatása, ▪ A hátrányos megkülönböztetés foglalkoztatási területen való szisztematikus kezelése. ▪ A szegregált területek kialakulásának hatékony és tartós megelőzése, a kialakult szociális problémák fenntartható kezelése, a telepszerű körülmények között élők életkörülményeinek javítása, településszintű, településképi és energiaszegénységi/környezetvédelmi szempontokat is szem előtt tartó, a lakhatási mobilitást és deszegregációt elősegítő lakhatási beavatkozásokkal; ▪ A roma népesség, a mélyszegénységben élők és gyermekek egészségi állapotának javítása, ▪ Beteg- és emberközpontú, lakóhely-közeli ellátási modell felé történő elmozdulás. ▪ A közösségek megerősítése, közösségi konfliktusok és a romákkal szembeni hátrányos megkülönböztetés további csökkentése az összes érdekelt bevonásával. ▪ Egyenlő hozzáférés biztosítása a kulturális javakhoz, szolgáltatásokhoz, kiemelten a hátrányos helyzetű, köztük roma gyermekek, fiatalok körében. ▪ A nemzetiségi kultúra hatékony, célzott támogatása.
indikátor:	Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitétek aránya, relatív jövedelmi szegénységi arány, valamint súlyos anyagi és szociális deprivációban élők aránya indikátorok érintett csoportokra releváns alkalmazása
célérték 2036-ra:	

H 4.4 (#27)	A munkaerőpiac inkluzivitásának további növelése, munkahelyteremtés a hátrányos helyzetű, munkahelyhiányos térségekben élők számára
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 1.3, 1.4, 8.5, 8.6, 10.1
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Kormányzat, munkaadók, szakszervezetek és egyéb releváns közösségek
a cél tartalma:	<p>Cél a helyi gazdaságfejlesztés és a területi különbségek mérséklése. A beruházások tartósan járuljanak hozzá az adott településen élők életminőségének javulásához, a munkahelyek számának bővüléséhez. A gazdasági növekedés hasznából a társadalom minden tagja részesüljön a jövedelmek igazságosabb elosztása révén, így csökkenjenek a jövedelmi egyenlőtlenségek. A munkaerőpiac inkluzivitása növekedjen, a társadalmi bizalom szintje így erősödhetm kevesebben élnek szegénységben és társadalmi kirekesztettségben. A helyi közösségek erősödnek, összességében a társadalom gazdasági és közösségi aktivitása növekszik.</p> <p>A gazdaságfejlesztést végrehajtani a kedvezményezett térségekben munkahelyteremtéssel, helyi gazdaságélénkítéssel, helyben végezhető, a helyi adottságokhoz igazodó tevékenységek kialakításával lehetséges. Ezt a leggyorsabban az érintett térségekben a közfoglalkoztatás során létrehozott termelői kapacitásokra. vagy a helyi igényekre építve, azokat fejlesztve, esetleg irányított módon működtetve lehetséges elérni.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Települések célzott gazdaságélénkítő (gazdaság- és infrastruktúra fejlesztések) támogatása ▪ Méltó és tisztességes bérezést nyújtó munkahelyek elérhetősége a társadalom minél szélesebb rétegei számára, a munka mennyiségének szétterítésével, az atipikus és részmunkaidős foglalkoztatás támogatásával. ▪ Közfoglalkoztatás és közösségi munkaprogramok, szociális gazdaság fejlesztése, ▪ befogadó társadalmi közösségek támogatása, befogadó munkahelyek erősítése, helyi igényeken alapuló gazdaságfejlesztési programok működtetése, munkahelyi kirekesztés csökkentése, egyenlő bánásmód megerősítése, ▪ atipikus foglalkoztatási programok támogatása, otthoni és részmunkaidős foglalkoztatás ösztönzése, ▪ tranzit foglalkoztatási programok működtetése a hátrányos helyzetűek munkapiaci aktivitásának növelése érdekében, alacsony jövedelműek és hátrányos helyzetű munkavállalók adóterheinek csökkentése.
indikátor:	Aktivitási, foglalkoztatási szint; reáljövedelem éves növekedése; társadalmi bizalom szintje; munkahelyi elégedettség szintje, szegénységben és deprivációban élők száma és aránya
célérték 2036-ra:	a vonatkozó indikátorértékek fokozatos javítása

H 4.6 (#29)	A szociális gazdasági hálózat fejlesztése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 1.3, 1.4, 8.5, 8.6, 10.2	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Kormány Minisztérium Minisztérium háttérintézménye Közreműködő Szervezet Kedvezményezett	
a cél tartalma:	<p>Több éve deklarált kormányzati szándék, hogy a közfoglalkoztatás értékteremtő programjai bázisán, a nyílt munkaerőpiacra történő egyik lehetséges kimenet a szociális szövetkezet legyen. A szociális szövetkezetek aktív szerepet játszanak a vidék népességmegtartó erejének növelésében, foglalkoztatási kapacitásaik fejlesztésében. A közfoglalkoztatás alapjain szerveződő szociális szövetkezet hozzájárul a településhez kötődő, helyi adottságokra épülő foglalkoztatás megvalósulásához, piacképes termékek és szolgáltatások megjelenéséhez és értékesítéséhez, továbbá alapanyagbeszerzés kapcsán együttműködést és árbevétel generál sokszor a térségbeli közfoglalkoztató önkormányzatokkal és egyéb mezőgazdasági termelőkkel.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Szociális gazdaság, azon belül start szociális szövetkezetek munkaerőpiaci, infrastrukturális, értékesítési és energiahatékonysági fejlesztésének további támogatása a szervezetek fejlettségi szintjéhez alkalmazkodó támogatási konstrukciók kialakításával és biztosításával. A szervezetek által biztosított tranzitfoglalkoztatási hatás elismerése és pénzügyi támogatása. Ennek alapja a társadalmi vállalkozások, köztük szociális szövetkezetek minősítési rendszerének kidolgozása.</p> <p>A szociális szövetkezetek számára elérhető normatív támogatás biztosítása az idősgondozás területén, ami által még több helyi problémára megoldást nyújthat ez a szervezeti forma.</p>	
indikátor:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Működő start szociális szövetkezetek megerősítése és újonnan létrehozott start szociális szövetkezetek támogatása, 150 db 2. A támogatásban részesülő start szociális szövetkezetek által foglalkoztatott munkavállalói létszám, 375 fő 	
célérték 2036-ra:	<ol style="list-style-type: none"> 1. nincs meghatározott célérték 	

2.3. 'T' Társadalmi tőke

2.3.1. 'T.1' Önszerveződő közösségek, szubszidiaritás, nemzeti összetartozás, kultúra

T 1.1 (#30)	A szubszidiaritás erősítése: autonóm, tudatos, döntésképes helyi közösségek támogatása	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 16.7, 17.14
	a megvalósítás kulcsszereplői:	kormányzat, önkormányzatok, köztes intézmények, az állampolgárok szerveződései
a cél tartalma:	<p>A fenntartható társadalmi működés kulcskérdése a felelősségi valamint a döntési jog- és feladatkörök ésszerű, hatékony és igazságos megosztása a helyi, kistérségi, országon belüli regionális, nemzeti és a nemzetek feletti regionális (Európai Unió) szintek között a szubszidiaritás elvének alkalmazásával.</p> <p>Aktuálisan ez az annak a folyamatnak az ellentéte mikor a magasabb szintek jogköröket vonnak magukhoz az emberekhez közelebbi szintekről. Noha a magyar társadalomban jelentős az állami szerepvállalás iránti igény, tudatosan törekedni kell a helyi, térségi döntési szintek megerősítésére. A fenntarthatóság gazdasági, társadalmi és környezeti kihívásai, fenyegető veszélyeivel szemben a reziliens kisközösségek biztosíthatják az ellenállóképességet.</p> <p>A nagyobb helyi, térségi társadalmi részvétel növeli a szembesülés lehetőségeit a fenntarthatósági problémákkal, s így erősítheti a kormányzati és önkormányzati döntéshozók támogatottságát a fenntarthatósági átmenetben, továbbá jelentősen emeli az adott térség potenciálját a fenntarthatósági kihívásokhoz való aktív alkalmazkodásban, valamint a külső sokkok és válságok leküzdésében.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a döntési szintek közötti feladatmegosztás újragondolása a szubszidiaritás elvének megfelelően ▪ a szubszidiaritás elvének helyes alkalmazásából fakadó követelmények képviselője Magyarország részéről az Európai Unió jog- és stratégiaalkotó munkájában ▪ a központi kormányzati döntési jogkörök megfelelő elemeinek önkormányzati szintre delegálása, ennek érdekében az önkormányzati szinten rendelkezésre álló tudás és kompetenciák fejlesztése; a központi és helyi adóformák és adóbevételek áttekintése és kiigazítása ▪ a reziliens kisközösségek létrejötte érdekében az önszerveződés támogatása a kompetenciák és a helyi civil szervezeti kapacitások fejlesztésével és a tájékoztatás, átláthatóság növelésével ▪ a közösségek érdemi bevonásának erősítése a helyi, térségi területfejlesztési, gazdaságfejlesztési és környezetet befolyásoló döntésekbe 	
indikátor:	közösségi költségvetési keret megoszlása a központi kormányzat és az önkormányzatok között	
célérték 2036-ra:	???	

T 1.2 (#31)	Az egyének önkéntes együttműködésének ösztönzése, a társadalmi intézmények, civil szervezetek aktivitásának elősegítése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 16.7, 17.14	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, civil közösségi szolgáltató központok hálózata, civil szervezetek	
a cél tartalma és a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>A fenntarthatóság a civil szervezetek (alapítványok, egyesületek) tekintetében arra vonatkozik, hogy a civil szervezetek képesek-e hosszú távon fenntartani a közösségek érdekében végzett értékteremtő tevékenységüket, missziójukat. A fenntarthatósági átmenet különösen igényli a társadalmi együttműködés erősödését, a fenntartható fejlődéshez elengedhetetlen társadalmi közmegegyezések kialakítását. A civil szervezetek ezen együttműködés és konszenzus-teremtés egyik legfontosabb szervezői.</p> <p>Távlati cél, hogy a civil szervezetek a társadalom tagjai támogatásaiból, saját forrásaikból hatékonyan és tartósan tudjanak működni, ne legyenek feltétlenül állami közvetlen támogatásokra szorulva hosszú távon,</p> <p>Ennek a komplex folyamatnak több részterülete van, kiemelt ezek közül:</p> <p>Pénzügyi stabilitás: A civil szervezetek pénzügyi stabilitása alapvető fontosságú a hosszú távú működésükhöz. Ez magában foglalja a civil szervezetek több lábbon állását, a finanszírozási források többféleségét és hatékony felhasználását.</p> <p><u>Megvalósítás eszközei:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a civil szervezetek számára nyújtott állami támogatások értékének megőrzése és bővítése rövid távon ▪ az szja 1 %-ának felajánlhatósága civil szervezetek részére, ezen lehetőség népszerűsítése országos kampány révén ▪ a civil szervezetek forrásszerzését segítik elő a térítésmentes forrásteremtési tanácsadások, az adományok fogadásáról, adományszerzésről szóló képzések és civil információs szolgáltatások ▪ a civil szervezetek mint szakértők bevonása a fenntarthatósági átmenet során <p>Társadalmi beágyazódottság, partnerség: A civil szervezetek tartós, stabil működése nagymértékben függ a közösségek támogatásától és részvételétől. Fontos, hogy a szervezetek rendszeresen kommunikáljanak egymással, kormányzati és más ágazati szereplőkkel partnerségeket alakítsanak ki, hálózatokat hozzanak létre.</p> <p><u>Megvalósítás eszközei:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ A civil közösségi szolgáltató központok hálózata ▪ Kiadványok, képzések, kapacitást építő programok a más szektorok, kieneltn a forprofit szférával való kapcsolatok kiépítéséhez. 	

	<p>Társadalmi egyeztetés: A fenntarthatóság érdekében meghatározott célkitűzések eléréséhez nagyban hozzájárul a társadalmi egyeztetés. A kormányzati és önkormányzati döntések egyeztetésére sokrétű, nyitott intézményrendszert kell kialakítani, amelyek minden érintett társadalmi szereplőnek lehetőséget adnak a jogalkotási javaslatok, fejlesztési tervek és más lényeges döntési alternatívák megfelelő, korai szakaszban való véleményezésére. Ennek részei döntési folyamatokról és javaslatokról szóló széleskörű kommunikáció, a nyílt véleményezési eljárások, a kormányzati szervek mellett működő, érintettek által delegált tagokból álló tanácsadó testületek, illetve ad hoc munkacsoportok.</p> <p>Vezetés és irányítás: Hatékony vezetés és irányítás nélkül a civil szervezetek nehezen tarthatják fenn magukat hosszú távon. Fontos, hogy a szervezetek rendelkezzenek jól működő irányítási struktúrával, valamint hogy képesek legyenek alkalmazkodni a változó környezethez és kihívásokhoz.</p> <p><u>Megvalósítás eszköze:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ A civil szervezeti vezetők számára működtetett képzési, tanácsadási, coaching és egyéb kapacitásépítési programok .
indikátor:	támogatott szervezetek száma, átlagos támogatás mértéke, szja civil 1% regisztrált szervezetek száma, felajánlott összeg civil szervezetenként, civil szervezetek számára térítésmentesen nyújtott szolgáltatási órák száma, hírlevelek száma, képzésen résztvevők száma, az NGTT éves munkáját összefoglaló Hasznosulási jelentés
célérték 2036-ra:	(...)

T 1.3 (#32)		Önkéntesség erősítése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:		nincs	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:		kormányzat, fiatalokért felelős szakterület, civil szervezetek	
a cél tartalma:	<p>Az önkéntesség – tekintve a széles skálát, amely területeken lehetséges - számos ponton szolgál fenntarthatósági célokat. Általában véve az önkéntesség tudatos, társadalmáért, környezetéért felelős állampolgári attitűdöt feltételez. A környezetvédelemmel összefüggő önkéntes kezdeményezések a környezettudatosságra való nevelésben segítik a társadalmat, a különböző társadalmi csoportokkal dolgozó, vagy azokra a csoportokra fókuszáló önkéntes tevékenység pedig integrációs és közösségépítő célokat szolgál.</p> <p>.</p>		
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Az önkéntes tevékenységek népszerűsítése</p> <p>A célkitűzések között szerepel olyan tervezett ösztönzők bevitele az formális és nem formális oktatásba, valamint a munkavállalói szférába, amelyek motiváló erővel bírhatnak és növelhetik az önkéntes tevékenységben résztvevők számát. Ilyen, az önkéntességet ösztönző tényezők lenne például a bejegyzett önkéntes szervezetnél igazolt önkéntes tevékenységre adható többletpont az egyetemi jelentkezésnél, valamint az igazolt önkéntes tevékenységre adott munkaidő-kedvezmény, amely nem íródik az éves szabadság terhére.</p> <p>A célok elérése érdekében tervként megtalálható még az eszközök között egy médiakampány az önkéntes tevékenységek népszerűsítése érdekében.</p>		
indikátor:	Az önkéntesek arányszáma		
célérték 2036-ra:	2030-ra 20%-os arányszám-növekedés		

T 1.4 (#33)	Magyarország kulturális hagyományainak őrzése, a művészetek művelését támogató intézményi környezet kialakítása
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 11.4
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, kulturális intézmények, kulturális szabályozó szervek, mozgóképszakmai hatóság
a cél tartalma:	<p>A kulturális intézményrendszer, a művészetek fejlesztik az értékeket, erkölcsi normákat, a társadalmi minőséget, az érzelmeket, a közösséghez való kötődést és rendszerszemléleti képességet adnak.</p> <p>A társadalmi erőforrások fejlesztésének fontos színterei a kulturális intézmények. Az irodalom, a képzőművészet, a film, a színház, a zene és más művészeti ágak remekei hosszú időn átívelően kapcsolják egymáshoz a múlt, a jelen és a jövő generációit. A művelődési ház, a könyvtár, a múzeum, a mozi, a színház, a koncertterem a nemzeti összetartozást erősítő helyek, s közös sikereinkkel, ügyeinkkel, problémáinkkal és traumáinkkal szembesítő, azok megélését vagy feldolgozását segítő színhelyei életünknek. Ezzel fejlesztik az egyéneket (a humán erőforrásaink gyarapítását szolgálják) és erősítik a közösség szövetét (erősítik a társadalmi tőkét).</p> <p>A közgyűjteményekben, közművelődési intézményekben, könyvtárakban működő közösségek az egész életen át tartó tanulás új tanulási alkalmain, a gyakori együttműködésekben, a kreatív együttléteken és az összetartó értékek, élmények, érdekek folyamatos elsajátításával jelentős mértékben hozzájárulnak a bizalom újratermeléséhez, a társadalmi összetartozás erősödéséhez. Többek között ezért is fontos a művelődési házak, múzeumok, könyvtárak hálózata, ahol kedvező körülmények között, minimális költséggel életben tartható és működtethető Magyarország közösségi kapcsolatrendszerének jelentős része.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a kulturális identitás megőrzését, erősítését szolgáló tevékenységek támogatása, elősegítése ▪ a kulturális sokszínűség fenntartása, a hazai alkotóművészeti hagyományok ápolása, átörökítése ▪ a kulturális intézmények elérhetőségének biztosítása, annak szavatolása, hogy az alacsony jövedelmű személyek is igénybe vehetik ▪ a kulturális állami szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása ▪ térségi, járási kulturális szolgáltatások, közösségépítő projektek, jó gyakorlatok bemutatása és létrehozása ▪ a mozgóképszakmai hatósági működés során a döntések nyilvánosságra hozatalával azok irányultságának egyértelműsítése a rendelkezésre álló internetes kommunikációs felületeken keresztül
indikátor:	Elért települések száma, megvalósult szolgáltatások száma, bevont szolgáltatók száma, tervezet és teljesített résztvevők száma.
célérték 2036-ra:	(...)

T 1.5 (#34)	Magyarország tájképi, településképi hagyományainak megőrzése, az épített környezeti emlékek védelme
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 8.9, 11.4
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, szakmai szervezetek, civil szervezetek
a cél tartalma:	<p>Minden nemzetnek, regionális és helyi közösségnek léteznek olyan épített környezetet érintő hagyományai, jellegzetességei, melyek tudatos vagy tudattalan módon meghatározzák az adott közösség identitását. Ugyanígy jellemzője az adott társadalomnak a tájkép, a természet és az ökoszisztémák látványa, megjelenése, ami szintén egyedi, s az adott közösség számára átörökítésre, megőrzésre érdemes.</p> <p>Az épített és táji örökségünk védelme fontos kapocs a múlt, a jelen és a jövő generációi között.</p> <p>A mai társadalmakra jellemző, hogy az antropogén területhasználat nagy mértékben nő, egyre kisebb területekre szorítva vissza a hagyományos tájképet, s az egyébként védelemre érdemes településképet. Ezért a fenntarthatósági fordulat részeként fokozott figyelemmel kell lennünk a műemlékvédelemre, a kulturális örökség épített részének valamint a településképek és a táj védelmére.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a terület-, település- és gazdaságfejlesztési döntések előzetes vizsgálata településképi és tájképi védelmi szempontból, az erre vonatkozó jogszabályi kötelezettségek szigorítása ▪ az ingatlanfejlesztési beruházások környezetvédelmi hatásvizsgálati módszertanának ilyen irányú fejlesztése ▪ az érintett közösségek megfelelő tájékoztatói lehetőségének biztosítása, a különböző fejlesztések településképre, épített örökségre, tájképre vonatkozó hatásainak megvitatása az érintettekkel ▪ a turizmus, vendéglátás olyan fejlesztése – a megfelelő szabályozók között – melyek biztosítják a táj- és településképek megőrzését ▪ a fejlesztési „forró pontok”-at védő speciális szabályok létrehozása (például különösen Budapest vagy a Balaton, a Fertő-tó esetén)
indikátor:	minőségi cél, megvalósulása közvetlenül nem mérhető

T 1.6 (#35)	A határon túli nemzetrészekkel való kapcsolattartás	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	nincs	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, civil szervezetek, kulturális intézmények	
a cél tartalma:	<p>Minden társadalom környezete folyamatosan változik, e változáshoz saját önazonosságunk megtartása mellett alkalmazkodnunk kell. Ebből fakadóan karban kell tartanunk azon ismereteinket, amelyek a közösség összetartozását és fennmaradását szolgálják.</p> <p>A Kárpát-medencében élő magyar nemzetrészek közötti kulturális kapcsolatok erősítése olyan értékek átvételét teszi lehetővé, amelyek a társadalmi összetartozást és a fenntartható társadalom és az emberi erőforrások iránti elköteleződést erősítik. A nemzetiségi magyar közösségek szülőföldjének kulturális öröksége a történeti Magyarország hagyatéka.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a határon túli magyarok anyanyelven történő tanulásának, művelődésének támogatása ▪ a határon inneni és túli magyarok közötti kapcsolatok erősítése ▪ a határon túli magyar közösségek helyzetének rendszeres és megbízható felmérése, az új nemzedékek érzéseinek és álláspontjának megismerése ▪ a határon túli magyar közösségekben működő vállalkozások gazdaságfejlesztő támogatása ▪ a magyarság egészségmegőrző programjainak a határon túli magyarságra is kitekintő tervezése 	
indikátor:	minőségi cél, megvalósulása közvetlenül nem mérhető	

2.3.2. 'T.2' Bizalom, inkluzív társadalom, nemek közötti egyenlőség

T 2.1 (#36)	A bizalom infrastruktúrájának erősítése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 10.3, 16.3, 16.5, 16.6, 17.17
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	a társadalom minden tagjai és intézménye, szerveződése
a cél tartalma:	<p>A fenntarthatóság az emberek és az intézményeik szoros együttműködését igényli. A fenntarthatóság érvényesülésének szükséges feltétele tehát a társadalom tagjai közötti bizalom erős szintje, valamint az emberek magas bizalmi szintje az intézmények felé. Tartósan magas szintű jóllét is csak inkluzív társadalmakban maradhat fenn.</p> <p>Fontos a jogintézményeink iránti bizalomerősítése (T 3.3), melynek lényeges alapja, hogy a szabályok létrehozása megfontolt, az érintettekkel való kellő egyeztetés után, minél szélesebb közérdeken alapulva alakul ki; a szabályok tartósak, az állampolgárok és a és a társadalmom más szereplői tartósan számíthatnak azok érvényesülésére; s hogy a szabályok alól nincsenek kivételek.</p> <p>Ezért a Keretstratégia fontos célja a magyar társadalom inkluzivitásának erősítése, a feddhetetlenség kultúrájának erősítése, valamint a járadékvadászat lehetőségeinek csökkentése és a korrupció elleni harc (T 3.2). A korrupció jelenléte – ha nem sikerül kordában tartani – az emberek értékrendjében is tükröződni fog, s együtt jár a munka, a vállalkozói kockázatvállalás és a kitartás értékeinek erodálódásával, holott ezek az értékek a fenntartható társadalom alapját képezik.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a jogszabályalkotás átláthatóságának biztosítása, az érdekeltekkel való egyeztetés kultúrájának fejlesztése, a szabályok hosszú távra való tervezhetőségének biztosítása ▪ normatív, mindenkire egyenlően érvényes szabályok fenntartása, a kivételes eljárások szükséges és különösen indokolt minimumra csökkentése, a járadékvadászat lehetőségeinek minimalizálása ▪ szubszidiaritás erősítése (T 1.1) ▪ a kötelező döntéselőkészítő eszközök (például stratégiai környezeti vizsgálat) mintaszerű, példaértékű alkalmazása a kormányzati döntéselőkészítések során ▪ a korrupció csökkentése intézményi lehetőségeinek erősítése ▪ a közbeszerzések átláthatóságának biztosítása és az állammal szerződéses viszonyban álló üzleti szervezetek tulajdonosi háttere átláthatóságának fokozottabb biztosítása
indikátor:	<p>(i) A bíróságok érzékelt függetlensége [Eurobarometer_SDG_16_40]</p> <p>(ii) Korrupció érzékelési index [Eurostat_SDG_16_50]</p>
célérték 2036-ra:	az EU-átlag elérése

T 2.2 (#37) A nemek közötti egyenlőség erősítése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 5, 10.2, 10.3
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	minisztériumok, települési háttérintézmények, önkormányzatok, egyetemek; civil, egyházi és non- és forprofit szervezetek
a cél tartalma:	A nők és férfiak egyenlő mértékű gazdasági, egészségi és szociális védelmének megteremtése, munkaerőpiaci részvétele. A nők gazdasági függetlenségének, valamint a munka és a magánélet egyensúlyának megteremtéséhez szükséges a fizetetlen háztartási és gondozási feladatok egyenlő elosztásának felmérése a férfiak és nők között, ami elősegíti a családpolitika megalapozását továbbá a munkaidő szabályozását célzó nőkre és férfiakra irányuló politika kialakítását.
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p><i>1. A nők részvételének segítése azokon a területeken, ahol az jelenleg alacsony:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • a nők vezetővé válásának elősegítése a gazdasági – vállalati, kormányzati és önkormányzati szektorban; • a lányok és nők MTMI (matematikai, természettudományos, műszaki, informatikai) pályák felé való irányultságának támogatása; • lemorzsolódásuk csökkentése; • a női hallgatók, dolgozók digitális kompetenciáinak fejlesztése. <p><i>2. A fizetetlen háztartási és gondozási feladatok egyenlő elosztása a férfiak és nők között:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Idő-mérleg felvétel (Az időfelhasználás centrumában a munka, valamennyi munkavégzésre fordított idő, annak szerkezete, mértéke vagy hiánya áll. Ez szabályozza az egyéni és társadalmi szintű időfelhasználást, életvitelt, jólétet - annak anyagi, kulturális, egészségi összetevőit - egyaránt.) Az idő-mérleg eredménye alapján tájékoztató kampányok, jó gyakorlatok megismertetésének és elterjesztésének támogatása. Akcióterv végrehajtása a nők társadalmi szerepének erősítése érdekében
kapcsolódó, jelenleg hatályos program:	
indikátor:	A nők aránya a vezetők körében (%)
célérték 2036-ra:	Érje el a nők teljes foglalkoztatotti körben mért arányát – figyelembe véve a nők önkéntes választását a gyermeknevelés és a karrier között

T 2.3 (#38)	A kapcsolati erőszakkal szembeni fellépés hatékonyságának fokozása: az áldozatok segítése és az erőszak megelőzése.			
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 5.2			
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	minisztériumok, háttérintézmények, áldozatokat segítő ellátórendszer, civil, egyházi és non- és for-profit szervezetek, jelzőrendszeri tagok, igazságszolgáltatási rendszer, média			
a cél tartalma:	A kapcsolati erőszak áldozatait segítő ellátórendszer bővítése, a kapcsolati erőszak mielőbbi felismeréséért felelős jelzőrendszer hatékonyságának növelése, az áldozattá válást megelőzni képes prevenciós programok számának növelése, a bírósági és egyéb hatósági eljárások áldozatközpontú szemléletre alapozása.			
a megvalósítás lehetséges eszközei:	Önálló stratégia és annak megvalósítását szolgáló intézkedési tervek elfogadása a kapcsolati erőszak visszaszorítása érdekében. Az intézkedési tervek nemcsak a kormányzati szereplőket érintenék, hanem a civil szektor és a for-profit szféra célkitűzéseit és vállalásait is tartalmazzák.			
indikátor:	Megvalósított intézkedési tervek száma. Az intézkedési tervek intézkedésenként konkrét indikátorokat fogalmazznak meg.			
célérték 2036-ra:				

T 2.4 (#39)	A nagymértékű társadalmi polarizáció csökkentése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 10.3, 16.7, 17.14	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	mindenki feladata, különös súlya van a kormányzati és önkormányzati cselekvéseknek, a politikai kommunikáció stílusának és a médiának	
a cél tartalma:	<p>A fenntarthatósági átmenet és a közepes fejlettség csapdájából való kijutás a közepesenél jobban fejlett országokban különösen igényli a társadalmi fejlődés „puha” tényezőinek erősítését, így például a kollektív problémamegoldás, a közösségi cselekvés hatékonyságának növelését, a különböző vélemények és álláspontok ütköztetése konstruktív technikáinak elterjedését. Ennek hatásosságát csökkenti, ha egy társadalomban növekszik a társadalmi polarizáció, amikor az eltérő álláspontok, értékek és érdekek különbségei termékeny feloldásának lehetőségei jelentősen beszűkülnek.</p> <p>A társadalmi polarizáció növekedése nagy valószínűséggel ellehetlenítheti az olyan összetett, sok szereplő együttműködését igénylő fenntarthatósági problémák megoldását, mint például a népességfogyás, vagy az éghajlatváltozást.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ az érdekeltekkel való érdemi egyeztetés szerepének növelése a döntéshozatalban ▪ a társadalmi részvétel következetes és átlátható biztosítása az előzetes tájékoztatási szaktól a döntéshozatalig 	
indikátor:	a társadalmi megosztottság (másokról alkotott vélemény) fokának mérése – új indikátor kidolgozása szükséges	

2.3.3. 'T.3' Átláthatóság, együttműködés, korrupciómentesség, jó kormányzás

T 3.1 (#40)	Az állami költségvetés állampolgárok, adófizetők számára könnyen érthető, áttekinthető, funkcionális szerkezetben való közzététele, valamint ehhez kapcsolódóan a humán-társadalmi-természeti-gazdasági erőforrások fejlesztésére és fenntartására irányuló kiadások arányainak bemutatása
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 17.17
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Kormányzat, Pénzügyminisztérium koordinálásával
a cél tartalma:	Az állami költségvetés előirányzatai jelenleg is bemutatásra kerülnek funkcionális szerkezetben. Az előirányzatok környezetvédelmi szemléletű besorolása továbbfejlesztésre kerül (green tagging) és a Zöld Költségvetés fokozatos bevezetése lehetővé teszi a kormányzat környezetvédelmileg hasznos és káros költségeinek pontosabb meghatározását, címkézését. Ez részletesebb információt nyújt az állampolgárok számára és példaként szolgál a környezettudatos magatartáshoz.
a megvalósítás lehetséges eszközei:	Az Európai Unióban is folyik a zöld költségvetéssel kapcsolatos munka, egyelőre nincs egységes módszertan a kategorizáláshoz, így a kormányzat feladata lesz a zöld költségvetés kereteinek kidolgozása.
indikátor:	A költségvetési tételek hány %-a kerül kategorizálásra.
célérték 2036-ra:	Nem tudjuk számszerűsíteni.

T 3.2 (#41)	A korrupció és járadékvadászat kiterjedtségének visszaszorítása	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 10.3, 16.5, 16.6	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, autonóm szervek, közbeszerzéseket lebonyolító intézmények, vállalatok és vállalkozók, egyének	
a cél tartalma:	<p>A korrupció jelenléte veszélyt jelent a társadalom egészére. Korlátozza a szereplők közötti természetes versenyt, növeli a költségeket, valamint rombolja az intézményrendszerbe vetett közbizalmat. A tisztességesség és a becsületes munka, amik egy fenntartható társadalom alapjai, hosszabb távon sérülnek.</p> <p>A társadalmi fenntarthatóságot szolgáló cél a feddhetetlenség alapelveinek megszilárdítása. El kell érni, hogy a társadalom szereplőiben igény alakuljon ki a korrupciómentes ügyintézésre. Fontos, hogy a kormányzat a korrupció visszaszorítására megfelelő eszköz- és intézményrendszerrel rendelkezzen, amely fenntartására megfelelő anyagi forrásokat fordítson, azt folyamatosan magas szinten tartsa.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A mindenkori Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia végrehajtása, a Stratégia tartalmának folyamatos hozzáigazítása az érzékelt problémákhoz <ul style="list-style-type: none"> ○ A Stratégia a társadalom minden tagját (az államigazgatási szerveket, az üzleti élet szereplőit és a lakosságot) segíti az egyéni és a szervezeti integritásuk fejlesztése útján abban, hogy intézkedéseivel a működésükben rejlő korrupciós kockázatokat csökkenti, illetve támogatja őket a korrupciós helyzetek elkerülésében. ○ A Stratégia 7 beavatkozási területen kívánja a korrupcióellenes célkitűzéseket megvalósítani. Csaknem minden területen egyensúlyban van a korrupciós kockázatok csökkentését támogató jogszabályok vagy egyéb módszertani útmutatók, ajánlások megalkotása, valamint a közszféra dolgozóinak és az állampolgároknak, valamint az üzleti élet szereplőinek különböző eszközökkel és módon történő szemléletformálása. ▪ A Nemzeti Védelmi Szolgálat büntető és bűnmegelőző tevékenységének magas szinten való fenntartása ▪ A korrupciós bűncselekmények megelőzésében, felderítésében részt vevő szervek hatékonyságának növelése ▪ A korrupciónak leginkább kitett érintettek folyamatos képzése, oktatása ▪ A korrupció sikeres felderítésének széles körű propagálása ▪ A kormányzati és civil szervezetek közötti együttműködések erősítése 	
indikátor:	A korrupció szintjének pontosabb érzékeléséhez szükség van az indikátoraink továbbfejlesztésére.	

T 3.3 (#42)	A jogkövető magatartás erősítése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 16.3, 17.17
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	egyének, köztes intézmények, gazdasági szereplők, önkormányzatok, kormányzat
a cél tartalma:	<p>A jogkövető magatartás nem csupán a társadalom többi tagja számára káros tevékenységek elkerülését jelenti: a konszenzuson alapuló jogintézmények tiszteletben tartása nélkülözhetetlen eleme a társadalmi összetartozásnak is, hiszen ezek jelentik azokat a közös alapokat és szabályokat, amelyek mentén az egyének és csoportok közötti interakciók kiszámíthatóan működhetnek és megerősödhetnek. Amennyiben a jogsértések számának csökkenésével a polgárokból javul a társadalomról és a többi egyénről alkotott kép, az a bizalmi infrastruktúra megerősödéséhez vezet.</p> <p>Akárcsak az egyének, a jogkövető magatartással a vállalkozások is a társadalmi erőforrások növeléséhez járulhatnak hozzá, hiszen ezzel növelik a társadalom irántuk táplált bizalmát, csökkentve a mindennapi piaci folyamatok tranzakciós költségeit is. Az utóbbi azt jelenti, hogy az olyan piaci jelzésekre, mint az ár vagy a hirdetés, nagyobb bizalommal reagál a fogyasztó, így kevesebb energiát fordít például arra, hogy az adott vállalat megbízhatóságának utánajárjon.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	(...)
indikátor:	minőségi célkitűzés

2.3.4. 'T.4' Biztonság, béke

T 4.1 (#43)	Magyarország védelmi és biztonsági képességének erősítése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 16a, 16.4
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, a védelmi és biztonsági igazgatás szereplői
a cél tartalma:	<p>Az Alaptörvény Q) cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy „Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával”, ami azt jelenti, hogy külpolitikánk egyik prioritása hazánk, régióink és a világ fenntarthatóságának megőrzése, így a fenntartható fejlődést elősegítő folyamatokban egyéb szereplőkkel történő aktív együttműködése.</p> <p>Cél Magyarország és a magyar nemzet védelme, biztonságának fenntartása, fejlesztése, az erre hivatott képességek összehangolt és hatékony irányítása és működtetése, a 21. századi biztonsági környezet sokrétű és összetett kihívásainak és fenyegetéseinek kezelhetősége, a természeti, a civilizációs eseményekkel, továbbá az emberi cselekményeken alapuló fenyegető, ártó, befolyásoló, támadó magatartásokkal szembeni összehangolt felkészülés és védekezés, valamint a válságkezelés és a különleges jogrend idejével összefüggő feladatok átfogó megközelítésének erősítése.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ aktív diplomáciai, külpolitikai szerepvállalás a stabil biztonsági környezet elérése céljából ▪ szövetségi rendszereink (Európai Unió, NATO) biztonsági képességeinek erősítéséhez való hozzájárulás ▪ az állam működését minden helyzetben biztosító összkormányzati eljárásrend, tervezés és működőképesség kialakítása ▪ a nemzeti ellenálló képesség növelése a rendelkezésre álló igazgatási, katonai, gazdasági és polgári erők és eszközök bevonásával ▪ az új típusú fenyegetések (ökológiai rendszerek összeomlása, kibernetikus fenyegetések) kockázatai csökkentésére vonatkozó képességek kialakítása, fejlesztése
mérföldkövek:	Védelmi és biztonsági tervezési és felkészítési rendszer működtetése, tervdokumentumok elkészítése, védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vevő szervek eseménykezelésre való felkészítése, nemzeti (összkormányzati, gazdasági, társadalmi) együttműködés kereteinek biztosítottasága.
indikátorok:	a biztonsági, védelmi szint mérését lehetővé tevő indikátorok fejlesztése szükséges

T.4.2 (#44)	A digitális csatornák, a mesterséges intelligencia és a közösségi médiák egyénekkel és a társadalommal szembeni kockázatainak kezelése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 16.1, 16.4, 16.10	
a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	kormányzat, a DSA rendelet szerinti kapuőr intézmények, a mesterséges intelligencia és a közösségi média fejlesztésben érintett globális, kkv-k és nagy növekedési potenciállal rendelkező digitális startup vállalkozások.	
a cél tartalma és a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>A feltörekvő technológiák egyre inkább jelentős hatással vannak az egyénekre és a társadalomra egyaránt, így egyre fontosabb ezen technológiák kockázatainak a megfelelő kezelése. Szükség a mesterséges intelligencia és a közösségi média fenntarthatósági kérdéskörének és az abban rejlő kockázatok komplex és közös kezelése.</p> <p>A mesterséges intelligencia (MI) lehetséges előnyei közé tartozik az egészségügyi ellátás javítása, a közlekedés biztonságosabbá és környezetkímélőbbé tétele, az ipari termelés hatékonyságának növelése, valamint az energiatermelés és -felhasználás olcsóbbá és fenntarthatóbbá tétele. Azonban a technológia alkalmazása során felmerülő kockázatok, mint például az adatvédelem, a biztonság és az etikai kérdések, megfelelő kezelése nélkül ezek a technológiák jelentős negatív hatással lehetnek az egyénekre és a társadalomra.</p> <p>A digitális csatornák és a közösségi médiák esetében a személyes adatok védelme, a dezinformáció terjedésének megakadályozása és a felhasználók mentális egészségének védelme kiemelten fontos. A mesterséges intelligencia felelős használata biztosíthatja, hogy a technológia előnyei maximálisan érvényesüljenek anélkül, hogy veszélyeztetnék az egyének jogait vagy a társadalmi értékeket. A közösségi média tekintetében egyre jelentősebb és valószínűleg a jövőben a legjelentősebb kockázatkezelési terület a digitális gyermekvédelem területe lesz.</p> <p>Az Európai Unióban a mesterséges intelligenciával kapcsolatos szabályozás célja, hogy biztonságos, átlátható és elfogulatlan rendszereket hozzanak létre, amelyek megfelelő emberi ellenőrzés alatt állnak, és így növelik a polgárok bizalmát e technológiákban.</p>	
indikátor:	???	
célérték 2036-ra:	???	

T 4.3 (#45)	Energiabiztonság, a kritikus nyersanyagokhoz való hozzáférés biztosítása	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	
	a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat,
a cél tartalma:	(a cél részletes leírása a tervezés következő szakaszában történik)	
a megvalósítás lehetséges eszközei:		
indikátorok:	a biztonsági, védelmi szint mérését lehetővé tevő indikátorok fejlesztése szükséges	

2.4. 'K' Természeti környezeti erőforrások

2.4.1. 'K.1' A biodiverzitás és az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzése, fenntartható területhasználat

K 1.1 (#46)	A biodiverzitás, az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzése, fejlesztése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 6, 12, 15
a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	kormányzat, önkormányzatok, üzleti szervezetek, egyének
a céllal kapcsolatos kritikus emberi tevékenységek:	építési tevékenységek, mezőgazdaság, energiatermelés, közlekedés, vízgazdálkodás
a cél tartalma:	<p>Az ember biológiai létfeltételeinek biztosításának és a gazdasági termelési folyamatok fenntartásának alapvető feltétele, hogy a megfelelő mennyiségű és minőségű ökoszisztéma-szolgáltatás álljon rendelkezésünkre, amiket a természeti környezetet alkotó rendszerek, az ökoszisztémák állítanak elő. Ezért a biodiverzitás védelme, a fajok kihalásának elkerülése, az ökoszisztémák fenntartása alapvető jelentésű követelmény.</p> <p>E követelmény teljesítéséhez az életmódunk, a termelési-fogyasztási szokásaink és erre épülő rendszerünk alapos felülvizsgálatára van szükség, mert a természeti tőke nagysága és az abból származó ökoszisztéma-szolgáltatások mennyisége globálisan és a Kárpát-medencében is csökken. A fenntarthatósági fordulat kulcseleme a biodiverzitás csökkenésének megállítása, az ökoszisztéma-szolgáltatások kapacitásaival való gazdálkodás általánossá válása. Magyarország ennek érdekében együttműködik a nemzetközi természetvédelmi és a biodiverzitás megőrzését szolgáló egyezmények végrehajtásában.</p> <p>Mivel Magyarországon az ökoszisztéma-szolgáltatásokat jó minőségben nyújtó természeti területek aránya már nagyon kicsi, növelni kell a természetes borítottságú élőhelyek minőségét, valamint egyes korábban felszámolt élőhelyeket, ökoszisztémákat helyre kell állítani, különösen a vízmegtartásra alkalmas ökoszisztémákat.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a védelem alatt álló természeti környezet védettségi szintjének tartós biztosítása; a védett és/vagy Natura 2000 területeken belül a természetbarát erdőgazdálkodás és a természetkímélő mezőgazdasági földhasználat területi arányának növelése ▪ a természetvédelmi területeken kívüli területek ökoszisztéma-szolgáltatásaival való felelősségteljesebb gazdálkodás ▪ az ökoszisztéma-szolgáltatások értékelése, valamint a megőrzésüket és helyreállításukat szolgáló szempontok integrálása az érintett ágazati szakpolitikák döntési folyamataiba az ökoszisztémák szolgáltatásnyújtó-képességének hatékonyabb megőrzése és helyreállítása érdekében. ▪ a természetes és természetközeli állapotú területek arányának növelése, egyes sérült ökoszisztémák helyreállítása, rendszeres táj- és természeti élőhely rehabilitációs program fenntartása ▪ az ökoszisztéma-szolgáltatásokat veszélyeztető átalakítások, beruházások kiszűrése, megfelelő hatásvizsgálati eljárások szigorú és következetes alkalmazásával ▪ a zöldmezős beruházások korlátozása, valamint a szárazodást fokozó tevékenységek korlátozása különösen a vízhiányos térségekben, valamint vízigényes technológiák telepítésének korlátozása a vízhiányos területeken
indikátor:	<p><i>a területek természetességi állapotában bekövetkező változás</i></p> <p><i>a fajok természetvédelmi helyzetében bekövetkező változás</i></p>
célérték 2036-ra:	

K 1.2 (#47)	A Kárpát-medence egyedi ökoszisztémáinak, megőrzését és a fenntartható használatot biztosító feltételek fejlesztése	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 2, 6, 13, 15
	a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	kormányzat, civil szervezetek, gazdálkodók, kutatók, társadalom egésze
<p>a cél tartalma:</p> <p>a megvalósítás lehetséges eszközei:</p>	<p>Magyarország európai összehasonlításban kiemelkedően gazdag természeti értékekkel rendelkezik és változatos ökológiai adottságaink kedvezőek a biológiai sokféleségnek. A Kárpát-medence egyedi ökoszisztémáinak és biodiverzitásának megőrzése érdekében a célokat és eszközöket a folyamatosan megújított Nemzeti Biodiverzitás Stratégia tartalmazza.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ A védelemben részesülő területek koherens hálózatának kialakítása, a védett és Natura 2000 területek állapotának javítása és megfelelő természetvédelmi kezelés biztosítása. A kedvezőtlen természetvédelmi helyzetben lévő fajok helyzetének javítása. ▪ Leromlott ökoszisztémák helyreállítása, természeti értékeik és szolgáltatásnyújtó képességük megőrzése és helyreállítása. ▪ A természetes és természetközeli ökoszisztémákat károsító idegenhonos inváziós fajok állományainak visszaszorítása, továbbterjedésük, valamint a potenciális veszélyt jelentő inváziós fajok hazánkba történő bekerülésének és betelepülésének megakadályozása. A kereskedelmi célú hasznosítás által veszélyeztetett fajok védelme. ▪ A biológiai sokféleséget veszélyeztető szennyezések csökkentése. ▪ A genetikai erőforrások megőrzése, valamint a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és a használatukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásának biztosítása. A géntechnológiával módosított szervezetek (GMO) használata nem veszélyezteti a biológiai sokféleséget. ▪ A beporzók helyzetének felmérése, állományuk hanyatlásának megállítása és a beporzás, mint ökoszisztéma-szolgáltatás fenntartása és helyreállítása. ▪ A klímaváltozás és a biológiai sokféleség megőrzés közötti összefüggések fokozottabb megismerése, az ökoszisztémák klímaváltozással szembeni ellenálló képességének javítása, továbbá a biológiai sokféleség megőrzése a dekarbonizáció és az alkalmazkodás elősegítése érdekében. ▪ A meglévő természetes és öreg erdők megőrzése, a biológiai sokféleség megőrzése és fejlesztése szempontjából kedvező erdőszerkezet kialakítása. ▪ Fenntartható vad- és halgazdálkodás biztosítása, amely nem veszélyezteti a biológiai sokféleség megújulását. ▪ A zöldinfrastruktúra elemeinek összehangolt fejlesztése, fenntartása és javítása. ▪ A biológiai sokféleség megőrzésével és fenntartható használatával kapcsolatos ismeretek bővítése, a megőréssel kapcsolatos tevékenységek tudományos megalapozottságának biztosítása. ▪ A biológiai sokféleség jelentőségével, a hazai természeti értékek megőrzésével kapcsolatos szemlélet formálása, a tudatosság kialakítása és elterjesztése. 	
indikátor:	A részletes szakmai indikátorokat lásd a Nemzeti Biodiverzitás Stratégiában	
célérték 2036-ra:	???	

K 1.3 (#48)	Táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat, a táj kedvező karakterének és sokszínűségének védelme	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 15	
a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	A felelős tájhasznosítás érvényesítése minden döntési szintre kiterjed az egyéntől a közösségekig és a helyi döntéshozóktól, hatóságoktól az államig.	
<p>a cél tartalma:</p> <p>a megvalósítás lehetséges eszközei:</p>	<p>A tájat, a táj egyes területeit arra alkalmas célra és módon és csak a fenntarthatóság mértékéig hasznosítjuk. A tájhasznosítás gyakorlatában a társadalmilag szükséges új funkciók területi elhelyezéséhez arra alkalmas területeket keresünk, illetve a meglévő tájhasználatot a fenntarthatóság mércéjén alapulva a tájpotenciálhoz alakítjuk, igazítjuk. A beruházásokat a táj kedvező karakterének megőrzése céljával tájba illesztjük.</p> <p>A kihívásokra horizontális és vertikális együttműködések útján, az érintettek bevonásával keressük a választ.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Az Országos Tájkarakter Tudástár fejlesztése tájkarakter elemzés útján (térinformatika módszerekkel, szakértői felmérésekkel, bevonáson alapuló értékeléssel és minőségi célkitűzések meghatározásával). ▪ Országos tájgazdálkodási terv készítése ▪ A tájkarakter-elemzés folyamatának és az elemzések eredményének integrálása a döntési mechanizmusokba, a Tájkarakter Tudástár közigazgatási alkalmazása. Nemzetközi gyakorlat hasznosításával a hazai tájmonitoring előkészítése, a tájak állapotának monitorozása, a változások értékelése, a kedvező tájállapot érdekében tett beavatkozások. ▪ A tájkarakter-típusok, tájkarakter-területek kedvező vonásai megőrzését elősegítő módszertani útmutató készítése. ▪ A kedvező tájkarakter védelmét és a kedvezőtlen karakterjegyek tompítását szolgáló intézkedések a tájra vonatkozó minőségi célkitűzések szerint. A tájkarakter védelméhez szükséges földügyi menedzsmet eszközök (pl. birtokrendezés) jogi kereteinek és végrehajtásának biztosítása ▪ Kapcsolódás az Európa Tanács égisze alatti tapasztalatcserékhez, az ún. Reykjavíki Folyamat szemléletének figyelembevétele a hazai tájpolitikában. 	
indikátor:	A cél nehezen mérhető. Az Országos Tájkarakter Tudástár tartalma (feltöltöttségének mértéke) és a jogi szabályozás fejlődése szerint értékelhető az előrehaladás.	

K 1.4 (#49)	Talajok védelme és fenntartható használata - Vízmegetartás a tájban	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 6, 13, 15
	a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Központi és helyi kormányzás, Kisközösségek, civil szervezetek, Vállalkozások
a cél tartalma:	A biodiverzitás megőrzése, az ökoszisztéma-szolgáltatások magas minőségű fenntartása Magyarországon nem lehetséges a talajok fenntartható használata és a tájban való vízviisszatartás megvalósulása nélkül. A vízgazdálkodás, a mezőgazdálkodás és a természetvédelem horizontáloisan integrált tervezésére van szükség.	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A biológiai sokféleség megőrzését és a környezet- és tájvédelmi szempontokat szem előtt tartó fenntartható és mozaikos mezőgazdálkodás elterjesztése, valamint a biológia sokféleség megőrzés szempontjainak érvényesítése a Közös Agrárpolitikában. ▪ Fenntartható vízgazdálkodás, vízviisszatartás és az ésszerű, takarékos vízhasználat elterjesztése a biológiai sokféleség megőrzése és az ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartása érdekében. ▪ Vízviisszatartó rendszerek fejlesztése és fenntartása, beleértve a természetes és mesterséges víztározókat, vizes élőhelyeket, tavakat és felszín alatti víztartó rétegeket. Belvízlevezető rendszerek (csatornák, tározók) működésének átalakítása vízmegetartásra. ▪ Integrált területhasználat tervezés: Földhasználati adottságok vizsgálata, tájhasználat váltási javaslatok. A természetes élőhelyek megőrzése. A területhasználat tervezés jogi keretrendszerének megújítása, új eszközök kifejlesztése ▪ Talajmegújító mezőgazdasági gyakorlat: a talajromlás minimalizálása, a fenntartható, talajmegújító mezőgazdasági gyakorlatok, elérhető legjobb technológiák alkalmazása ▪ A zöld-kék infrastrukturális gyakorlatok természet alapú megoldások elterjesztése ▪ Társadalmi együttműködés és hatékony igazgatási struktúrára kialakítása. Kormányzati szervek, helyi közösségek, civil társadalmi szervezetek együttes részvétele ▪ Oktatási és tudatosságnövelő programok a gazdálkodók és helyi közösségek számára Kutatás és fejlesztés támogatása az új, víztakarékos és talajmegújító technikák területén. 	
indikátor:	Talajvízszint, talajnedvesség, felszíni víztároló kapacitás, területhasználati arány változás, kék-, zöld infrastruktúra lefedettség, ökológiai mutatók (pl. vizes élőhelyek kiterjedése)	
célérték 2036-ra:	nincs meghatározott célérték	

K 1.5 (#50)	Természetes árterek helyreállítása			
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 6			
a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	mezőgazdasági termelők (területi érintettség), Agrárminisztérium, helyi önkormányzatok, Belügyminisztérium			
a cél tartalma:	<p>A természetes árterek helyreállításának többretű hasznai közé tartozik az árvizek elleni megelőzés, a víz visszatartás és az ártéri biodiverzitás növelése a „teret a folyónak” elv jegyében.</p> <p>A természetes árterek helyreállítása több szempontból is fontos a fenntartható vízgazdálkodásban:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Árvízi kockázat csökkenése: azáltal, hogy a vízfolyások teret kapnak áradni olyan területeken, ahol erre helyet tudunk biztosítani, az árvízi kockázat csökken más területeken (lakott és kiemelt jelentőségű mezőgazdasági területeken) • Az árvízvédekezés költséghatékonysága: a kockázat csökkentésével a védekezésre fordított költségek csökkennek • Klímaadaptáció: a klímaváltozás hatására várhatóan gyakrabban kialakuló nagyvizek elleni fenntartható védekezési stratégia a megelőzés • Víz visszatartás: a nagyvizek idején elöntött területeken természetes víz visszatartás történik, mely vízmegtartó létesítményekkel tovább fokozható • Biodiverzitás növelése: a természetes árterek többféle ökoszisztéma kialakulására adnak lehetőséget, otthont teremtve növény- és állatfajok sokaságának 			
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> • Országos felmérés az elárasztható területek azonosítására, feltérképezésére • Több beruházás keretében az azonosított területeken az árterek helyreállítása, töltésáthelyezésekkel és vízmegtartó létesítmények kialakításával 			
indikátor:	visszaadott terület (ha), tározott víz (m ³)			
célérték 2036-ra:	nincs meghatározott célérték			

K 1.6 (#51)	Fenntartható területhasználat				
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 15				
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, extenzív területhasználó vállalkozások				
a cél tartalma:	<p>Az ember létezéséhez és gazdálkodásának természeti termelési tényezőihez való hozzájutáshoz ökoszisztéma-szolgáltatásokra van szükségünk. Az ökoszisztéma-szolgáltatások megfelelő minőségű és mennyiségű megtermeléséhez pedig kellő nagyságú területet kell jó minőségű ökoszisztémáknak elfoglalniuk. A fenntarthatósági fordulat kulcseleme a területhasználat-változtatás hatásos szabályozása, a rendelkezésünkre álló terület ésszerű megosztása a természet és az emberi tevékenységek között.</p> <p>Fontos szemléleti változás kell legyen, hogy a természet nem csak a természetvédelmi területeken védendő, hanem minden területhasználatot úgy kell tervezni és végezni, hogy az adott területhasználattal összeegyeztethető ökoszisztéma-szolgáltatások biztosíthatók legyenek.</p>				
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a zöld mezős beruházások korlátozása, a területhasználat-változások előtti hatásvizsgálat-elemzés ▪ a jó ökoszisztéma-szolgáltatási kapacitással bíró területek védelme a területhasználat-változással szemben ▪ a barna mezős beruházások előnyben részesítése, ösztönzése ▪ a területhasználat-takarékos gazdálkodási technológiák elterjedésének támogatása ▪ természet helyreállítási programok megvalósítása, a jó minőségű ökoszisztémák kiterjedtségének növelése ▪ az ökológiai hasznokat növelő mezőgazdasági és erdőgazdálkodási megoldások elterjedésének támogatása 				
indikátor:					
célérték 2036-ra:					

K 1.7. (#52)	Fenntartható erdőgazdálkodás, erdőkezelés
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 2, 3, 13, 15
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, civil szervezetek, gazdálkodók, erdőgazdálkodók, állami erdészeti társaságok, kutatók, erdészeti és természetvédelmi hatóságok, nemzeti park igazgatóságok, erdészeti szakszemélyzet, egyének, a társadalom egésze
a cél tartalma: a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Az erdő sokrétű funkciói közötti megfelelő egyensúly megteremtése, a gazdasági, közjóléti, védelmi célok összehangolása, a minél folyamatosabb erdőborítást biztosító erdőgazdálkodási, erdőkezelési módszerek széles körű elterjesztése kiemelkedő feladat.</p> <p>Az erdő az általa biztosított haszonvételi lehetőségek, illetve számos egyéb közérdekű – védelmi és közjóléti szolgáltatása révén az egyik legfontosabb természeti erőforrásunk, kiemelkedő jelentőségű nemzeti kincsünk.</p> <p>Az erdőt olyan módon és ütemben kell hasznosítani, hogy a gazdálkodási lehetőségek a jövő nemzedékei számára is fennmaradjanak, egyúttal az erdő megőrizze biológiai sokféleségét, természetközelségét, termő-, felújuló- és életképességét, továbbá megfeleljen a társadalmi igényekkel összhangban az erdők hármas funkciójának, védelmi és gazdasági követelményeknek, valamint betöltse természet- és környezetvédelmi, egészségügyi-szociális, kulturális, turisztikai, valamint oktatási és kutatási célokat szolgáló szerepét.</p> <p>Az erdő területe, ökológiai és immateriális értéke, termőképessége, gazdasági rendeltetés esetében jövedelemtermelő képessége a fenntartható használat során nem csökkenhet. E cél elérését és az ehhez szükséges jellemzők fenntartását az erdőgazdálkodás során alkalmazott eljárásoknak biztosítania kell.</p> <p>Törekedni kell a természetközeli erdőművelési és - kezelési eljárások fokozott alkalmazására, az ehhez szükséges feltételek megteremtésére, az erdők természetességi állapotának lehetőség szerinti emelésére, a minél folyamatosabb erdőborítást biztosító üzemmódok széles körű elterjesztésére.</p> <p>Kiemelt védelem biztosítása a védett és magas természetességű erdőknek.</p> <p>Biztosítani kell, hogy az erdők minél inkább elő tudják segíteni a klímaváltozás hatásainak mérséklését (mitigáció) és a klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodást (adaptáció).</p>
indikátor:	<ul style="list-style-type: none"> - az erdőterület megoszlása természetességi kategóriák szerint - folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódban kezelt erdők területének és teljes erdőterülethez viszonyított arányának alakulása - erdők széndioxid megkötő kapacitása
céltérték 2036-ra:	?

2.4.2. 'K.2' Körforgásos gazdaság

K 2.1. (#53) A körforgásos gazdaság megvalósítása, a természeti erőforrás-hatékonyság növelése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 3.9, 6.3, 6.4, 8.2, 8.4, 9.4, 12, 13, 15.1
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, gazdasági szervezetek, vállalkozások
a cél tartalma:	<p>A természeti tőke fogyása, az ökoszisztéma-szolgáltatások elvesztésének három fő oka közül az egyik az anyaghasználat, a kitermelések és a szennyezések által magukba foglalt anyagáramok nagysága.</p> <p>A körforgásos gazdaság ideája egy olyan társadalmi működést jelöl, ahol a jóléthez szükséges termelési-fogyasztási folyamatok úgy eredményeznek megfelelő minőségű termékeket és szolgáltatásokat, hogy közben a társadalmon keresztül átáramló anyagmennyiség jelentősen csökken.</p> <p>A körforgásos gazdaság tehát úgy tart fenn magas szintű jólétet, s adott esetben akár úgy növeli a gazdaság teljesítményét, hogy közben a társadalom anyagfelhasználása csökken (abszolút szétkapcsolás valósul meg).</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>A körforgásos gazdaság megvalósítása több eszköz egymással összehangolt, megfelelő arányú alkalmazását igényli:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a társadalom tagjai tudatosan választanak olyan fogyasztási formákat, amik minimalizálják az anyaghasználatukat, például csak olyan termékeket vásárolnak, amiket érdemben használnak is, törekszenek a termékek élettartamának maximalizálására javítására (<i>fenntartható fogyasztás</i>); ▪ a vállalatok az anyaghasználatuk minimalizálására törekvő módon tervezik meg a termékeiket, s szintén érdemben csökkentik a technológia-választásukból eredő anyaghasználatot, miközben törekednek a termékek tartósságának, javíthatóságának biztosítására, továbbá élettartamának növelésére, valamint kihasználják az ipari szimbiózisból fakadó anyagmegtakarítási lehetőségeket (<i>fenntartható terméktervezés és termelés</i>); ▪ az anyaghasználat csökkenését eredményező új kapcsolódási formák jönnek létre fogyasztók és termelők között: növekszik a használat-alapú fogyasztás, amikor a fogyasztó nem terméket, hanem szolgáltatást vásárol, s elterjednek a megosztott használati formák is (<i>megosztásos és szolgáltatás-alapú gazdaság</i>); ▪ növekszik az újrahasználat és az újrahasznosítás mértéke. <p>A fentiek elősegítésére az állam megfelelő adózási és más szabályozási, ösztönző formákat alkalmaz.</p>
indikátor:	<p>(i) hazai anyagfelhasználás (DMC)</p> <p>(ii) természeti erőforrás-termelékenységi</p>
célérték 2036-ra:	<p>(i) a Keretstartégia időszakának felétől kezdve Magyarországon legyen abszolút szétkapcsolás az anyaghasználat (DMC) és a gazdasági kibocsátás (GDP) között</p> <p>(ii) a természeti erőforrás-termelékenységi fokozatosan és folyamatosan zárkózzon fel az EU átlaga felé</p>

K 2.2. (#54)	Fenntartható fogyasztási és termelési minták biztosítása			
vonatköző ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 8.4, 9.4, 12.2, 12.4, 12.5			
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, hulladéktermelő gazdálkodó szervezetek, intézmények és háztartások, hulladékkezelők és hulladékhasznosítók			
kulcságazatok:	a nagy anyaghasználattal rendelkező tevékenységek (építés, mezőgazdaság, ipar)			
a cél tartalma:	A körforgásos gazdaság keretén belül fel kell gyorsítanunk az áttérést egy olyan modellre, amellyel kevésbé károsítjuk a Földet, erőforrás-fogyasztásunkat pedig bolygónk tűrőképességének határain belül tartjuk. Ezért arra kell törekednünk, hogy a következő évtizedben csökkenjen a nyersanyagfogyasztás és jelentősen növekedjen a körforgásban tartott anyagok mennyiségének aránya. A végső cél a körforgásos gazdasági rendszer megteremtése, ahol az anyagcsere folyamatai zárt rendszerben áramlanak, a hulladékok és melléktermékek magas szinten anyagukban hasznosulnak.			
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ elsődleges nyersanyag-felhasználás mennyiségének csökkentése, az ipari szimbiózis szemlélet erősítése; ▪ bizonyítottan jobb környezeti teljesítményt mutató technológiák kifejlesztése és alkalmazása ▪ a hulladék megelőzési, újrahasznosítási, újrafeldolgozási és egyéb kezelési törekvések előmozdítása; ▪ a lerakókban és a szennyvíztisztítóknál képződő depóniagáz illetve biogáz gyűjtése és energetikai hasznosítása (dekarbonizációs cél); ▪ a települési hulladékok minél nagyobb arányú elkülönített gyűjtésének megvalósítása, az ehhez szükséges gyűjtési rendszer kialakítása; ▪ a begyűjtött hulladék újrafeldolgozása érdekében a hulladékok kezelését végző kapacitások, létesítmények kialakítására, fejlesztésére a piaci szereplők részvételével. 			
indikátor:	Az országos szinten képződő települési hulladék újrahasználatra való előkészítésének és újrafeldolgozásának aránya. hitelesített környezeti technológiák száma			
célérték 2036-ra:	2035-re az európai uniós célérték szerint el kell érnie a 65 %-ot, derogációval a 60 %-ot.			

K 2.3 (#55)	Körforgásos információtechnológia-ágazat	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 8.4, 9.4, 12.2, 12.4, 12.5	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	nagy méretű felhőinfrastruktúra üzemeltető cégek, kormányzat, hulladékgazdálkodással, elektronikai eszközök újrahasznosításával és felújításával foglalkozó cégek	
a cél tartalma és a megvalósítás eszközei:	<p>Az e-hulladék a legnagyobb ütemben növekedő hulladékkategória a világon. Az ilyen jellegű hulladékok megfelelő kezelése több okból is kiemelkedő:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az elektronikai hulladék veszélyes anyagokat tartalmazhat (ólom, higany, kadmium stb.), amelyek károsíthatják a talajt, a vizet és a levegőt, ezáltal veszélyeztetve az emberi egészséget és a komplex és kulcsfontosságú ökoszisztémákat, a t környezetet. Ennek kezelésével a szektor környezeti hatása jelentős mértékben csökkenthető. - Az e-hulladék újrahasznosítása lehetővé teszi az értékes anyagok (arany, ezüst, réz stb.) visszanyerését, csökkentve ezzel az új nyersanyagok kitermelésének szükségességét és az ezzel járó környezeti terhelést, azaz hozzájárulhat az erőforrás-hatékonyság növeléséhez. - Az e-hulladék kezelésének fokozása új gazdasági előnyöket teremthet, mint például új ipari munkahelyeket és elősegítheti a körkörös gazdaság fejlődését. <p>Rendszeresen fel kell mérni a kritikus nyersanyagok rendelkezésre állását. Értékelni kell, milyen anyagok körforgása nincsen megoldva, amelyekben esetleg jelentős a hiány vagy a kitétség kockázata a külföldi beszállítók miatt.</p> <p>Ezért az IKT szektor környezeti hatásainak kezelése kulcsfontosságú a fenntarthatóság szempontjából.</p> <ul style="list-style-type: none"> - az IKT vállalatok képesek csökkenteni az energiafogyasztást és a kibocsátást azáltal, hogy hatékonyabbá teszik saját működésüket és az általuk szállított termékeket és szolgáltatásokat - az IKT szektor által kifejlesztett technológiák, mint például az IoT, 5G, mesterséges intelligencia és a nagy adatmennyiség elemzése, segíthetnek más iparágakban is az emisszió csökkentésében, például az energiahatékonyság javításával és a fizikai folyamatok optimalizálásával, helyettesítésével 	
indikátor:		
célérték 2036-ra:		

K 2.4 (#56)	A kritikus környezetszennyezések csökkentése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 3, 6, 15.
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, környezetvédelmi hatóságok, önkormányzatok
kritikus tevékenységek:	fűtés, közlekedés, ipari termelő tevékenységek
a cél tartalma:	<p>A természeti tőke megóvása, az emberi egészség védelme szempontjából kritikus levegő- és vízszennyezések, valamint zajkibocsátás csökkentése.</p> <p>A légszennyezettség az egyik legjelentősebb egészségügyi kockázati tényező, a WHO (Egészségügyi Világszervezet, World Health Organization) szerint a nem fertőző betegségek okozta halálozások rangsorában a dohányzás mögött a második. A levegő rossz minősége a társadalom széles rétegeit érintő probléma, a légszennyezésnek súlyos rövid- és hosszú távú egészségkárosító hatása lehet. Magyarországon az elmúlt évtizedekben a legnagyobb problémát környezet-egészségügyi szempontból a szálló por (10 µm-nél kisebb aerodinamikai átmérővel rendelkező részecskék, hétköznapi nevén szálló por) szennyezettség jelenti, amelynek forrása jelentős mértékben a lakossági szilárd tüzelés. Ezért utóbbi években a fokozottabb egészség kockázatra való tekintettel a kisméretű aeroszol részecske (PM10, PM2,5) szennyezettség került a levegőminőségi szabályozás középpontjába.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ az Országos Levegőterhelés-csökkentési Program végrehajtása, amelynek célja, hogy 2030-ig a kisméretű részecskeemisszió 55%-kal, az ammóniakibocsátás 32%-kal, a kén-dioxid kibocsátás 73%-kal, a nem metán illékony szerves anyagok kibocsátása 58%-kal, a nitrogén-oxidok kibocsátása pedig 66%-kal csökkenjen az országban a 2005 évi szinthez képest. ▪ a rossz hatásfokon működő vegyes tüzelésű háztartási kazánok kiváltása, a kerti hulladék égetésének korlátozása és az illegális tüzelőanyagok (pl. háztartási hulladék) használatának ellenőrzése és tiltása
indikátor:	PM2.5 szennyezettségből származó korai halálozások (Eurostat_sdg_11_52)
célérték 2036-ra:	a jelenlegi érték felére csökkentése

K 2.5 (#57)	Az állami felelősségi körbe tartozó környezeti terhek kármentesítésének ütemezett és kiszámítható megvalósítása
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 3, 6, 15
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat
a cél tartalma:	<p>Az állami felelősségi körbe tartozó környezeti terhek kármentesítésének ütemezett és kiszámítható megvalósítása hozzájárul a barnamezős és rozsdáövezeti területek hasznosításához, segítve a zöldmezős beruházások korlátozását.</p> <p>Az épített környezet potenciális szennyezőforrásainak kármegelőzésével csökkenthető egy későbbi, nagyobb kiterjedésű, magasabb koncentrációjú szennyezés és ezzel összefüggésben egy sokkal magasabb költségigényű kármentesítés kockázata.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Az állami tulajdonban lévő ingatlanok, valamint felszámolás és esetenként öröklés útján állami tulajdonba került ingatlanok révén válhat kötelezetté a környezetvédelmi kármentesítési munkálatok elvégzésére az állam.</p> <p>A feladatok időbeli tervezhetősége bizonytalan, mely a forráshiánynak, folyamatban lévő peres ügyeknek és elhúzódó felszámolási eljárásoknak köszönhető.</p> <p>Az idő előrehaladtával a felszín alatti szennyezések egyre nagyobb területen terjednek szét, egyes esetekben több nagyságrenddel növelik az adott kármentesítés forrásigényét. A tervezhetőség bizonytalanságának egyik legfőbb oka a kármentesítési feladatok egymásra épülésének és műszaki tartalmának sokrétű, előre nem várható kimenetele és időbelisége, valamint az ebből is fakadó pénzügyi bizonytalanság és folyamatos forráshiány.</p>
indikátor:	<p>Szennyezőgócok felszámolása (darab)</p> <p>Megtisztított terület (ha)</p> <p>Ártalmatlanításra elszállított szennyezett földtani közeg (m³ vagy tonna)</p>
célérték 2036-ra:	<p>10 db projekthelyszín</p> <p>20 ha</p> <p>50 000 m³</p>

2.4.3. „K.3” Fenntartható vízgazdálkodás

K 3.1 (#58)	Fenntartható vízgazdálkodás			
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 6			
a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	kormány, önkormányzatok, államigazgatási szervek, vállalatok, vállalkozók, civil szervezetek, családok és egyének			
a cél tartalma:	<p>A víz nem korlátlanul áll rendelkezésünkre, ezért ahhoz, hogy a jövőben is mindenkinek jusson tiszta ivóvíz, és a folyók, tavak tájaink, életünk meghatározó elemei maradhassanak, erőfeszítéseket kell tennünk a felszíni és a felszín alatti vizek megóvásáért, állapotuk javításáért. Az EU Víz Keretirányelv (VKI) előírja, hogy az uniós tagállamoknak törekedniük kell a vizek jó állapotának (jó ökológiai állapot vagy potenciál) elérésére.</p> <p>A vízproblémák jelentős részének kiváltó oka a hagyományos vízgazdálkodáson kívüli. A megoldásukhoz ma már nem elegendők a hidrotechnikai eszközök, hanem azok az ágazatközi együttműködésekben és a társadalmi értékrend színvonalának emelésében keresendők. Ezért az integrált vízgazdálkodás ma már alapvető eleme a fenntarthatóságnak.</p> <p>A fő célok közé tartozik: a vízminőség javítása, a vízhatékonyság növelése, az integrált vízgazdálkodás általánossá válása, a vízbiztonság növelése, a lakosság egészséges ivóvízzel való ellátásának garantálása és a vízi ökoszisztémák védelme.</p>			
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A VKI előírásainak, szemléletének, jelentőségének széles körű megismertetése a társadalomban, a tájékoztatás hatékonyabb formáinak alkalmazása. ▪ A VKI célok és feladatok elfogadottságának javítása a vízügyi mellett a többi érintett ágazatokon belül. ▪ A víztakarékosság, a vízhatékony ipari technológiák és víztakarékos öntözési eljárások kidolgozása és elterjesztése ▪ Elő kell mozdítani többek között a szennyvízkezelés, a vízi ökológia és kémia témakörében végzett alkalmazott K+F tevékenységet. ▪ A társadalmi vízhasználatok során szükség van az ökológiai szempontok érvényesítésére, az ökoszisztéma igényeinek figyelembe vételére is a társadalmi megegyezés folyamatában. Ehhez az ökológiai vízigény és a terhelhetőség szabatosabb megfogalmazása szükséges, ami további kutatási feladatot jelent. Az ökológiai vízigény meghatározásához fontos lenne egy olyan módszertan kialakítása, amely kezelni tudja az ökológiai vízmennyiség természetvédelmi szempontok alapján felvett értékeinek integrálását, összhangba hozva azokat a tényleges lefolyás hidrológiai korlátfeltételeivel, illetve kiterjeszti azokat a teljes évre. 			
indikátor:	jó ökológiai állapotú/potenciálú felszíni víztestek aránya (VGT ciklusonként, azaz 6 évente megállapított érték)			
célérték 2036-ra:	nincs meghatározott célérték			

K 3.2 (#59) A felszín alatti vízkincsünk mennyiségi és minőségi védelme	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 6.
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, vízügyi igazgatóságok és más, hatáskörrel rendelkező állami szervezetek, vízmű tulajdonosok, önkormányzatok, vállalkozások
a cél tartalma:	A felszín alatti vizek védelme szempontjából az elsődleges cél, hogy a víztesteket érő szennyező anyagok ne okozzanak állapotromlást, és a már szennyeződött vizeink állapota javuljon. A felszín alatti vizek mennyiségi védelme szempontjából pedig az elsődleges cél, hogy a klímaváltozás hatásait is figyelembe véve, a vízkivételek ne haladják meg a fenntartható fogyasztás mértékét.
a megvalósítás lehetőségei eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ivóvízbázisok biztonságba helyezése és biztonságban tartása; ▪ Talajvízszint jelentős csökkenésének mérséklése; ▪ Hévíztárolók túltermelésének gátlása; ▪ Nem szabályszerű (túltermelő, méretlen, nem megfelelő műszaki kialakítású) vízkivételek visszaszorítása; ▪ Diffúz szennyezések csökkentése; ▪ Pontszerű szennyező tevékenységek következményeinek felszámolása; ▪ Víziközmű hálózat veszteségének csökkentése; ▪ Országos szintű vízminőségi és vízmennyiségi monitoring hálózat fenntartása, üzemeltetése és fejlesztése ▪ A vállalkozások valós vízfogyasztását mutató vízlábnyom, mint mutatószám elterjesztése
indikátor:	jó kémiai, illetve mennyiségi állapotú felszín alatti víztestek aránya (VGT ciklusonként, azaz 6 évente megállapított érték); biztonságba helyezett ivóvízbázisok aránya;
célérték 2036-ra:	nincs meghatározott célérték

K 3.3 (#60)	A felszíni vízkincsünk mennyiségi, minőségi védelme
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 6
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, területileg illetékes kormányhivatalok és települési önkormányzatok
a cél tartalma:	<p>(1) A felszíni vizek mennyiségi védelme, a vízmegtartás növelése Egységes vízgazdálkodási rendszer használata a vízvisszatartás eszközeivel a megfelelő vízhasznosítási lehetőségek biztosítása, az ökoszisztémák vízigényének szavatolása és az ár- és belvíz-veszély csökkentése érdekében.</p> <p>(2) A felszíni vizek (folyók, vízfolyások, tavak) minőségi védelme Komplex beavatkozások és integrált vízgazdálkodási üzemeltetési megoldások révén felszíni vizeink jó ökológiai és kémiai állapotának tartós biztosítása</p> <p>(3) Természetes vizek minőségének rekreációs célú megóvása A Magyarország területén található közel 300 természetes fürdőhelyének, vízminőségének védelme. Felszíni vízhiányok kezelése</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Komplexitásra és megelőzésre alapuló aktív adaptációs megoldások alkalmazása ▪ A mérnöki-technológiai megoldások és a területalapú vízvisszatartási eszközök hatékony, rugalmas kombinációja, az ökológiai szemléletű vízgazdálkodás alapvető horizontális rendezőelvvé válása ▪ A vízhasználatok adaptációja a megváltozó körülmények hatására létrejött adottságokhoz ▪ A vízzel kapcsolatos társadalmi-gazdasági adatok gyűjtésének fejlesztése ▪ Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodáshoz szükséges korszerű helyzetmeghatározó infrastruktúrák fejlesztése és működtetése (pl. GNSS), korszerű távérzékelési és térinformatikai technológiák fejlesztése. ▪ Földügyi menedzsment és igazgatási eljárások fejlesztése, a szükséges jogszabályi háttér biztosítása
indikátor:	<p>(1) Országos hosszútávú aggregált vízmérleg</p> <p>(2) A felszíni víztestek minősítése VKI szerint</p> <p>(3) Kiváló és jó minőségű természetes fürdővizek aránya</p>
célérték 2036-ra:	<p>(1) A vízmérleg negativitásának tartós csökkentése</p> <p>(2) A VKI szerinti célértékek elérése</p> <p>(3) A legalább jó vízminőséget elérő fürdővizek aránya 100%.</p>

K 3.4 (#61)	Fenntartható települési vízgazdálkodás	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 6, 13	
a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	a társadalom/gazdaság azon szereplői, akik döntési helyzetben vannak (nem csak kormányzat!!!) települési önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók, mezőgazdasági szakemberek és termelők	
a cél tartalma:	Cél az éghajlatváltozásra való felkészülés minden szakterületen. Az alkalmazkodásnak a szakpolitikák minden területén és a gazdasági-társadalmi szektorokban is meg kell jelennie. Például a vízgazdálkodás terén kiemelt fontosságú a települési csapadékvíz-gazdálkodás, aszályos időszakban a megfelelő mennyiségű ivóvíz biztosítása. Emellett fontos a tisztított szennyvíz öntözési célú hasznosítása, illetve a szürkevíz hasznosítása, hogy hatékonyan gazdálkodjunk a rendelkezésre álló vízforrásokkal és minimalizáljuk a környezeti terhelést.	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p><u>Csapadékvíz-gazdálkodás:</u> A települési szennyvíztisztító telepekre érkező csapadékvíz beáramlása hidraulikai túlterhelést okozhat, amely csökkentheti annak szennyezőanyag eltávolítási hatékonyságát és veszélyeztetheti a környezet és a közösség egészségét. A csapadékvíz beáramlása emiatt további költségeket jelenthet a szennyvíztisztító telep üzemeltetőjének. Az esetleges túlterhelés miatt szükség lehet a szennyvíztisztító telep fejlesztésére, valamint a karbantartási költségek is növekedhetnek. Extrém intenzitású csapadékok esetén a szennyvíztisztító telep túlfolyóján keresztül szennyezőanyagok bekerülhetnek a környezetbe, például a folyókba, patakokba vagy a talajba, amely károsíthatja az élővilágot és az ökoszisztémát.</p> <p><u>Tisztított szennyvíz hasznosítása:</u> A tisztított szennyvíz és a szürkevíz hasznosítása lehetővé teszi a nyers víz kiváltását, például öntözésre vagy ipari folyamatokban való felhasználásra. Ezáltal csökkenthető és javítható a vízkészletek fenntarthatósága.</p>	
indikátor:		
célérték 2036-ra:		

2.4.4. „K.4”Éghajlatváltozás mérséklése és alkalmazkodás

K.4.1 (#62)	Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás erősítése	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 1.5, 6, 9, 13, 15	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, gazdasági szereplők, háztartások, civil szervezetek	
különösen érintett ágazatok:	egészségügy, településfejlesztés és üzemeltetés, mező- és erdőgazdaság, vízgazdálkodás, energiagazdálkodás, természetvédelem	
a cél tartalma:	<p>Az éghajlatváltozás olyan jelenség, ahol az okozók és a hatások elviselői földrajzilag távol is lehetnek egymástól. Bár többé-kevésbé mindenki okozó és hatásviselő is egyben, az arányok eltérők és jellemzően nem azok viselik a nagyobb terhet, akiket nagyobb felelősség terhel. Emiatt az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás akkor is szükséges, ha saját üvegházhatású gázkibocsátásainkat már mérsékeljük. Az éghajlatváltozás megvalósult mértéke, ennek hatásai sokáig velünk maradnak, az ehhez való adaptáció tehát kényszer. Az alkalmazkodás fontosságát indokolja, Magyarország éghajlatváltozásnak való nagyfokú kitettsége. Az alkalmazkodás célja, hogy csökkentsük az éghajlatváltozás hatásaiból eredő társadalmi, környezeti és gazdasági károkat, egészségi problémákat.</p> <p>Az alkalmazkodás a legtöbb ágazati stratégiaalkotási, tervezési gyakorlat megváltoztatását igényli az éghajlatváltozás sokrétű hatásai miatt.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ az éghajlatváltozással megjelenő hóhullámok, inváziós fajok, új kórokozók és a kitolódó allergiás időszakra való felkészülés az egészségügyben ▪ a szélsőséges időjárási eseményekre való felkészülés a településeken: a települési csapadék-gazdálkodás, a városépítészeti megoldások fejlesztése ▪ az árvizek, heves esőzések és az aszályok jelenségeire, s azok véletlenszerű változásaira való felkészülés ▪ erdő- és vegetációs tüzek megelőzése, illetve elhárításukra való felkészülés ▪ a települések, önkormányzatok és a gazdasági szereplők közös fellépése a klímaadaptáció területén, közös klímaplatformok alakítása 	
indikátor:	<p>(i) árvízből, heves esőzésből és aszályokból fakadó károk nagysága</p> <p>(ii) hóhullám miatti többlethalálozás</p> <p>(iii) települési klímaplatformok száma</p>	
célérték 2036-ra:	a kárnövekmény minimalizálása, klímaplatformok gyarapítása	

K.4.2. (#63)	Az éghajlatváltozást okozó gázok kibocsátásának csökkentése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 13
a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	kormányzat, nagy kibocsátók, de kollektív cselekvés jegyében a társadalom tagjai is
kulcságazatok:	építőipar, energiatermelés, közlekedés, ipar, mezőgazdaság, épületüzemeltetők (intézmények, háztartások)
a cél tartalma:	Magyarország elkötelezett a vonatkozó nemzetközi megállapodással összhangban és az EU-tagállamok által együttesen vállalt 2050-es klímasemlegesség elérésében, amelyet 2020-ban törvénybe iktatva is rögzítettünk. Az elmúlt évtizedben a hazai kibocsátásokat nem tudtuk tovább csökkenteni. A klímasemlegességhez vezető úton mérőkövetőkre van szükségünk uniós és hazai szinten is.
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ reális csökkentési pálya megtervezése a 2050-es klímasemlegesség eléréséhez ▪ a gazdaságfejlesztési, beruházási döntések éghajlatvédelmi hatásvizsgálata a megtervezett csökkentési pálya betartása érdekében ▪ kibocsátás- és energiafelhasználás-csökkentést elősegítő gazdasági szabályozó rendszerek kialakítása ▪ Zöld Államkötvény kibocsátások, amely bevételeket a kormány kizárólag klímabarát projektek finanszírozására fordítja ▪ a Nemzeti Energia- és Klímaterv (NEKT) rendszeres felülvizsgálata ▪ a villamos energia termelés karbonmentesítése ▪ a lakossági és intézményi fűtési technológiák fokozatos, de következetes dekarbonizációja ▪ energiahatékonyság növelése, az egységnyi gazdasági kibocsátáshoz szükséges energiaigény csökkentése ▪ a közlekedés dekarbonizációja ▪ a szén-dioxid elnyelő kapacitások növelése, többek között erdőtelepítések és természetes élőhelyek rehabilitációja
indikátor:	ÜHG kibocsátás (millió tonna CO ₂ eq és %-os változás)
célérték 2036-ra:	50%-os csökkentés 2030-ig (1990-hez képest) és a klímasemlegesség elérése 2050-ben

K 4.3 (#64)	Energiahatékonyság növelése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 1, 7.3, 11
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, közintézmények, szolgáltatói szektor, vállalkozások
kulcságazatok:	energetika, építőipar, nagy energiafelhasználású ágazatok
a cél tartalma:	A Nemzeti Energia és Klímatervben rögzített energiamegtakarítási és végsőenergia-felhasználási célok teljesítése érdekében energiahatékonysági beruházások megvalósítására kell törekednünk, a lakosság, a vállalkozások és a közintézmények körében.
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Cél minden intézmény infrastrukturális és energetikai fejlesztése.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Az energiahatékonyság növelése érdekében energiamegtakarítást és végsőenergia-felhasználás csökkenést eredményező programok indítása, a lakosság, a közintézmények és a vállalkozások számára. ▪ A sérülékeny fogyasztók és az energiaszegénységben érintettek számára alapvető energiaszükségletük biztosítását célzó programok indítása. ▪ Szemléletformálási intézkedések támogatása és bevezetése. Energiamegtakarítást és végsőenergia-felhasználás csökkenést követő lakossági és középület monitoring rendszer fejlesztése és bevezetése. ▪ Energiahálózat fejlesztés (villamosenergia, megújuló-gázok), közlekedésfejlesztés, folyamatosan (éves finanszírozási keretekkel, hosszú távra) meghirdetett állami felújítási programok az építőipar kapacitásának, korszerűségének és minőségének fejlesztésére. ▪ Az óvoda- és iskolaépületek infrastrukturális fejlesztése, különös tekintettel a klímaalkalmazkodás érdekében tervezett energetikai fejlesztésekre, a zöld infrastruktúra kialakítására, mindenképp a leginkább fejlesztésre szoruló épületek vonatkozásában
indikátor:	végsőenergia-felhasználás csökkenés, valamint az elért energiamegtakarítás (petajoule)
célérték 2036-ra:	a végsőenergia felhasználása 2030-ban ne haladja meg a 750 PJ szintet és 2030-ig 336 PJ halmozott végsőenergia megtakarítás jöjjön létre.

K.4.4 (#65)	Az éghajlatváltozásra való felkészülés a mezőgazdaságban	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 13, 15	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, gazdálkodók, Agrárkamara, mezőgazdasági érdekvédelmi szervezetek, környezetvédő szervezetek, kutatóintézetek	
a cél tartalma: a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>A mezőgazdaság egyrészt mint jelentős ÜHG-kibocsátó érintett az éghajlatváltozást okozó gázok csökkentési kötelezettségeiben, másrészt mint az éghajlatváltozásból fakadó káros hatások elszenvedője érdekelt az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásban.</p> <p>A célrendszer része így a szénmegkötés fokozása és az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentése, valamint a szélsőséges időjárási jelenségek és a tartós termelési adottságok változásaira való felkészülés.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a területhasználatok olyan mozaikos tervezése, amik segítik a károk csökkentését ▪ a szén-dioxid tárolására képes mezőgazdasági területek kiterjedtségének növelése ▪ ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartásának támogatása a gazdálkodók részére ▪ a megfelelő termékszerkezet-váltáshoz és technológia-fejlesztéshez támogatás nyújtása a gazdálkodók részére, a gazdák erre vonatkozó tudásának, kompetenciáinak fejlesztése, a megfelelő tudás- és információmegosztó hálózatok létrehozása, fejlesztése 	
Indikátor:	(i) széndioxid-tárolás talajban és biomasszában (ii) a szén-dioxid-tárolás fenntartására vagy növelésére tett támogatott kötelezettségvállalásokkal érintett mezőgazdasági hasznosítású területek (UAA) aránya	
Célérték 2036-ra:	(i) (...) (ii) 21,14% (2029-ben)	

2.5. „G” Gazdasági erőforrások

2.5.1. G.1 Prudens gazdaságpolitika, fenntartható pénzügyek

G 1.1 (#66)	Az államadósság csökkentése, fegyelmezett költségvetési tervezés			
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 17.13			
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	Országgyűlés, kormányzat, önkormányzatok, társadalombiztosítási szervek			
a cél tartalma:	<p>A hitelből történő beruházások a jövő nemzedékeket szolgálják, ha a beruházások jövőbeli hozamai meghaladják az adósságszolgálat nagyságát. Ugyanakkor az optimálisnál nagyobb államadósság a jövő eladósítását jelentheti, amikor a jelenben élők jólétét a jövő generációk kárára finanszírozzuk. Az adósság fenntartható szintje a belső gazdasági viszonyok és külső körülmények állandóan változó tényezőinek függvényében változhat, az államadósság optimális, fenntartható szintjének biztosítása (a túllépés megakadályozása) folyamatos figyelmet igényel.</p> <p>A magyar Alaptörvény az államadósság szintjét a mindenkori bruttó nemzeti termék (GDP) 50%-os arányában korlátozta, s e korlát eléréséig terjedő időre a folyamatos csökkentést írta elő.</p> <p>A költségvetés kialakítása során ezért a Kormánynak felelőssége van azt illetően, hogy milyen mértékben terheli a következő generációkat az adósság megfizetésével. A költségvetés kialakítása során a kormánynak felelőssége van az önkormányzati feladatok finanszírozását illetően is. Ha a kötelező feladatok költségei meghaladják az önkormányzatok finanszírozó képességét, az szintén az adósság növekedéséhez vezet. A központi szinten nem fedezhető feladatok források nélküli átadása már középtávon is hozzájárul az önkormányzati rendszer működésképtelenségéhez.</p>			
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prudens költségvetési gazdálkodás fenntartása ▪ a költségvetési hiány 2024-re kialakult szintjének (GDP-hez mért arányának) jelentős csökkentése ▪ a költségvetés fenntarthatósági vizsgálata annak tervezésekor ▪ a külföldi források jelentőségének csökkentése az államadósság finanszírozásában 			
indikátor:	bruttó GDP-arányos államadósság (%)			
célérték 2036-ra:	évi legalább 1 százalékpontos csökkenés a keretstratégia időszakában minden évben			

G 1.2 (#67)	A nemzedékek közötti jóléti jövedelem-átcsoportosítás kiegyensúlyozottsága, a nyugdíjrendszerből adódó implicit eladósodás elkerülése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 1.3, 17.13
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, társadalombiztosítási szervek
a cél tartalma: a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>A fenntartható demográfiai folyamatokat támogató egyik legfontosabb gazdasági eszköz a nemzedékek közötti jövedelem-átcsoportosítás kiegyensúlyozottságának fenntartása.</p> <p>Az életpálya-finanszírozás egyensúlya azt jelenti, hogy a társadalombiztosítási rendszerek nem részesítik előnyben a nyugdíjasokat (a munkajövedelemmel már nem rendelkező időseket) a gyermekekkel szemben – miközben, természetesen, a nyugdíjrendszernek méltányosnak, a nyugdíjaknak értékállóknak, s az aktív életszakaszban befizetett adókhoz és járulékokhoz mérve igazságosoknak kell lenniük. A kiegyensúlyozott életpálya-finanszírozás hozzájárul a stabilabb népességszám fenntartásához, a gyermekvállalás ösztönzéséhez.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Az életpálya-finanszírozás reformja, a korosztályi számlák egyensúlyba hozása. ▪ Az életpálya-finanszírozási számítások rendszeressé tétele, folyamatos adatbázis-vezetés. ▪ Szabályalapú nyugdíjrendszer működtetése, ahol a járulékbefizetések és a nyugdíjkifizetések hosszútávú egyensúlyban vannak. ▪ A korosztályi számlák egyensúlyba hozása kiegészítendő olyan intézkedésekkel, amelyek az idősek társadalmi integrációjának megőrzését célozzák. Ez tartalmazza egyebek között a vagyomból és munkából származó jövedelem jelentőségének időskori erősítését. A kormány ezt az idősek munkavállalásának, vállalkozásának növelését célzó programmal mozdíthatja elő, mellyel ahhoz is hozzájárulhat, hogy az idős emberek élete során felhalmozott nagy mennyiségű szakmai ismeret a nyugdíjba vonulással ne menjen veszendőbe.
indikátor:	(i) jóléti kiadások korosztályi irányultsága (ii) a nyugdíjrendszerből adódó implicit államadósság a GDP %-ában
célérték 2036-ra:	

G 1.3 (#68)	A globális értékláncokba való bekapcsolódás és a lokális gazdasági aktivitások egyensúlya
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 17.13
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, gazdasági kamarák – szakmai szervezetek, vállalkozások
a cél tartalma:	<p>Magyarország hagyományosan kis belső piacú, a külkereskedelemre és a nemzetközi gazdasági együttműködésekre nyitott gazdaság. A gazdasági teljesítményünk jelentősen függ az exporttól. Az exportorientált, jelentős mértékben külföldi tőkeberuházásra építő gazdaságpolitikánk azonban hosszú távon nem lehet fenntartható, ha a külföldi tulajdonú feldolgozóipari vállalatok termelése döntő részben importra támaszkodik, s a hazai hozzáadott-érték nagyon csekély; ha a hazai kkv-k elenyésző arányban exportálnak; ha a szolgáltatások exportja nem jelentős a kivitelben belül.</p> <p>A fenntartható gazdasági fordulat ezért magába foglalja a külföldi működőtőke-vonzó képesség karbantartásán túl a hazai hozzáadottérték-tartalom növelését a GDP-n és az exporton belül is. Mindeközben fontos szempont a folyó fizetési mérleg egyensúlyának biztosítása.</p> <p>A fenntartható gazdaság exporton túli másik jelentős pillére a javuló egyéni jólétre támaszkodó, a belső keresletet hatékonyan és fenntarthatóan kielégíteni képes hazai termelők, szolgáltatói vállalkozások hálózata, melyek kikönösen képesek a helyi gazdasági együttműködések erősítésére, a lokális együttműködések fejlesztésére.</p> <p>Távlati fenntarthatósági cél a bruttó nemzeti jövedelem (GNI) és a bruttó hazai termék (GDP) közötti rés szűkítése.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a kkv-k termelékenységének, innovációs kompetenciáinak javítása, az exportáló hazai tulajdonú kkv-k arányának növelése ▪ a szolgáltatások súlyának növelése az exporton belül ▪ a jelentős exporttal rendelkező vállalatok számának növelése, az exportkoncentráció (a legnagyobb 20 exportáló vállalt kivitelének aránya a teljes exporton belül) csökkentése ▪ az import részarányának csökkentése, a hazai tudásintenzív szolgáltatások részesedésének növelése a külföldi tulajdonú feldolgozóipari vállalatok termelésében ▪ a lokális gazdasági együttműködések, a rövid ellátási láncokra épülő termelő és szolgáltató tevékenységek ösztönzése, az akadályozó bürokratikus korlátok elhárítása ▪ helyi erőforrásokon és tudáson alapuló helyi gazdaság fejlesztése, a hasznok helyben maradásának erősítése
indikátor:	<p>(i) a hazai hozzáadottérték-tartalom a bruttó hazai termékben (%)</p> <p>(ii) GNI/GDP arány (%)</p>
célérték 2036-ra:	<p>(i) az EU-átlag elérése</p> <p>(ii) fokozatosan és tartósan közelítsen a 100%-hoz (jelenleg 96,9%, 2000 óta értéke 92,4-97,6% között ingadozott)</p>

G 1.4 (#69)	Területi egyenlőtlenségek csökkentése		
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 1.4, 10.2, 10.3		
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, regionális fejlesztési szervezetek, érintett gazdasági és civil szervezetek		
a cél tartalma:	<p>A fenntarthatóságnak nemcsak országos dimenziója van, hanem a fenntarthatósági követelményeknek az egyes térségekre is teljesülniük kell. Ennek keretében pedig fontos a megyei és járási szintű fenntarthatósági keretstratégiák kialakításának előirányzása, felelősek, tárgykörök, ütemezések kijelölése, tervek kapcsolataik meghatározása. Kezdeményezni kell vármegyenkénti és járásonkénti fenntarthatósági területrendszer-vizsgálatokat is.</p> <p>A térhasználatra vonatkozó fenntarthatósági elvek többek között a következő szempontok érvényesítését jelenthetik:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Az erőforrások védelmét szolgáló területhasználat 2. Az értékmegőrzést, hozzáférést biztosító térhasználat-szervezés 3. Hatékony, fenntartható térségi rendszereket, térségi gondolkodást kialakító térhasználat-szervezés 4. Az utazás, szállítás és energiatovábbítás igényeit csökkentő, illetve fenntartható módon kielégítő térhasználat-szervezés <p>A Magyarországon belüli gazdasági fejlettségbeli és jövedelmi különbségek, s az ehhez kapcsolódó szolgáltatási-infrastrukturális különbségek is jelentősek. Budapest fejlettsége az országos átlag több mint kétszerese, Budapest és Pest vármegye adja a hazai GDP közel felét, s a budapesti székhelyű vállalkozások adták a beruházások 44%-át. A munkaerőtartalék (munkanélküliek és közfoglalkoztatottak) jelentős része viszont az északkeleti-keleti-délkeleti vármegyékre koncentrálódik.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a területpolitikai tervezés térjen ki a térségi fenntarthatóság fogalmkörére, különösen a fenntarthatóságukban kritikus állapotú hazai térségek fenntarthatóságának helyreállítására (pl. Balaton, Budapest Agglomeráció), továbbá segítse elő a fejlesztési, területfejlesztési és területrendezési tervezés integrációját. ▪ útmutató közreadása a térségi fenntartható fejlődési stratégiák készítésére, valamint a területi és települési tervek esetében stratégiai környezeti vizsgálat kidolgozására ▪ a Keretstratégia térségi programozása kereteinek kidolgozása, a területpolitikai tervezésbe való beépülése 		
a megvalósítás lehetséges eszközei:			
indikátor:	Regionális Versenyképességi Index (RCI - EU NUTS-2)		
célérték 2036-ra:	legfeljebb 25 százalékpont különbség a legfejlettebb és a legfejletlenebb régió között (39,5 százalékpont különbség 2022-ben)		

G 1.5 (#70)	Fenntartható hitelezés, zöld pénzügyek	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 8.10, 9.3, 10.5
	a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, Magyar Nemzeti Bank, pénzintézetek
a cél tartalma:	<p>A vállalkozások hitelezhetőségének javítása</p> <p>A GDP-arányos hitelállomány fenntartható szintjének elérése és megtartása</p> <p>A bankok hitelezési állományának értékelése fenntarthatósági szempontokból</p> <p>Transzparens, egyszerűen, mindenki számára használható digitális fizetési megoldások kialakítása</p>	
a megoldás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rendszerszintű stabilitási kockázatok felépülésének megakadályozása ▪ produktív vállalati forrásallokáció javítása ▪ finanszírozási csatornák diverzifikálása ▪ digitalizáltság növelése általában a pénzügyi rendszerekben ▪ digitális és innovatív, készpénzmentes fizetési megoldások fejlesztése (pl. „eFizetés”, digitális keretszolgáltatás) ▪ intézményi garanciarendszer hatékonyságának javítása ▪ törlesztőrészletek kiszámíthatóságának növelése, a kamatkockázat csökkentése ▪ egyes társadalmi csoportok pénzügyi rendszerből való kiszorulásának visszafordítása ▪ a fejlett digitális pénzügyi szolgáltatásokat nyújtó „FinTech” megoldások és vállalkozások elterjedését, magasabb szintű jelenlétét támogató környezet biztosítása ▪ a hitelintézetek hitelállományához kapcsolódó fenntarthatósági jellemzők publikálásának előírása (például a hitelezett beruházások aggregált, bankszintű környezeti lábnyomának rendszeres közzététele) 	
indikátor:	(fejlesztendő)	
célérték 2036-ra:		

G 1.6 (#71)	Fenntartható közbeszerzés
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 12.7, 16.5, 16.6
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, Közbeszerzési Hatóság, közbeszerzések keretében vásárló intézmények,
kritikus területek:	építési, energetikai, közlekedési közbeszerzések
a cél tartalma:	A fenntarthatóság érvényesítése sok esetben olyan tranzakciók kapcsán lehetséges, mely döntések közül sok a közbeszerzés része. A közbeszerzések során az ökológiai és társadalmi fenntarthatóság és innovációk szempontjait célszerű érvényesíteni. A felelős beszerzéshez következetes kritériumokat kell meghatározni, szem előtt tartva az ökológiai, társadalmi és etikai fenntarthatóságot. Az innovatív és a rendszerszemléletet érvényesítő beszerzéseket a tudományos kutatások eredményei, a vállalati innovációk és a civil szervezetek értékközvetítő tevékenységei közösen ösztönözhetik. A beszerzések előfeltételeit, a szükséges kompetenciát és gondolkodásmódot a közbeszerzésekre vonatkozó nemzeti stratégia, program segítheti elő.
a megoldás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a fenntarthatóság érvényesülését csökkentő beszerzésekről való lemondás, a környezetileg káros beszerzések elkerülése ▪ a körforgásos gazdaságot támogató módon a javak termék helyett szolgáltatásként való megvásárlása ▪ az adott célra egymás alternatívájaként szolgáló termékek és szolgáltatások fenntarthatósági tényezőinek értékelése, összehasonlítása – s ezen összehasonlításból adódó eredmények döntési szempontként való érvényesítése
indikátor:	(fejlesztendő)
célérték 2036-ra:	

2.5.2. 'G.2' Foglalkoztatás, munkatermelékenység, innováció

G 2.1 (#72) A munkatermelékenység javítása	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 8, 9.5
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat vállalkozások munkavállalók
a cél tartalma:	<p>Az első keretstratégia időtartamában a hazai gazdasági növekedés forrása inkább volt a foglalkoztatottak számának növekedése, mint a munkatermelékenység javulása. Mivel a magyar gazdaság a teljes foglalkoztatottság közeli állapotban van, a hozzáadott-érték növelésének alapvető forrása a munkatermelékenység javulása kell legyen.</p> <p>A termelékenység javítása a kibocsátás és a nemzeti jövedelem bővítésén túl fontos tényezője egyes iparágak külső költségsokkokkal szembeni ellenállóképességének, s így az alacsonyabb várható inflációnak, valamint hozzájárul a munkavállalók magasabb jövedelméhez és jóllétéhez is.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ az oktatás mennyiségi és minőségi fejlesztése ▪ a vállalkozások innovációs, fejlesztési kompetenciái fejlődésének támogatása ▪ a kormányzati beruházásösztönző, vállalkozás-támogatási források átirányítása a magasabb munkatermelékenységű ágazatok, vállalkozások felé ▪ a kutatás-fejlesztési, innovációs, valamint a marketing, kereskedelmi funkciók magyarországra telepedésének elősegítése azon ágazatokban, ahol a külföldi befektetések eddig kizárólag vagy főként a termelés-gyártás-összeszerelés tevékenységeket bővítették ▪ a fiatal diplomások és magasan képzett nem diplomás szakemberek kivándorlásának mérséklése
indikátor:	munkatermelékenység – egy munkaóra jutó GDP (PPS euro)
célérték 2036-ra:	a magyar érték és az EU-átlag közötti rés megfelezése

G 2.2 (#73)	Az innováció, a kutatás-fejlesztés támogatása, hatékonyságának növelése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 9.4, 9.5
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, egyetemek-főiskolák, gazdasági szereplők
<p>a cél tartalma:</p> <p>a megvalósítás lehetséges eszközei:</p>	<p>A versenyképes, a jólét növeléséhez hozzájáruló gazdaság alapja az innovációs képesség. A kutatás-fejlesztés-innováció széleskörű együttműködéssel és munkamegosztással jön létre, melyben érintettek a felsőoktatási intézmények, a kutatóintézetek és az üzleti vállalkozások, vállalatok is.</p> <p>A fenntarthatósági fordulat fontos alkotóeleme, hogy egyre nagyobb mértékben válik a gazdasági teljesítmény növelésének forrásává az innováció, s az ennek nyomán kibontakozó munkatermelékenység-növekedés és a természeti erőforrás-termelékenység javulása.</p> <p>Az innovációban érintett szereplők közötti együttműködés, a hálózati hatások kihasználtságának növelése érdemi fejlődési tartlékot hordoz.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ hatékony együttműködési formák, hálózatok kiépítése a kutatóhelyek (egyetemek, főiskolák, kutatóintézetek), a kockázati tőke és a legkülönbözőbb méretű vállalkozások (nagyvállalatok, kkv-k) között ▪ a kutatás, a fejlesztés és az innováció feladatainak és kockázatainak ésszerű, hatékony megosztása a közösségi forrásokból finanszírozott intézmények és a magánszféra, a vállalatok között ▪ az állami és a magán K+F+I források hatékony felhasználása a hazai innovációvezérelt vállalatok létrejöttének, fejlődésének érdekében, függetlenül attól, milyen gazdasági ágazatban működnek (a kormányzat által fejlesztésre kiválasztott egyes ágazatok szélesebb kiemelésé helyett érdemes inkább az ágazatsemleges innovációképességet a fókuszálás alaptényezőjévé tenni, különösen azért, mert az innovációvezérelt vállalatok általában több, de egyenként szűk iparágakban működnek) ▪ az állami K+F+I források átlátható, hatékony allokációja, s megfelelő nagyságú költségvetési források biztosítása a tudásintenzív vállalkozások számára ▪ az állami kockázati tőke-befektetések piaci befektetésekkel társszereplőként való értelmezése ▪ a vállalati fejlesztés és innováció ösztönzése az adórendszeren belüli kedvezményekkel ▪ az adózáson keresztüli ösztönzés hatékonyságának folyamatos vizsgálata ▪ a kockázatvállalás és vállalkozói szellem értékeinek erősítése (a járadékvadászat kiterjedtségének csökkentésével párhuzamosan)
indikátor:	Európai Innovációs Eredménytábla (EIS), összevont innovációs index (K+F ráfordítás GDP aránya)
célérték 2036-ra:	az EU-átlag elérése

G 2.3 (#74)	Foglalkoztatás magas szintjének fenntartása, a munkaerőtartalék mozgósítása			
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 8, különösen: 8.5 és 8.8			
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat vállalkozások munkavállalók			
a cél tartalma: a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>A még meglévő hazai munkaerő-tartalék mozgósítása a foglalkoztatottság további bővítését, az egyre gyakoribb munkaerőhiány csökkentését szolgálja. Az uniós átlagot és a legjobban teljesítő tagállamok arányait figyelembe véve az aktivitás növelése terén elsősorban a 25 év alattiak és az 55 év fölöttiek esetében vannak még tartalékaink; mindkét korcsoport esetében elsősorban a nők munkaerőpiaci részvételét indokolt ösztönözni.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ az álláskeresőkhelyezkedésének segítése és a munkavállalási korú inaktív népesség aktivizálása, a munkaerőpiaci részvételt akadályozó egyéni és strukturális tényezők kezelése ▪ foglalkoztatást támogató, aktív munkaerőpiaci eszközök alkalmazása ▪ a fiatalok aktivizálásának elsődleges eszköze az Ifjúsági garancia, ennek keretében a 15-29 év közötti olyan fiatalok munkához, munkatapasztalathoz vagy piacépes tudáshoz jutása támogatható, akik se nem tanulnak, se nem dolgoznak ▪ kiemelt szempont az idősebb korúak, az 55 év feletti aktivizálása - a 30 év feletti álláskeresőkhelyezkedését támogató, uniós társfinanszírozással megvalósuló munkaerőpiaci programok alkalmazása ▪ a foglalkoztatási szolgálatok fejlesztése, hogy az álláskeresőkh mellett a munkavállalási korú inaktívak is elérhető legyenek, és számukra a munkába álláshoz konkrét segítség feljánlható legyen 			
indikátor:	foglalkoztatási arányszám a 15-64 éves korosztályban (%)			
célérték 2036-ra:	a ráta minimum 75% fölötti szintjének stabilizálása (minimum cél), 85% elérése (optimális cél), illetve az EU-átlag fölötti érték megtartása tartósan (az érték 74,4% 2022-ben)			

2.5.3. 'G.3' Digitalizáció

G 3.1 (#75)	A digitalizációra alapuló gazdasági-társadalmi fejlődésre való átállás
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 4, 8, 9, 11, 12.
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, digitalizációs ágazat vállalkozói-szolgáltatói
a cél tartalma: kulcsterületek:	<p>A digitalizációra alapuló gazdasági-társadalmi fejlődés számos előnnyel jár, és átfogó változásokat hozhat a társadalmakban és gazdaságban és célja a társadalom és gazdaság hatékonyságának, versenyképességének és fenntarthatóságának növelése, miközben az innováció és a társadalmi részvétel lehetőségeit is maximalizálja.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Hatékonyság és Termelékenység növelése:</i> A digitális technológiák segítik a folyamatok automatizálását, optimalizálását és gyorsítását, ezzel növelik a termelékenységet és hatékonyságot. Ez a fejlődés hozzájárul a gazdasági növekedéshez. ▪ <i>Innováció ösztönzése:</i> A digitális átállás új lehetőségeket teremt az innováció számára. Az új technológiák, mint például mesterséges intelligencia, gépi tanulás, blokklánc stb., lehetővé teszik az új üzleti modellek kialakítását és új termékek, szolgáltatások megjelenését. ▪ <i>Versenyképesség növelése:</i> Azok a gazdaságok és vállalkozások, amelyek hatékonyan alkalmazzák a digitális technológiákat, általában versenyképesebbek lesznek a globális piacon. A digitalizáció segít a rugalmasság és az alkalmazkodóképesség növelésében, ami kulcsfontosságú a gyorsan változó piaci feltételek között. ▪ <i>Munkahelyteremtés és Képzettségfejlesztés:</i> A digitális átállás új munkahelyeket teremthet a digitális gazdaságban, miközben az emberek számára új készségeket és lehetőségeket is kínál. A digitális képzettségek és ismeretek fejlesztése kulcsfontosságú a munkaerőpiaci versenyképesség szempontjából. ▪ <i>Társadalmi részvétel és egyenlőség:</i> A digitális eszközök és hálózatok lehetőséget teremtenek a társadalmi részvételre és információhoz való hozzáférésre. Fontos, hogy a digitalizáció révén ne csak a gazdagabb rétegek profitáljanak, hanem a társadalom egésze számára biztosítva legyen az egyenlő hozzáférési lehetőség. ▪ <i>Környezeti Fenntarthatóság:</i> A digitális technológiák segíthetnek a gazdaságoknak és vállalkozásoknak fenntarthatóbb módon működni. Például az okos energetikai rendszerek, az online munkavégzés és a digitális dokumentumkezelés csökkenthetik a környezeti terhelést.
indikátor:	EU DESI – digitális gazdaság és társadalom index vagy az Európai Unió Digitális Évtized Szakpolitikai Program 2030 célkitűzései (A vállalkozások IKT használatára vonatkozó felmérésből (OSAP 1840): Felhő alapú számítástechnika; Big data; Mesterséges intelligencia; KKVk, ahol legalább alapszintű a digitalizáltság foka (digitális intenzitás index))
célérték 2036-ra:	az EU-átlag elérése

G 3.2 (#76)	A digitalizáció, a mesterséges intelligencia és egyéb új élvonalbeli technológiák lehetőségeinek kiaknázása				
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 8.2, 8.3, 8.10, 10.5, 12.2				
a megvalósításban döntési helyzetben levők:	kormányzat, digitális állampolgárok, vállalkozások, intézmények és szervezetek				
a cél tartalma:	<p>A digitális és élvonalbeli új (pl. mesterséges intelligencia, drón, 5G, blockchain, big data) technológiák, megoldások minél magasabb fokú alkalmazása pl. az utazási szükségletek, azok velejáróinak, a papír- és energiafelhasználás optimalizálásával mind a társadalomban, mind a gazdaságban, mind az állami működésben csökkenti a környezetterhelést, károsanyagkibocsátást, növeli a dekarbonizáció mértékét (az alkalmazott IT-technológiák alacsony energiafelhasználása esetén).</p> <p>További előremutató technológia az evolúciós algoritmus, ami egy olyan számítási megközelítés, amelyet a biológiai evolúció ihlet, evolúciós stratégiákat használva optimalizálja a szokásosnál összetettebb problémákat. Fenntarthatóság esetén alkalmazható a források elosztásának optimalizálására, megújuló energiarendszerek tervezésére, valamint a biodiverzitás megőrzési stratégiák fejlesztésére.</p>				
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lakosság digitális készségeinek növelése motivációval, figyelemfelkeltéssel, képzésekkel. ▪ Vállalkozások (kiemelten a KKV-k) új digitális megoldások, technológiák használati szintjének emelése szemléletformálással, célzott tanácsadással, ingyenes szolgáltatásokkal, illetve finanszírozási segítség igénybevételével. ▪ Kiemelt ágazatok, azok vállalatainak, beszállító láncainak emelt szintű digitális átállása. ▪ Állami, közszolgáltatási belső és külső folyamatok, szervezetek digitalizációja, online, elektronikus utakra terelése. ▪ Intelligens energetikai, víz-, hulladékgazdálkodási, környezetvédelmi és katasztrófavédelmi rendszerek fejlesztése. 				
indikátor:	<p>Kulcsfontosságú közszolgáltatások online nyújtása a polgárok számára és Kulcsfontosságú közszolgáltatások online nyújtása a vállalkozások számára kulcsmutatók. A Digitális évtized 2030 programhoz a 16 kulcsfontosságú teljesítménymutató egyik területe a vállalkozások mesterséges intelligencián alapuló technológiák használata.</p>				
célérték 2036-ra:	(nincs)				

G 3.3. (#77)		Digitális szolgáltatói rendszerek létrehozása	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:		SDG 8.2, 8.3, 8.10, 10.5, 12.2	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:		kormányzat, vármegyei és települési önkormányzatok, közszolgáltatók, település-üzemeltetők	
a cél tartalma:	<p>Elszámoló központ létrehozása, melyhez a szolgáltatók széles köre és igénybevevőként is bárki (közület és magán fogyasztók) csatlakozhat.</p> <p>Olyan adattárház kialakítása az önkormányzatok részére, amely holisztikus szemlélettel tartalmazza az önkormányzati feladatokhoz, döntésekhez tartozó releváns adatokat és lehetővé teszi az adatkapcsolatokra épülő döntéshozatalt figyelemmel a fenntarthatósági szempontokra.</p> <p>A fenntartható városok és közösségek, valamint fenntartható mobilitási rendszer létrehozásához való közreműködés, a közösségi közlekedés és kapcsolódó szolgáltatások egységes igénybevételének megteremtése, a felhasználók motiválása a fenntartható közlekedés használatára. Mobilitást támogató digitális háttérrendszerek, szolgáltatások kialakítása.</p>		
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Korszerű helyzet meghatározó infrastruktúrák fejlesztése és működtetése (pl. GNSS), korszerű távérzékelési és térinformatikai technológiák fejlesztése a fenti célok érdekében</p> <p>Digitális szolgáltatói rendszerek létrehozása,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ eljutásmenedzsment ▪ egyéni felhasználói motivációs-ösztönzőrendszer kialakítása ▪ karbonlábnyom kimutatás ▪ a cél eléréséhez szükséges téradatinfrastruktúrák, téradat szolgáltatások és monitoringrendszerek létrehozása <p>Olyan városüzemeltetést, fenntarthatóságot, valamint a helyi versenyképességet támogató és döntéshozókészítő városi adattárház metodika és technológia kidolgozása, amely az ügyfelek munkafolyamatainak irányítását, közép és hosszútávú tervezését és döntéseinek előkészítését támogatja, illetve hatásait elemzi. A cél eléréséhez szükséges téradatinfrastruktúrák, téradat szolgáltatások és monitoringrendszerek létrehozása.</p>		
indikátor:	<p>A rendszerben résztvevők energiafelhasználása; anyagkörforgás mutató, újrafelhasználási arány; közösségi közlekedést igénybevevők arányának változása; működéshez szükséges pénzmennyiség változása;</p> <p>A városi döntéstámogató rendszer segítségével működő városok száma. A digitális rendszerrel érintett lakosság.</p>		
célérték 2036-ra:	<p>A rendszer komplexitása, és a bevezetés fokozatos végrehajtása miatt részletesebb kimunkálást követően határozható meg.</p> <p>10 000 főnél nagyobb lakosságú városok 80% használja a rendszert</p>		

G 3.4 (#78)		Digitális adózási és adatszolgáltatási megoldások	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:		SDG 8.2, 8.3, 8.10, 10.5, 12.2	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:		kormányzat, Nemzeti Adó- és Vámhivatal, KSH, MÁK, NEAK, Digitális Magyarország Ügynökség Zrt	
a cél tartalma:	<p>Az elektronikus áfarendszer (eÁFA) célja, hogy az adóhatóságnál rendelkezésre álló adatok felhasználásával jelentősen egyszerűsítse az áfabevallást.</p> <p>A NAV rendelkezésére álló adatvagyon kiaknázásával, az erre épülő, megfelelően kialakított digitális szolgáltatáscsomaggal (eNAV) az ügyfelek kiszolgálása hatékonyabbá, gördülékenyebbé válhat, csökkentve ezzel mind az ügyfelek, mind a hatóság terheit, egyúttal az automatizáció révén növelve az adózási megfelelést.</p> <p>Kapcsolódó további cél az elektronikus pénztárgépek használatának kiterjesztése. A papírmentes nyugtaadás mellett, hogy kisebb adminisztrációt, egyszerű használatot és költségcsökkentést jelent a vállalkozónak, a lakosság pénzügyi és vásárlói tudatosságát is növeli, továbbá környezetvédelmi és járványügyi szempontból is követendő.</p> <p>Az eseményalapú adatszolgáltatási platform (eMAP) bevezetésének célja, hogy alapjaiban újítsa meg a foglalkoztatók állami szervek felé történő adatszolgáltatási kötelezettségeit. Becslés szerint a magyar vállalkozások adóadminisztrációval kapcsolatos költségeinek 22%-át teszik ki ezek a kötelezettségek, részben azért mert több intézmény felé, több csatornán keresztül kell adatot szolgáltatni, részben pedig azért, mert bár az információk köre részben átfed, de számos apró módszertani különbséggel terhelt. A tervek szerint ezt a problémát egy valóban egycsatornás, eseményalapú adatszolgáltatási rendszer tudná megoldani, amely természetes módon képes beépülni a foglalkoztatók bérszámfejtési folyamatába.</p>		
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>digitalizáció fejlesztése</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ a digitális számlázás kiterjesztése ▪ a kevesebb bizonylattal rendelkező mikro- és kisvállalkozásoknak webes alkalmazást, a jelentősebb mennyiségű bizonylatot kezelőknek pedig a gépi interfészes (M2M) megoldás ▪ egy egységes és digitális ügyfélkapcsolati szolgáltatások teljes körű biztosítása (webes és mobil applikációs formában is) 		
indikátor:	<p>(i) Az eÁfa-rendszert használók aránya az áfakötelezettekben belül</p> <p>(ii) papíralapú nyugták aránya</p> <p>(iii) vállalkozások adó- és adatszolgáltatási kötelezettségeinek adminisztrációs költségei</p>		
célérték 2036-ra:	<p>(i) Minden bevallás az Eáfa rendszeren keresztül kerüljön benyújtásra</p> <p>(ii) legyen 10%-nál kisebb arány</p> <p>(iii) 40%-os csökkenés</p>		

2.5.4. 'G.4' Fenntartható ágazati politikák

G 4.1 (#79)	A települési életminőség javítása
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 3.9, 9.1, 11.1, 11.3, 11.6
a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	kormányzat, települési önkormányzatok, szolgáltatók, civil szervezetek
<p>a cél tartalma:</p> <p>A fenntartható társadalom alapfeltétele az emberek mindennapi életlehetőségeinek, életminőségének az otthonlevés, lakhatás, és települési szolgáltatások megfelelő minőségének biztosítása.</p> <p>A nemzeti erőforrások fejlesztésének, gyarapításának helyszíne legtöbbször a település. A humán és társadalmi erőforrásokhoz kapcsolódó fenntarthatósági célok szinte mindegyike, a gazdasági erőforrásokról szóló feladatok jórésze ott valósítható meg, ahol élünk: falvainkban és városainkban. A jól megtervezett, funkcióiban hatékonyan megszervezett, élhető település jelentősen növeli a jóllétet, erősíti a közjót.</p> <p>a megvalósítás lehetséges eszközei:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a tágabb természeti környezetével összhangban élő települési működés kialakítása, a fenntarthatóság szempontjainak integrálása a településtervezésbe ▪ a fenntartható életmódot segítő szolgáltatások létrehozása és működtetése, az ilyen technológiák (pl. megújuló energiaforrások) elterjesztése, a környezetbarát megoldások, termékek jelölése ▪ a településen élők találkozása, közösségekbe szerveződése lehetőségeinek kialakítása; a lakók döntéshozatali eljárásokba való bevonása új, innovatív formáinak kialakítása ▪ a települési funkciók olyan elosztása, ami mérsékli a mobilitási szükségletet (például a „15 perces” város koncepciójának érvényesítésével), a települések túlnépesedésének, az agglomerációk szétterülésének elkerülése ▪ a fennmaradó mobilitási szükségletek fenntartható kielégítését lehetővé tevő településtervezés, illetve a települési szolgáltatások ilyen megtervezése ▪ fenntartható hulladék- és szennyvízkezelés, valamint a kommunális infrastruktúra amortizációjának folyamatos pótlása ▪ települési egészségfejlesztési tervek készítése, az egészséges életmód folytatása (pl. sportolás) feltételeinek kialakítása, a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás tervezése ▪ rekreációt, egészséges életminőséget szolgáló zöldterületek (parkok, ligetek, városi erdők) növelése ▪ a városi zaj mérséklése ▪ a döntéshozatal közelítése a helyi szinthez, a kiemelt beruházások korlátozása, azoknak a települési szintű, tervrendbe illeszkedő környezetvédelmi, területhasználati, helyi erőforrás-gazdálkodási célkitűzésekhez igazodása
indikátor:	egy főre eső átlagos napi közlekedési igény, városi <i>modal split</i> , karbonmentes közlekedés aránya, megtisztított szennyvíz aránya, szelektíven gyűjtött hulladék aránya, egy főre eső zöldfelület nagysága
célérték 2036-ra:	folyamatos javulás a fenntarthatóság irányába minden indikátor esetén

G 4.2 (#80)	Fenntartható építés	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 7, 8.2, 8.4, 11, 12.2, 13.	
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, települési önkormányzatok, építési hatóságok, építetők, az építőipar szereplői	
a cél tartalma:	<p>A fenntartható építés rendszerszinten figyelembe veszi a környezeti, gazdasági és társadalmi szempontokat. Ilyen projekteknél az építések, tervezők és fejlesztők olyan tervezési és kivitelezési megközelítéseket alkalmaznak, amelyek minimalizálják a környezeti terhelést, támogatják a gazdasági fenntarthatóságot, és figyelembe veszik a társadalmi szükségleteket és értékeket. A fenntarthatósági elvek együttes integrálása tud hozzájárulni a környezeti, gazdasági és társadalmi szempontból fenntartható építési projektek létrehozásához. A fenntartható építési gyakorlatok a következő területeken jelennek meg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Területhasználati döntések: Az építési hely környezettudatos kiválasztása, az új beépítés helyett a meglévő lehetőségek kiaknázása. • Anyagok és erőforrások használata: Környezetbarát és újrahasználatos, újrafeldolgozható vagy gyorsan megújuló forrásból származó anyagok használata és előnyben részesítése. • Energiatakarékosság: Az energiatakarékosságra összpontosítva a fenntartható építési projektek célul tűzik ki az energiahatékony épületek tervezését, kivitelezését és üzemeltetését. Ez magában foglalhatja a megújuló energiaforrások használatát is. • Környezetbarát tervezés: A környezetvédelmi szempontokat figyelembe véve tervezik az épületeket, hogy minimalizálják a környezeti hatásokat. Ide tartozik a vízhasználat optimalizálása, a természetes fény kihasználása és a biológiai sokszínűséget támogató tájrendezés tervezése. • Helyi közösségek támogatása: Figyelembe veszik a helyi közösségek szükségleteit és értékeit. Ez magában foglalhatja a munkahelyteremtést, a közösségi tértervezést és további, a társadalmi fenntarthatóságot támogató elemeket. • Épületek élettartamának meghosszabbítása: A fenntartható építés azt jelenti, hogy az épületeket olyan módon tervezik és építik, hogy hosszú élettartamúak legyenek. Ez a hulladék minimalizálását és a tartósság növelését célozza meg. 	
indikátor:	<p>(i) Teljes élethajlakra vonatkozó karbonkibocsátás kimutatás (ii) Energetikai hatékonyság kimutatása az aktuális rendeletek alapján (iii)1 épülethasználó főre jutó átlagos havi vízhasználat kimutatása (iv)Anyag-újrahasznosítás kimutatása %-ban</p>	
célérték 2036-ra:	<ul style="list-style-type: none"> • A háztartások fűtési célra fordított végső energiafelhasználása az EU átlag legyen (<i>jelenleg kb. 73%-al ez az egyik legmagasabb EU-n belüli érték</i>) • Épületek megújuló energia részaránya legalább a 35%-ot érje el 	

G 4.3 (#81)	A közösségi infrastruktúrák – különösen a víziközmű-hálózat – elhanyagolt állapotának felszámolása
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 6.4, 9.1, 9.4
a megvalósításban döntési helyzetben lévő:	víziközmű-szolgáltatók, kormányzat, települési önkormányzatok
<p>a cél tartalma:</p> <p>a megvalósítás fenntarthatósági eredményei:</p>	<p>A víziközmű-hálózat rekonstrukciójának elmaradása jelentős társadalmi és gazdasági károkat okozhat. Cél a megfelelő minőségű víziközmű szolgáltatás biztosítása, amely nem csupán az alapvető életfeltételekhez való hozzáférést garantálja, hanem hozzájárul a közösség életfeltételeinek javításához (G 4.1).</p> <p><u>Rekonstrukció megvalósítása során az alábbi károk és többletkiadások csökkenthetők:</u></p> <p><u>Elfolyt víz okán jelentkező bevétel hiány:</u> A hálózati vízvesztés következtében elfolyó vízmennyiség jelentős többletkiadást, valamint bevételkiesést eredményez, amely a hálózati rekonstrukcióval jelentősen csökkenthető.</p> <p><u>Elpazarolt villamosenergia költsége:</u> Az ivóvíz kitermelésének, megtisztításának és továbbításának felesleges villamosenergia-felhasználása a rossz állapotú ivóvízhálózat következtében többlet villamos energia költség okoz.</p> <p><u>Társközművek helyreállításának költsége csőtörés esetén:</u> nem csak a törött vezeték szakaszok cseréje jelent jelentős többletkiadást, hanem a csőtörések megszüntetésével járó egyéb szükséges helyreállítási feladatok is. Az ivóvíz vezeték megrongálódása sok esetben a közelben a társközművekben (szennyvíz csatorna, csapadékvíz csatorna, földgáz, villamos kábel, informatikai kábelek) valamint az útban is kárt okoz. Ennek költségvonzata nagyon eltérő, amely meghaladja (akár többszörösen is) magának az eltört víziközmű vezeték helyreállításának költségét.</p> <p><u>Üzemzavar ideje alatti ideiglenes vízellátás biztosítása:</u> A csőtörés helyreállításának ideje alatt az ivóvízellátás szünetel.</p> <p><u>Társadalmi kár:</u> A költségigény mellett a vízellátás szünetelése negatív társadalmi megítélést és felhasználói elégedetlenséget eredményez. Az útfelbontással járó munkálatok forgalomkorlátozással, a közlekedés megbénulásával járnak, a felhasználók, az ipari szegmens mindennapjait, üzletmenetét nehezíti meg.</p>
indikátor:	Vízvesztés mértéke Felújított/új vezeték hossz [km]
célérték 2036-ra:	

G 4.4 (#82)	Fenntartható mobilitás	
	vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 9.1, 11.2, 11.3, 11.6, 13.
	a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, önkormányzatok, közlekedési szolgáltatók
a cél tartalma:	<p>A fenntartható mobilitás megőrzi a közlekedésből és szállításból adódó hasznokat, miközben a mobilitási rendszer és a mobilitási kereslet támasztó rendszerek átalakításával lehetővé teszi az erőforrásokra gyakorolt negatív hatások érdemi csökkentését. A fenntartható mobilitás területfoglalása csökken, az infrastruktúra létrehozásának anyagigénye és a működés szennyezései mérséklődnek.</p> <p>Az elektromos közúti gépjárműhajtás – ami a fenntartható mobilitás egy fontos eleme lehet – elterjedése ugyanakkor önmagában nem teszi a közlekedési rendszert fenntarthatóvá, egy integráltabb, a mobilitáson több ponton összehangoltan módosító rendszerre van szükség.</p>	
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ az utazási kereslet csökkentési lehetőségeinek kihasználása a lakáspiac rugalmasságának növelésével, az otthon, valamint a munkahely és a szolgáltatások helye közötti távolságok csökkentésével, a <i>home office</i> megoldások optimális arányának kialakításával ▪ dinamikus árazási modellek alkalmazása a közlekedési igények időbeli szétterítéséhez, az infrastruktúrák csúcsterhelésének mérséklése érdekében (G 4.5) ▪ a szállítási kereslet mérséklése a rövid ellátási láncok kialakítása támogatásával ▪ a közlekedés externáliáinak beépítése az adókba, díjakba, ezzel a társadalmilag nem hatékony szállítások mérséklése ▪ a megosztott használat üzleti modelljei elterjedésének támogatása, a mobilitási igények kielégítéséhez szükséges gépjármű-állomány csökkentése ▪ a közösségi közlekedés előnyben részesítése az egyéni autóközlekedéssel szemben, a kerékpározás és a gyaloglás arányának növelése a nagyvárosokban; a vidéki közlekedésben rugalmas, keresletvezérelt megoldások alkalmazása, iskolabuszok számának bővítése (G 4.5) ▪ a vasúti infrastruktúra felújítások, valamint gördülő állomány cserék felgyorsítása, a vasútvonalak további villamosítása (G 4.5) ▪ a közút hálózat egyoldalú mennyiségi bővítése helyett az úthálózat szolgáltatási színvonalának javítása ▪ a kistehergépjárművekre vonatkozó szabályozás hozzáigazítása az elektromos járművek tömegnövekedéséhez, a városi logisztikai szolgáltatások támogatása érdekében 	
indikátor:	<p>(i) modal split (ii) a vasúti és a közúti beruházásokra fordított források aránya</p>	
célérték 2036-ra:	(a tervezési további fázisaiban meghatározandó)	

G 4.5 (#83)	A közösségi közlekedés fejlesztése
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 9.1, 11.2, 11.3, 11.6, 13.
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, közlekedési szolgáltatók, önkormányzatok
a cél tartalma:	<p>A fejlett, hatékony, megfizethető, biztonságos és mindenki számára elérhető mobilitást biztosító közösségi közlekedésnek és a kerékpáros közlekedésnek fontos szerepe van a fenntarthatósági, klímavédelmi és energiahatékonysági célok elérésében, egyben a forgalmi torlódások, a levegőszennyezés és a környezeti zaj mérséklésében. (G 4.4)</p>
fejlesztési célok és a megvalósítás lehetséges eszközei:	<p>Kötőtpályás közlekedési módok előnyben részesítése, tarifaközösség kialakítása, multimodális kapcsolatok fejlesztése (pl. P+R, B+R) a nagyvárosokban.</p> <p>Szolgáltatási színvonal javítása, széles körben és könnyen elérhető utazási információk és a minél több formában és felületen történő menetjegy-értékesítés biztosítása, egyszerű, könnyen kezelhető tarifarendszer.</p> <p>A kerékpározás magas arányának megőrzése vidéken, elsősorban a síkvidéki alföldi, kistápai területeken, növelése a sűrűn lakott nagyvárosi térségekben és Budapesten.</p> <p>A közösségi közlekedési szolgáltatási színvonal emelése, a pontosság és megbízhatóság növelésével, integrált közlekedési rendszer kialakításával, rövidebb menetidővel, vonzó tarifákkal, a pálya- és járműállomány korszerűsítésével és a vasút-villamosítással, digitalizációval.</p> <p>A közösségi közlekedési módok fejlesztése és előnyben részesítése, a kerékpárutak építése, valamint olyan életmódváltásra ösztönző, főleg a civil szervezetek és önkormányzatok által kezelt programok, amelyek a helyi áruk beszerzését és a távmunkát támogatják.</p> <p>Országos Helyközi Közösségi Közlekedési Információs Rendszer a helyközi közösségi közlekedési közszolgáltatás optimalizálására és a helyi közlekedési közszolgáltatással való összehangolására (HKIR), amely biztosítja az elektronikus jegyértékesítés és valós idejű utastájékoztató, valamint utazástervezés lehetőségét.</p> <p>A kényelmes és biztonságos kerékpározás feltételeinek megteremtésének támogatása a településeken belül elsősorban irányhelyes, a településeken kívül pedig önálló infrastruktúra létrehozásával. A kerékpározás integrálása a közlekedési rendszerbe, a módváltások elősegítése. A közlekedési alapvizsga kötelezővé tétele az iskolákban. Szemléletformáló kampányok folytatása. Kerékpározás ösztönzése munkahelyi juttatásokkal, kerékpár vásárlási támogatással.</p>
indikátor:	különböző infrastrukturális indikátorok
célérték 2036-ra:	<p>A vasúti infrastruktúra fejlesztésekkel 120-160 km/h-ra nő a sebesség a TEN-T törzshálózaton, 95%-os pontosságúvá válik a távolsági/IC és a Budapest elővárosi menetrendszerűség, továbbá megszűnnek a műszaki okból érvényesített sebességkorlátozások (lassújelek) a kötőtpályás közlekedésében.</p> <p>A jelenlegi 12 400 km hosszú kerékpározható úthálózat 2036-ra megközelítheti a 18 000 km-t.</p>

G 4.6 (#84) Fenntartható mezőgazdaság	
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 2.3, 2.4, 6.4, 12.2, 13, 15
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, agrárkamara, mezőgazdasági ágazat szereplői, gazdálkodók
a cél tartalma:	<p>Fenntartható élelmiszertermelő rendszerek kialakítása, ahol ellenálló és rugalmas mezőgazdasági módszereket alkalmaznak, amik hosszú távon képesek megőrizni a termelékenységet és a Kárpát-medencében élők egészséges élelmiszer-szükségletének kielégítését úgy, hogy közben az élelmiszertermelés ökológiai feltételeit nem merítik ki. A talajok termőképességét megőrizzük, növeljük a talajok vízvisszatartó képességét, összességében javítjuk a föld és a talajok minőségét.</p> <p>A mezőgazdaság termelési módszerei hozzájárulnak az ökoszisztémák fenntartásához, erősítik az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodási képességet, növelik a szélsőséges időjárással, a szárazsággal szembeni ellenállóképességet.</p> <p>Cél, hogy 2036-ig megvalósuljon a teljes átállás a regeneratív, talajmegőrző, vízmegtartó gazdálkodásra. Mindezen átállást úgy kell megvalósítani, hogy a vidéki gazdálkodási formák jövedelemtermelő képessége ne csökkenjen.</p>
a megvalósítás lehetséges eszközei:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a gazdák, mezőgazdasági termelők érdekeltté tétele az ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartásában, a KAP olyan reformja, ami lehetővé teszi az ökoszisztéma-szolgáltatások fenntartásának finanszírozását ▪ a területhasználatok – és a különböző termelési módok – hozzáigazítása az ökológiai feltételekhez ▪ a jó minőségű termőföldek, talajok védelme a beépítéssel szemben, a zöldmezős beruházások ilyen szempontú korlátozása vagy kizárása ▪ a szántás és más talajminőség-károsító módszerek korlátozása, kizárása ▪ elsősorban a tájhasználaton alapuló vízmegtartó kapacitások létrehozása ▪ a Kárpát-medencére jellemző növény- és állatfajok genetikai állományának megőrzése („génbank”) ▪ az egészséges táplálkozás, ezen belül a bioélelmiszerek, illetve a fenntartható módon termelt élelmiszerek elfogadásának növelése, fogyasztók számára szóló kampányok rendszeresítése
indikátor:	a regeneratív, talajmegőrző gazdálkodás aránya a mezőgazdaság területhasználatában (%)
célérték 2036-ra:	100%

G 4.7 (#85)	A mezőgazdasági termelők helyzetének javítása az értékláncban, fenntartható vidéki gazdálkodás
vonatkozó ENSZ fenntarthatósági cél:	SDG 2.3, 2.4, 6.4, 12.2, 13, 15
a megvalósításban döntési helyzetben lévők:	kormányzat, agrárkamara, mezőgazdasági érdekvédelmi szervezetek, gazdálkodók
a cél tartalma:	<p>A vidékfejlesztés, a fenntartható agrárgazdaság számos más fenntarthatósági dimenzió fejlesztését is szolgálja. A legjellemzőbb horizontális kapcsolódási pontok a következők:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) A mezőgazdasági termelés fenntartása, jövedelmezővé tétele alapja nemcsak az élelmiszertermelésnek, az élelmiszer-önellátásnak, az élelmezés biztonságának, hanem a tájfenntartásnak, a körforgásos gazdálkodásnak is. (2) Az élelmezésbiztonság az emberiség fennmaradásának záloga, a fenntartható módon termelt élelmiszerek pedig a környezeti és a gazdasági fenntarthatóságnak is alapelemei. (3) A mezőgazdasági termelés és az élelmiszeripar jövedelmezővé tétele alapja az élelmiszer és az élelmezés biztonságának, ezáltal a jóllét fenntartásának. A mezőgazdasági termelők jövedelmi színvonalának fenntartása a mezőgazdasági termelés és az élelmiszeripar fennmaradásának alapja. Különösen fontos a helyben történő értékesítés csatornáinak fenntartása, ezáltal a szállítás ökolábnyomának csökkentése. (4) A víz, a talaj és a levegő minősége, a velük való gazdálkodás az életminőség és a fenntartható környezet, és azon belül a fenntartható mezőgazdasági termelés meghatározó elemei. A vidéki közösségek fennmaradása, fejlődése, a tájfenntartás és a jövedelmező mezőgazdasági termelés elválaszthatatlan a folyamatos generációs megújulástól, így a fiatalok számára a mezőgazdaságot és a vidéki életformát minden eszközzel vonzóvá kell tenni. (5) A tisztességtelen piaci magatartások elleni hatékony fellépés, a mezőgazdasági termelők élelmiszerláncban arányos bevételhez juttatása a megfelelő piaci és szabályozói környezet kialakításával.
Indikátor:	megfelelő KAP indikátorok (lásd a KAP Stratégiai tervben)
Célérték 2036-ra:	a jelenleg hatályos KAP Terv 2029-ig tűz ki célértékeket (2027-29-től új KAP Terv fog életbe lépni, így a 2036-ig tartó keretstratégia és a KAP céljai megfeleltethetők lesznek egymásnak)

FÜGGELÉK: Az ENSZ fenntartható fejlődési céljai (SDG's)

1. cél A szegénység minden formájának felszámolása a világ minden részén

1.1 2030-ra a mélyszegénység teljes felszámolása a világon mindenhol. A jelenlegi meghatározás szerint a napi 1,25 dollárnál alacsonyabb összegből élők számítanak mélyszegénységben élőknek.

1.2 2030-ra legkevesebb 50%-kal csökkenteni a nemzeti meghatározások szerinti szegénység bármely formájában élő férfiak, nők és gyermekek arányát minden korosztályban

1.3 Nemzeti vonatkozásban megfelelő szociális védőrendszerek és intézkedések, többek között az alapszintű védelem megvalósítása, valamint a szegények és a kiszolgáltatott helyzetben lévők nagyarányú bevonása a rendszerbe

1.4 2030-ra egyenlő jogok biztosítása a gazdasági erőforrásokhoz és hozzáférés biztosítása minden férfinak és nőnek, különösen a szegénységben élőknek és a kiszolgáltatott helyzetben lévőknek az alapvető szolgáltatásokhoz, földterület és egyéb vagyontárgyak tulajdon- és ellenőrzési jogához, az örökléshez, a természeti erőforrásokhoz, a megfelelő új technológiákhoz és pénzügyi szolgáltatásokhoz, többek között a mikrofinanszírozáshoz

1.5 2030-ra a szegénységben élők és a kiszolgáltatott helyzetben lévők ellenállóképességének megteremtése, valamint az időjárással összefüggő szélsőséges események és egyéb gazdasági, társadalmi és környezeti megrázkódtatások és katasztrófák általi érintettségük és veszélyeztetettségük csökkentése

1.a Különböző erőforrások jelentős mozgósításának biztosítása, egyebek között fokozott fejlesztési együttműködéssel annak érdekében, hogy a fejlődő országoknak, különösen a legkevésbé fejlett országoknak megfelelő és előre tervezhető eszközei legyenek a szegénység minden formájának felszámolásához szükséges programok és szakpolitikák megvalósításához

1.b A szegények érdekeit és a nemek közötti egyenlőség szempontjait szem előtt tartó fejlesztési stratégiákon alapuló hatékony és eredményes szakpolitikai keret létrehozása nemzeti, regionális és nemzetközi szinten a szegénység felszámolására irányuló intézkedések gyorsabb végrehajtásának támogatására

2. cél Az éhínség megszüntetése, élelmiszer-biztonság és élelmezés javítása, fenntartható mezőgazdaság elősegítése

2.1 2030-ra az éhínség megszüntetése és biztonságos, tápláló és elegendő mennyiségű ételhez való hozzáférés biztosítása mindenkinél, különösen a szegénységben élőknek és a kiszolgáltatott helyzetben lévőknek, beleértve a csecsemőket

2.2 2030-ra az alultápláltság minden formájának megszüntetése, egyebek között 2025-re az 5 éves kor alatti gyermekek növekedésének leállítására és súlycsökkenésére vonatkozó nemzetközileg elfogadott célok teljesítése,

valamint a serdülő lányok, a várandós és szoptató nők és az idősek táplálkozási szükségleteinek kielégítése

2.3 2030-ra az élelmiszer-kistermelők, különösen a nők, az őslakosok, a családi gazdálkodók, az állattenyésztők és a halászok mezőgazdasági termelékenységének és jövedelmének megkésztetése, egyebek között a földterületekhez, egyéb termelő erőforrásokhoz és szükséges anyagokhoz, tudásanyaghoz, pénzügyi szolgáltatásokhoz, piacokhoz, valamint hozzáadott érték előállításának és a mezőgazdasági ágazaton kívüli foglalkoztatás lehetőségéhez való biztonságos és egyenlő hozzáférés biztosításával

2.4 2030-ra olyan fenntartható élelmiszertermelő-rendszerek létrehozása és olyan rugalmas mezőgazdasági gyakorlatok meghonosítása, amelyek segítik az ökológiai rendszerek megőrzését, növelik az éghajlatváltozáshoz, a szélsőséges időjárási viszonyokhoz, a szárazsághoz, az árvizekhez és egyéb vészhelyzetekhez való alkalmazkodás képességét, és fokozatosan javítják a talajminőséget

2.5 2020-ra a vetőmagok, a kultúrnövények, a haszonállatok, a házasított állatok és vadon élő rokonfajaik genetikai sokféleségének fenntartása, egyebek között hatékonyan kezelt és diverzifikált vetőmag- és növénybankok működtetésével regionális, nemzeti és nemzetközi szinten, valamint a genetikai erőforrások és a kapcsolódó hagyományos tudás nemzetközi megegyezés szerinti hasznosításából származó előnyökhöz való hozzáférés elősegítésével, illetve ezen előnyök igazságos és méltányos megosztásával

2.a A vidéki infrastruktúrára, a mezőgazdasági kutatásokra, a mezőgazdasági továbbképző szolgáltatásokra, a műszaki fejlesztésre, a növényi és állati génbankokra irányuló beruházások növelése a fejlődő országok, különösen a legkevésbé fejlett országok mezőgazdasági termelő kapacitásának javítása érdekében

2.b A világ mezőgazdasági piacain fennálló kereskedelmi korlátozások és torzult helyzetek kiigazítása és megakadályozása, egyebek között a mezőgazdasági exporttámogatások minden formájának és minden egyéb, azonos hatású export intézkedés egy idejű megszüntetésével a dohai fejlesztési forduló mandátumával összhangban

2.c Az élelmiszeráru-piacok és származékos piacaik szabályos működését biztosító intézkedések megvalósítása és a piaci adatokhoz, egyebek között az élelmiszer-tartalékokra vonatkozó információkhoz való időben történő hozzáférés elősegítése az élelmiszerárak szélsőséges ingadozásának korlátozása érdekében

3. cél Egészséges élet és jólét biztosítása korosztálytól függetlenül mindenkinek

3.1 2030-ra a gyermekágyi halálozás globális arányát olyan mértékben csökkenteni, hogy 100000 élve születésre kevesebb, mint 70 haláleset jusson

3.2 2030-ra az újszülöttek és 5 év alatti gyermekek megelőzhető halálozásának megszüntetése, és törekvés minden ország részéről arra, hogy a csecsemőhalálozást legalább 1000 élve születés/12 haláleset, illetve az 5 év alatti gyermekek halandóságát legalább 1000 élve születés/ 25 haláleset arányúra csökkentse

3.3 2030-ra az AIDS, a tuberkulózis, a malária és az elhanyagolt trópusi betegségek teljes megsemmisítése, küzdelem a hepatitisz, a víz útján terjedő és egyéb fertőző betegségek ellen

3.4 2030-ra a nem fertőző megbetegedés okozta idő előtti elhalálozások számának egyharmaddal való csökkentése, megelőzéssel és megfelelő gyógykezeléssel és a lelki egészség és jólét megteremtésének elősegítése

3.5 A pszichoaktív szerhasználat, egyebek között a kábítószerekkel való visszaélés és az ártalmas alkoholfogyasztás megelőzésének és kezelésének erősítése

3.6 2020-ra a közúti balesetek halálos áldozatai és sérültjei számának felére csökkentése világ szinten

3.7 2030-ra általános hozzáférés biztosítása a szexuális és reprodukció egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve a családtervezést, a felvilágosítást és oktatást, valamint a reprodukció egészségügy beillesztését a nemzeti stratégiákba és programokba

3.8 Általános egészségbiztosítás elérése, egyebek között védelem a pénzügyi kockázatokkal szemben, hozzáférés biztosítása mindenki számára színvonalas alapszintű egészségügyi szolgáltatásokhoz, illetve biztonságos, hatékony, megfizethető és jó minőségű alapvető gyógyszerekhez és oltóanyagokhoz

3.9 2030-ra a veszélyes vegyi anyagok, valamint a levegő-, víz- és talajszennyezés által okozott halálesetek és megbetegedések számának jelentős mértékű csökkentése

3.a Az Egészségügyi Világszervezet Dohányzás-ellenőrzési Keretegyezménye végrehajtásának megerősítése minden országban a körülmények figyelembevételével

3.b Az elsődlegesen a fejlődő országokat érintő fertőző és nem fertőző betegségek kezelésére használt gyógyszerek és oltóanyagok kutatásának és fejlesztésének támogatása, hozzáférés biztosítása megfizethető alapvető gyógyszerekhez és oltóanyagokhoz a TRIPS-megállapodás és a közegészségügy kapcsolatáról szóló Dohai Nyilatkozat értelmében, amely újra megerősíti, hogy a fejlődő országok teljes körűen jogosultak alkalmazni a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás azon rendelkezéseit, amelyek a közegészség védelme és különösen az általános gyógyszerellátottság érdekében rugalmas megközelítést tesznek lehetővé.

3.c Az egészségügy finanszírozásának és az egészségügyi dolgozók toborzásának, felkészítésének, továbbképzésének és megtartásának jelentős mértékű növelése a fejlődő országokban, különösen a legkevésbé fejlett országokban és a fejlődő kis szigetországokban

3.d A nemzeti és globális egészségügyi kockázatok korai előrejelzésére, kezelésére és csökkentésére rendelkezésre álló kapacitás növelése minden országban, különösen a fejlődő országokban

4. cél Magas színvonalú, befogadó és méltányos oktatás és az élethosszig tartó tanulás lehetőségének biztosítása mindenki számára

4.1 2030-ra minden lány és fiú teljesen ingyenes, méltányos és színvonalas, valamint korszerű és hatékony tanulási eredményeket nyújtó alap- és középfokú oktatásban való részesítése

4.2 2030-ra hozzáférés biztosítása színvonalas kisgyermekkorai fejlesztéshez és neveléshez, valamint iskola-előkészítő oktatáshoz az alapfokú tanulmányokra való megfelelő felkészítés érdekében minden lány és fiú számára

4.3 2030-ra egyenlő hozzáférés biztosítása minden nőnek és férfinak megfizethető és színvonalas műszaki, szakmai és felsőfokú oktatáshoz, egyebek között az egyetemi képzéshez

4.4 2030-ra a munkaerő-piaci elhelyezkedéshez, a tisztességes munkához és az üzleti vállalkozáshoz szükséges, egyebek között műszaki és szakmai készségekkel rendelkező fiatalok és felnőttek számának jelentős mértékű növelése

4.5 2030-ra a nemek közötti egyenlőtlenségek megszüntetése az oktatásban és egyenlő hozzáférés biztosítása az oktatás és a szakképzés minden szintjéhez a sebezhető csoportok, egyebek között a fogyatékkal élők, az őslakosok és a kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekek számára

4.6 2030-ra az olvasási és számolási készségek elsajátításának elérése minden fiatal és a felnőtt férfiak és nők jelentős hányada esetében

4.7 2030-ra a fenntartható fejlődés elősegítéséhez szükséges ismeretek és készségek elsajátításának biztosítása minden tanuló esetében, a fenntartható fejlődésre és a fenntartható életmódra való neveléssel, az emberi jogokról és a nemek közötti egyenlőségről szóló oktatással, a béke és az erőszakmentesség kultúrájának, valamint a globális állampolgárság támogatására, illetve a kulturális sokféleség és a kultúrának a fenntartható fejlődés elérésében játszott szerepének tiszteletben tartására való neveléssel

4.a A gyermekek, a fogyatékkal élők és a nemek sajátos szükségleteit kielégítő oktatási létesítmények építése és kialakítása, valamint biztonságos, erőszakmentes, befogadó és eredményes tanulási környezet biztosítása mindenki számára

4.b 2020-ra a fejlődő országok, különösen a legkevésbé fejlett országok, a fejlődő kis szigetországok és az afrikai országok részéről igénybe vehető ösztöndíjak számának jelentős mértékű növelése világ szinten, amelyekkel a fejlett országokban és más fejlődő országokban felsőfokú, egyebek között szakmai, informatikai és kommunikációs technológiai, műszaki, mérnöki és tudományos tanulmányokat lehet folytatni

4.c 2030-ra a szakképzett tanárok számának jelentős mértékű növelése, egyebek között a fejlődő országokban, különösen a legkevésbé fejlett országokban és a fejlődő kis szigetországokban megvalósított nemzetközi tanárképzési együttműködéssel

5. cél A nemek közötti egyenlőség biztosítása és a nők és lányok esélyeinek növelése

5.1 A nőkkel és a lányokkal szembeni diszkrimináció minden formájának felszámolása a világ minden részén

5.2 A nőkkel és a lányokkal szembeni erőszak minden formájának felszámolása a köz- és a magánéletben, beleértve az emberkereskedelmet, valamint a szexuális és egyéb típusú kizsákmányolást

5.3 Minden ártalmas gyakorlat és szokás megszüntetése, beleértve a gyermek-, korai és kényszerházasságot, valamint a női nemi szervek megcsönkítését

5.4 A nem fizetett gondoskodás és háztartási munka elismerése és értékelése közszolgáltatások, infrastruktúra és szociális védelmi szakpolitikák biztosításával, valamint a háztartási és család körüli feladatok megosztásának elősegítésével, a nemzeti körülmények figyelembevételével

5.5 A nők teljes értékű és hatékony részvételének elősegítése valamint egyenlő lehetőségek biztosítása részükre az irányítói szerepre a politikai, gazdasági és közéleti döntéshozás minden szintjén

5.6 Általános hozzáférés biztosítása a szexuális és reprodukció egészségügyi ellátáshoz és a reprodukció jogokhoz a Népesedési és Fejlesztési Nemzetközi Konferencia Cselekvési Programja, a Pekingi Cselekvési Platform és ezek felülvizsgálati konferenciáinak záródokumentumai értelmében

5.a Reformintézkedések foganatosítása a nők gazdasági erőforrásokhoz való egyenlő jogainak biztosítása érdekében, valamint hozzáférés biztosítása a földterület és egyéb vagyontárgyak tulajdon- és ellenőrzési jogához, a pénzügyi szolgáltatásokhoz, az örökléshez és a természeti erőforrásokhoz a nemzeti jogszabályokkal összhangban

5.b Az alaptechnológiák, különösen az informatikai és kommunikációs technológiák használatának erősítése a nők esélyeinek növelése érdekében

5.c Hatékony szakpolitikák és kikényszeríthető jogszabályok elfogadása és megerősítése a nemek közötti egyenlőség, valamint a nők és a lányok minden szintre kiterjedő esélyeinek növelése érdekében

6. cél A vízhez és a köztisztasághoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára és fenntartható víz- és szennyvízgyógykezelés

6.1 2030-ra a biztonságos és megfizethető ivóvízhez való általános és méltányos hozzáférés biztosítása mindenki számára

6.2 2030-ra a megfelelő és méltányos köztisztasághoz és higiéniahoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára, a nyilvános helyen való székletürítés megszüntetése, különös tekintettel a nők, a lányok és a kiszolgáltatott helyzetben lévők szükségleteire

6.3 2030-ra a vízminőség javítása a szennyezés csökkentésével, a veszélyes vegyszerek és egyéb anyagok vízbe ürítésének megszüntetésével és kibocsátásának visszaszorításával, a nem kezelt szennyvíz mennyiségének felére csökkentésével, valamint az újrahasznosítás és a biztonságos ismételt felhasználás jelentős mértékű növelésével világszerte

6.4 2030-ra a vízhasználat hatékonyságának jelentős mértékű javítása minden szektorban, fenntartható édesvízkivétel és -gyógykezelés biztosítása a vízhiány kezelése és a vízhiány által sújtott emberek számának csökkentése érdekében

6.5 2030-ra egységes vízi erőforrás-gyógykezelés megvalósítása minden szinten, egyebek között határokon átnyúló együttműködésekkel adott körülmények esetén

6.6 2020-ra a vízhez kapcsolódó ökológiai rendszerek, egyebek között hegységek, erdőségek, vizes élőhelyek, folyóvizek, földalatti vízkészletek és állóvizek megóvása és helyreállítása

6.a 2030-ra a nemzetközi együttműködés kibővítése és kapacitásépítési támogatás nyújtása a fejlődő országoknak a vízzel és a köztisztasággal kapcsolatos tevékenységek és programok terén, beleértve a vízviszanyerést, a sótalánítást, a vízhatékonysági, szennyvízkezelési, újrahasznosítási és újrahasználati technológiákat

6.b A helyi közösségek víz- és szennyvízgazdálkodás javításában való részvételének támogatása és erősítése

7. cél Megfizethető, megbízható, fenntartható és korszerű energiához való hozzáférés biztosítása mindenki számára

7.1 2030-ra általános hozzáférés biztosítása a megfizethető, megbízható és korszerű energetikai szolgáltatásokhoz

7.2 2030-ra a megújuló energiaforrások a világ energiellátásához viszonyított arányának jelentős mértékű növelése

7.3 2030-ra az energiahatékonyság-javítás arányának megkétszerezése világ szinten

7.a 2030-ra a tiszta energiakutatáshoz és -technológiákhoz, egyebek között a megújuló energiaforrásokhoz, az energiahatékonysághoz, valamint a fejlett és tisztább fosszilis tüzelőanyag-technológiákhoz való hozzáférést elősegítő nemzetközi együttműködés fokozása, valamint az energetikai infrastruktúrára és a tiszta energiatechnológiákra irányuló beruházások ösztönzése

7.b 2030-ra a modern, fenntartható és mindenkire kiterjedő energiaellátáshoz szükséges infrastruktúra bővítése és technológia korszerűsítése a fejlődő országokban, különösen a legkevésbé fejlett országokban, a fejlődő kis szigetországokban és tengerparttal nem rendelkező fejlődő országokban, a vonatkozó támogatási programokkal összhangban

8. cél Tartós, inkluzív és fenntartható gazdasági növekedés elősegítése, teljes és termelékeny foglalkoztatottság és tisztességes munka biztosítása mindenki számára

8.1 A nemzeti körülményeknek megfelelő egy főre jutó gazdasági növekedés szintjének fenntartása és különösen a bruttó hazai termék legkevesebb 7%-os éves növekedésének elérése a legkevésbé fejlett országokban

8.2 Magasabb szintű gazdasági termelékenység elérése, egyebek között diverzifikációval, technológiai korszerűsítéssel és újításokkal, többek között a magas hozzáadott értéket képviselő és munkaerőigényes ágazatok előtérbe helyezésével

8.3 Fejlesztésorientált szakpolitikák ösztönzése, amelyek támogatják a termelő tevékenységeket, a tisztességes munkahelyteremtést, a vállalkozási kedvet, a kreativitást és az innovációt, és elősegítik a mikro-, kis- és közepes vállalkozások létrehozását és növekedését, egyebek között a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosításával

8.4 2030-ig a globális erőforrás-hatékonyság javítása a fogyasztás és a termelés terén és törekvés a gazdasági növekedés leválasztására a környezet állapotának romlásáról, a fenntartható fogyasztás és termelés elősegítésére

irányuló tízéves keretprogrammal összhangban és a fejlett országok vezetésével

8.5 2030-ra teljes és termelékeny foglalkoztatottság elérése és tisztességes munka biztosítása minden nő és férfi, egyebek között a fiatalok és a fogyatékkal élők számára és azonos értékű munkáért azonos összegű bérezés biztosítása

8.6 2020-ra a munkaviszonyban nem álló, tanulmányokat nem folytató és képzésben nem részesülő fiatalok arányának jelentős mértékű csökkentése

8.7 Azonnali és hatékony intézkedések fogantatása a kényszermunka, a modern rabszolgaság és az emberkereskedelem felszámolására, a gyermekmunka legrosszabb formái, egyebek között a gyerekkatonák toborzása és bevetése tiltásának és eltörlésének biztosítása, és 2025-re a gyermekmunka minden formájának megszüntetése

8.8 A munkavállalói jogok védelme, biztonságos munkakörülmények megteremtése mindenki, egyebek között a migráns munkavállalók, különösen a női migránsok és a nem biztos munkaviszonyban állók számára

8.9 2030-ra munkahelyek teremtésére és a helyi kultúra és termékek népszerűsítésére képes fenntartható idegenforgalmat elősegítő szakpolitikák kidolgozása és megvalósítása

8.10 A belföldi pénzügyi intézmények kapacitásának növelése a banki, biztosítási és pénzügyi szolgáltatásokhoz való, mindenkire terjedő hozzáférés ösztönzése és kiterjesztése érdekében

8.a A kereskedelemösztönző támogatás (Aid for Trade) növelése a fejlődő országok, különösen a legkevésbé fejlett országok javára, egyebek között a kereskedelmi vonatkozású technikai segítségnyújtás megerősített integrált keretének segítségével a legkevésbé fejlett országok esetében

8.b 2020-ra a fiatalok foglalkoztatására vonatkozó globális stratégia kidolgozása és végrehajtása, valamint a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet Globális Foglalkoztatási Paktumának megvalósítása

9. cél Ellenállóképes infrastruktúra kiépítése, inkluzív és fenntartható iparosítás elősegítése és az innováció ösztönzése

9.1 Minőségi, megbízható, fenntartható és ellenállóképes infrastruktúra, egyebek között regionális és határon átnyúló infrastruktúra kiépítése a gazdasági fejlődés és az emberi jólét elősegítése érdekében, a mindenkire kiterjedő megfizethető és méltányos hozzáférés előtérbe helyezésével

9.2 Inkluzív és fenntartható iparosítás ösztönzése és 2030-ra az ipar foglalkoztatásban elfoglalt hányadának és a bruttó hazai termék előállításához való hozzájárulásának jelentős mértékű növelése a nemzeti körülményeknek megfelelően, illetve ennek az aránynak a megkétszerezése a legkevésbé fejlett országokban

9.3 Kisipari és egyéb, elsősorban a fejlődő országokban működő vállalkozások hozzáféréseinek biztosítása a pénzügyi szolgáltatásokhoz, egyebek között megfizethető hitelekhez, valamint az értékláncokba és a piacokra való integrációjuk

9.4 2030-ra a fenntarthatóság érdekében az infrastruktúra és az ipari ágazatok korszerűsítése és átalakítása, fokozottabb erőforrás-felhasználási hatékonyság, tiszta és környezeti szempontból előnyös technológiák és ipari

folyamatok bevezetése, az egyes országokban az intézkedések meghatározása az adott lehetőségek figyelembevételével

9.5 A tudományos kutatások erősítése, az ipari ágazatok technológiai képességeinek korszerűsítése minden országban, különösen a fejlődő országokban, egyebek között

2030-ra az innováció ösztönzésével, valamint a kutatásban és fejlesztésben dolgozók egymillió főre vetített arányának és az állami és magánkutatásokra és -fejlesztésekre költött összegek jelentős mértékű növelésével

9.a Fenntartható és ellenállóképes infrastruktúra fejlesztésének elősegítése a fejlődő országokban megnövelt pénzügyi, technológiai és műszaki segítség nyújtásával az afrikai országoknak, a legkevésbé fejlett országoknak, a tengerparttal nem rendelkező fejlődő országoknak és a fejlődő kis szigetországoknak

9.b A hazai technológiafejlesztés, kutatás és innováció támogatása a fejlődő országokban, egyebek között ösztönző szakpolitikai környezet biztosításával többek között az ipari diverzifikáció és az árucikkek értéknövelése érdekében

9.c Az informatikai és a kommunikációs technológiához való hozzáférés jelentős mértékű növelése és törekvés az általános és megfizethető internet-hozzáférés biztosítására 2020-ra a legkevésbé fejlett országokban

10. cél Az országokon belüli és az országok közötti egyenlőtlenségek csökkentése

10.1 2030-ra a lakosság legszegényebb 40%-ánál a nemzeti átlagot meghaladó arányú jövedelemnövekedés fokozatos elérése és megőrzése

10.2 2030-ra minden ember esélyeinek növelése és társadalmi, gazdasági és politikai befogadásának elősegítése életkorra, nemre, fogyatékosagra, faji és etnikai hovatartozásra, származásra, vallási meggyőződésre, anyagi vagy egyéb helyzetre való tekintet nélkül

10.3 Esélyegyenlőség biztosítása és a kimenetben mutatkozó egyenlőtlenségek mérséklése, egyebek között a diszkriminatív jogszabályok, szakpolitikák és gyakorlatok megszüntetésével, illetve a megfelelő jogszabályok, szakpolitikák és intézkedések elősegítésével

10.4 Vonatkozó szakpolitikák, különösen költségvetési, bér- és szociális védelmi politikák kidolgozása és a nagyobb egyenlőség fokozatos megteremtése

10.5 A pénzügyi világpiacok és intézmények szabályozásának és ellenőrzésének javítása és a vonatkozó szabályozások betartásának megerősítése

10.6 A fejlődő országok nagyobb beleszólási jogának és képviselőinek biztosítása a globális gazdasági és pénzügyi intézmények által meghozott döntésekben az intézmények eredményességének, hitelességének, elszámoltathatóságának és jogszerűségének javítása érdekében

10.7 Rendezett, biztonságos, jogszerű és felelősségteljes migráció és népességmozgás lehetőségének megteremtése, egyebek között gondosan tervezett és kezelt migrációs politika megvalósításával

10.a Az egyedi és megkülönböztetett bánásmód elvének alkalmazása a fejlődő országok, különösen a legkevésbé fejlett országok esetében, a Világkereskedelmi Szervezet megállapodásai értelmében

10.b A hivatalos fejlesztési támogatás biztosításának és egyéb pénzbeáramlás, egyebek között közvetlen külföldi befektetések ösztönzése a legrászorulóbb Államok, különösen a legkevésbé fejlett országok, afrikai országok, fejlődő kis szigetországok és tengerparttal nem rendelkező fejlődő országok javára, a nemzeti tervekkel és programokkal összhangban

10.c 2030-ra a migráns munkavállalók által a hazájukba utalt összegekre kiszabott tranzakciós költségek 3% alá csökkentése és az 5%-nál magasabb költséggel működő „hazautalási folyosók“ megszüntetése

11. cél Befogadó, biztonságos, ellenállóképes és fenntartható városok és egyéb települések kialakítása

11.1 2030-ra megfelelő, biztonságos és megfizethető lakhatás és alapszolgáltatások biztosítása mindenki számára és a nyomornegyedek fejlesztése

11.2 2030-ra biztonságos, megfizethető, elérhető és fenntartható közlekedési rendszerekhez való hozzáférés biztosítása mindenki számára, a közúti biztonság javításával, nagymértékben a tömegközlekedés bővítésével, különleges figyelmet fordítva a kiszolgáltatott helyzetben lévők, a nők, a gyermekek, a fogyatékkal élők és idősek szükségleteire

11.3 2030-ra a befogadó és fenntartható urbanizáció elősegítése, valamint részvételi, egységes és fenntartható településtervezés és -gazdálkodás lehetőségének javítása minden országban

11.4 A világ kulturális és természeti örökségének védelmére és megóvására irányuló erőfeszítések fokozása

11.5 2030-ra a katasztrófák, egyebek között a vízzel kapcsolatos katasztrófák halálos áldozatai és az általuk érintett emberek számának jelentős mértékű csökkentése, valamint az általuk okozott közvetlen gazdasági károk nagymértékű visszaszorítása a világ össztermeléséhez képest, a szegények és a kiszolgáltatott helyzetben lévők védelmét előtérbe helyezve

11.6 2030-ra a városok egy főre jutó hátrányos környezeti hatásának csökkentése, egyebek között a levegőminőség, a települési és egyéb hulladékgazdálkodás kiemelt kezelésével

11.7 2030-ra általános hozzáférés biztosítása biztonságos, befogadó, elérhető, zöld és nyilvános közösségi terekhez, különösen a nők és a gyermekek, az idősek és a fogyatékkal élők számára

11.a A városi, elővárosi és vidéki területek közötti kedvező gazdasági, társadalmi és környezeti kapcsolatok elősegítése a nemzeti és regionális fejlesztési tervezés javításával

11.b 2020-ra a befogadást, az erőforrás-hatékonyságot, az éghajlatváltozás mérséklését, az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást és a katasztrófákkal szembeni ellenállóképeséget célzó egységes szakpolitikákat és terveket bevezető és megvalósító városok és egyéb települések számának jelentős mértékű növelése, valamint holisztikus katasztrófakockázat-kezelés kidolgozása és megvalósítása minden szinten a 2015–2030-as időszakra szóló Sendai Katasztrófakockázat-csökkentési Kerettervvel összhangban

11.c Fenntartható és ellenállóképes, helyi építőanyagokból készült épületek építésének támogatása a legkevésbé fejlett országokban, egyebek között pénzügyi és technikai segítségnyújtással

12. cél Fenntartható fogyasztási és termelési módok kialakítása

12.1 A fenntartható fogyasztás és termelés elősegítésére irányuló tízéves keretprogram megvalósítása, vonatkozó intézkedések foganatosítása minden országban, megvalósítás a fejlett országok vezetésével, a fejlődő országok fejlettségi szintjének és lehetőségeinek figyelembevételével

12.2 2030-ra a természeti erőforrások fenntartható kezelésének és hatékony felhasználásának megvalósítása

12.3 2030-ra az egy főre jutó globális élelmiszer-hulladék mennyiségének a felére csökkentése kiskereskedelmi és fogyasztói szinten, valamint a termelési és az ellátási láncban, egyebek között a betakarítás után keletkező élelmiszer-veszteség csökkentése

12.4 2020-ra a vegyi anyagok és a hulladékok teljes élettartamára kiterjedő, környezetvédelmi szempontból megfelelő kezelésének megvalósítása az elfogadott nemzetközi kerettervekkel összhangban, valamint a vegyi anyagok és hulladékok levegőbe, vízbe és talajba való kibocsátásának jelentős mértékű csökkentése az emberi egészségre és a környezetre gyakorolt hátrányos hatásuk minimalizálása érdekében

12.5 2030-ra a hulladéktermelés jelentős mértékű csökkentése a termelés megakadályozásával, csökkentésével, valamint újrahasznosítással és újbóli felhasználással

12.6 A vállalatok, különösen a nagyvállalatok és a nemzetközi társaságok ösztönzése fenntartható gyakorlatok meghonosítására és a fenntarthatóságra vonatkozó információk beillesztésére a jelentési rendszereikbe

12.7 Fenntartható közbeszerzési gyakorlatok elősegítése a nemzeti szakpolitikákkal és prioritásokkal összhangban

12.8 2030-ra a fenntartható fejlődésre vonatkozó általános tájékozottság és tudatos hozzáállás elérése, valamint a természettel összhangot alkotó életmód kialakítása világszerte

12.a Segítségnyújtás a fejlődő országoknak a tudományos és műszaki kapacitásuk megerősítésére a fogyasztás és a termelés fenntarthatóbb módjainak meghonosítása érdekében

12.b A fenntartható fejlesztési hatások nyomon követésére alkalmas eszközök kidolgozása és megvalósítása a fenntartható idegenforgalom számára, amely munkahelyeket teremt, és népszerűsíti a helyi kultúrát és termékeket

12.c A pazarló fogyasztást ösztönző gazdaságtalan fosszilis tüzelőanyag-támogatások ésszerűsítése a piaci torzulások kiküszöbölésével, a nemzeti körülmények figyelembevételével, egyebek között a káros támogatások kivezetésével és a környezeti hatásukat tükröző adózás meghatározásával, a fejlődő országok sajátos szükségleteinek és körülményeinek figyelembevételével és a fejlődésüket esetlegesen hátráltató hatások minimalizálásával a szegények és az érintett közösségek védelmének biztosításával

13. cél Azonnali intézkedések foganatosítása az éghajlatváltozás és hatásai kezelésére

13.1 Az éghajlattal kapcsolatos veszélyekkel és a természeti katasztrófákkal összefüggő ellenálló- és alkalmazkodóképesség javítása minden országban

13.2 Az éghajlatváltozással foglalkozó intézkedések beillesztése a nemzeti szakpolitikákba, stratégiákba és tervezésbe

13.3 Az éghajlatváltozás mérséklésére, az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásra, a hatások csökkentésére és a korai előrejelzésre vonatkozó tájékoztatás, szemléletformálás, emberi és intézményi háttér javítása

13.a Az Egyesült Nemzetek Éghajlatváltozási Keretegyezményében a fejlett országok által vállalt kötelezettség teljesítése, melynek értelmében 2020-ig törekszenek közösen évi 100 milliárd dollárt különböző forrásokból összegyűjteni a fejlődő országok éghajlatváltozás mérséklésére irányuló eredményes intézkedéseivel és a végrehajtás átláthatóságával kapcsolatos szükségleteinek kielégítésére, valamint a Zöld Klíma Alap teljes működésének elindítása a szükséges finanszírozás biztosításával a lehető legkorábbi határidővel

13.b Az éghajlatváltozással kapcsolatos hatékony tervezés és irányítás kapacitásának növeléséhez szükséges mechanizmusok támogatása a legkevésbé fejlett országokban és a fejlődő kis szigetországokban, a nők, a fiatalok, a helyi és a marginalizálódott közösségek előtérbe helyezésével

14. cél Az óceánok, a tengerek és a tengeri erőforrások megőrzése és fenntartható használata a fenntartható fejlődés érdekében

14.1 2025-re a tengeri szennyezés összes formájának megelőzése és jelentős mértékű csökkentése, különös tekintettel a szárazföldi tevékenységből származó szennyezésre, egyebek között a tengerekbe kerülő hulladékokra és a tápanyagterhelésre

14.2 2020-ra a tengeri és part menti ökológiai rendszerek fenntartható kezelésének és védelmének biztosítása a súlyosan hátrányos hatások elkerülése érdekében, egyebek között az ellenállóképességük fokozásával, valamint intézkedések fogantatása az egészséges és termékeny óceánok helyreállítására

14.3 Az óceánok elsavasodása okozta hatások minimalizálása és kezelése, egyebek között a tudományos együttműködések fokozásával minden szinten

14.4 2020-ra a halászat hatékony szabályozása, a túlhalászás, a jogellenes, be nem jelentett és nem szabályozott halászat és a pusztító hatású halászati módszerek felszámolása, valamint tudományos alapú gazdálkodási tervek végrehajtása a halállomány az adott fajok biológiai jellegzetességei szerinti legnagyobb fenntartható hozamának legkorábbi határidőre történő visszaállítása érdekében

14.5 2020-ra a tengerparti és a tengeri területek legalább 10%-a védelmének biztosítása a nemzeti és nemzetközi jogszabályokkal összhangban és a legkorszerűbb tudományos ismereteknek megfelelően

14.6 2020-ra a többletkapacitást és a túlhalászatot elősegítő halászati támogatási formák betiltása, a jogtalan, be nem jelentett és nem szabályozott halászatot elősegítő támogatások megszüntetése, új támogatások bevezetésének kerülése, elismerve, hogy a fejlődő és a legkevésbé fejlett országokra alkalmazott megfelelő és eredményes egyedi és megkülönböztetett bánásmódot a Kereskedelmi Világszervezet által folytatott halászati támogatási tárgyalások részeként kell meghatározni

14.7 2030-ra a tengeri erőforrások fenntartható használatából eredő, a fejlődő kis szigetországok és a legkevésbé fejlett országok javát szolgáló gazdasági előnyök növelése, egyebek között fenntartható halgazdálkodással, akvakultúrával és idegenforgalommal

14.a A tudományos ismeretek bővítése, a kutatási kapacitás növelése és a tengeri technológia átadása a Kormányközi Oceanográfiai Bizottság által a tengeri technológia átadására vonatkozóan megállapított előírások és útmutatások figyelembevételével az óceánok egészségének javítása és annak érdekében, hogy a tengeri biológiai sokféleség nagyobb mértékben járuljon hozzá a fejlődő országok, különösen a fejlődő kis szigetországok és a legkevésbé fejlett országok fejlődéséhez

14.b Hozzáférés biztosítása a kisüzemi halászati vállalkozásoknak a tengeri erőforrásokhoz és a piacokhoz

14.c Az óceánok és erőforrásaik megőrzésének és fenntartható használatának javítása az ENSZ Tengerjogi Egyezményében foglalt nemzetközi jogszabályok érvényre juttatásával, amely egyezmény jelenti az óceánok és erőforrásaik megőrzéséhez és fenntartható használatához a jogi keretet, amelyet a „Future We Want“ (Az általunk vágyott jövő) dokumentum 158. bekezdése is megerősít

15. cél A szárazföldi ökoszisztémák védelme, helyreállítása és fenntartható használatának elősegítése, fenntartható erdőgazdálkodás, a sivatagosodás megfékezése, a talaj állapotromlásának megállítása és visszafordítása, a biológiai sokféleség eltűnésének megfékezése

15.1 2020-ra a szárazföldi és a belső édesvízi ökológiai rendszerek és szolgáltatásaik, különösen az erdőségek, a vizes területek, a hegységek és a száraz területek védelmének, helyreállításának és fenntartható használatának biztosítása, a nemzetközi megállapodásokban meghatározott kötelezettségekkel összhangban

15.2 2020-ra fenntartható erdőgazdálkodás megvalósítása az erdők össze fajtájában, az erdőirtás megfékezése, a leromlott állapotú erdők helyreállítása, valamint az erdősisítés és az újraerdősítés jelentős mértékű növelése világszerte

15.3 2030-ra sivatagosodás elleni küzdelem folytatása, a leromlott állapotú földterületek és talaj, egyebek között a sivatagosodás, a szárazságok és az árvizek által érintett földterületek helyreállítása, valamint törekvés a talajromlás-semleges világ megteremtésére

15.4 2030-ra a hegyvidéki ökológiai rendszerek és biológiai sokféleségük védelmének biztosítása annak érdekében, hogy bővüljön a kapacitásuk a fenntartható fejlődéshez alapvetően szükséges előnyök megteremtésére

15.5 A természetes élőhelyek pusztulásának csökkentésére irányuló azonnali és jelentős intézkedések foganatosítása, a biológiai sokféleség eltűnésének megfékezése és 2020-ra a fenyegetett fajok védelmének biztosítása és kipusztulásuk megakadályozása

15.6 A genetikai erőforrások használatából eredő előnyök igazságos és méltányos megosztásának elősegítése, a genetikai erőforrásokhoz való megfelelő hozzáférés biztosítása a nemzetközi megállapodásokkal összhangban

15.7 Azonnali intézkedések foganatosítása a védett állat- és növényfajok tiltott vadászatának és kereskedelmének felszámolására, valamint a vadon élő állatokból és növényekből készült termékek illegális kereskedelme esetében a keresleti és a kínálati oldal megszüntetésére

15.8 2020-ra intézkedések bevezetése az invazív idegen fajok megjelenésének megakadályozására, a szárazföldi és vízi ökológiai rendszerekre gyakorolt hatásuk jelentős mértékű csökkentésére és az elsődleges fontosságú fajok visszaszorítására vagy kiirtására

15.9 2020-ra az ökológiai rendszerekkel és a biológiai sokféleséggel kapcsolatos értékek beépítése a nemzeti és helyi tervezésbe, a fejlesztési folyamatokba, valamint a szegénység csökkentésére szolgáló stratégiákba és költségvetésbe

15.a Anyagi erőforrások mozgósítása az összes lehetséges forrásból és jelentős mértékű növelése a biológiai sokféleség és az ökológiai rendszerek megőrzésének és fenntartható használatának biztosítása érdekében

15.b Jelentős erőforrások mozgósítása az összes lehetséges forrásból és minden szinten a fenntartható erdőgazdálkodás finanszírozására és megfelelő ösztönzők nyújtására a fejlődő országoknak arra, hogy előrelépést érjenek el a fenntartható erdőgazdálkodás, egyebek között a megőrzés és az újraerdősítés megvalósításában

15.c A védett fajok tiltott vadászata és kereskedelme elleni küzdelem globális támogatásának fokozása, egyebek között a helyi közösségek képességének növelésével fenntartható megélhetési lehetőségek kihasználására

16. cél Békés és befogadó társadalmak megteremtése a fenntartható fejlődés érdekében, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára, jól működő, elszámoltatható és befogadó intézmények kiépítése minden szinten

16.1 Az erőszak minden formájának és az erőszakos cselekedetekkel összefüggő halálesetek arányának jelentős mértékű csökkentése világszerte

16.2 A gyermekek bántalmazásának és kizsákmányolásának felszámolása, a gyermekkereskedelem és a gyermekekkel szemben elkövetett erőszak és kínzás minden formájának megszüntetése

16.3 A jogállamiság elősegítése nemzeti és nemzetközi szinten és az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása mindenki számára

16.4 2030-ra a tiltott pénzmozgás és fegyverkereskedelem jelentős mértékű csökkentése, az eltulajdonított vagyontárgyak visszaszerzésének és visszaszolgáltatásának javítása, valamint fokozott küzdelem a szervezett bűnözés összes formája ellen

16.5 A korrupció és a megvesztegetés összes formájának jelentős mértékű visszaszorítása

16.6 Hatékony, elszámoltatható és átlátható intézmények létrehozása minden szinten

16.7 Reszponzív, inkluzív, részvételi és képviseleti döntéshozás biztosítása minden szinten

16.8 A fejlődő országok szélesebb körű és fokozottabb részvételének biztosítása a globális kormányzás intézményeiben

16.9 2030-ra jogi személyazonosság biztosítása mindenkinek, beleértve a születéskori anyakönyvezést

16.10 Az információkhoz való nyilvános hozzáférés és az alapvető szabadságok védelmének biztosítása a nemzeti jogszabályokkal és a nemzetközi megállapodásokkal összhangban

16.a Segítségnyújtás az illetékes nemzeti intézményeknek, egyebek között nemzetközi együttműködésekkel, az erőszak megakadályozásához, valamint a terrorizmus és a bűnözés elleni küzdelemhez szükséges kapacitás kiépítéséhez minden szinten, különös tekintettel a fejlődő országokra

16.b A fenntartható fejlődés céljait szolgáló, megkülönböztetéstől mentes jogszabályok és politikák elősegítése és végrehajtása

17. cél A végrehajtás eszközeinek megerősítése és a fenntartható fejlődésért dolgozó Globális Partnerség megújítása

PÉNZÜGYEK

17.1 A belföldi erőforrások mozgósításának elősegítése, egyebek között a fejlődő országok részére nemzetközi segítség biztosításával, az adók és egyéb bevételek beszedéséhez szükséges belső kapacitás javítása érdekében

17.2 A fejlett országok hivatalos fejlesztési támogatásra vonatkozó kötelezettségeinek maradéktalan teljesítése, beleértve azt a számos fejlett ország által vállalt kötelezettséget, mely szerint a hivatalos fejlesztési támogatás összege eléri a bruttó nemzeti jövedelem 0,7%-át (ODA/GNI) a fejlődő országok és 0,15–0,2%-át a legkevésbé fejlett országok esetében; a hivatalos fejlesztési támogatás adományozóit annak mérlegelésére ösztönözzük, hogy a legkevésbé fejlett országoknak nyújtandó hivatalos fejlesztési támogatás összegeként legalább a bruttó nemzeti jövedelem 0,20%-át határozzák meg.

17.3 Különböző forrásokból származó további pénzügyi erőforrások mozgósítása a fejlődő országok részére

17.4 Segítségnyújtás a fejlődő országoknak a tartós adósságfenntarthatóság eléréséhez az adósságfinanszírozást, az adósságenyhítést és az adósságátütemezést (az adott helyzettől függően) elősegítő összehangolt politikákkal, valamint a súlyosan eladósodott szegény országok külső tartozásainak kezelése az adósságtörlesztési nehézségek mérséklése érdekében

17.5 Beruházásösztönző rendszerek elfogadása és megvalósítása a legkevésbé fejlett országok részére

TECHNOLÓGIA

17.6 Az észak-dél, a dél-dél és háromoldalú regionális és nemzetközi együttműködés fokozása a tudomány, a technológia és az innováció

témakörében, illetve az ezekhez való hozzáférés elősegítése, a tudásmegosztás támogatása közös megegyezés szerint, egyebek között a meglévő mechanizmusok közötti koordináció javításával, különösen az ENSZ szintjén és a globális technológiatámogatási mechanizmus létrehozásával

17.7 Környezetvédelmi szempontból megfelelő technológiák kifejlesztésének, átadásának, terjesztésének és elterjedésének elősegítése a fejlődő országok javára, kedvező, egyebek között kölcsönösen elfogadott koncessziós és kedvezményes feltételek biztosításával.

17.8 A technológiabank, valamint a tudományos, technológiai és innovációs kapacitásépítési mechanizmusok teljes körű működésének megvalósítása 2017-re a legkevésbé fejlett országok támogatására, valamint az alaptechnológiák, különösen az informatikai és kommunikációs technológiák használatának növelése

KAPACITÁSÉPÍTÉS

17.9 Az összes fenntartható fejlődési cél fejlődő országokban történő megvalósítására irányuló nemzeti terveket elősegítő hatékony és célzott kapacitásépítés végrehajtásához szükséges nemzetközi segítség fokozása, egyebek között észak-dél, dél-dél és háromoldalú együttműködésekkel

KERESKEDELEM

17.10 Egyetemes, szabályokon alapuló, nyitott, megkülönböztetéstől mentes és méltányos, a Világkereskedelmi Szervezet alá tartozó multilaterális kereskedési rendszer elősegítése, egyebek között a Dohai Fejlesztési Menetrendhez kapcsolódó tárgyalások lezárásával

17.11 A fejlődő országok exportjának jelentős mértékű növelése, ezen belül törekvés a legkevésbé fejlett országok világexporton belüli arányának megkétszerezésére 2020-ra

17.12 A legkevésbé fejlett országoknak biztosított vám- és kvótamentes, tartós piaci hozzáférés határidőre történő bevezetése, a Világkereskedelmi Szervezet döntéseivel összhangban, egyebek között a legkevésbé fejlett országokból érkező árukra vonatkozó átlátható, egyszerű és a piacra jutást elősegítő kedvezményes származási szabályok alkalmazásával

RENDSZERSZINTŰ KÉRDÉSEK

Politikai és intézményi koherencia

17.13 A globális makrogazdasági stabilitás növelése, egyebek között politikai koordinációval és koherenciával

17.14 A politikai koherencia növelése a fenntartható fejlődésre tekintettel

17.15 A szegénység felszámolására és a fenntartható fejlődés biztosítására irányuló politikák kidolgozásához és végrehajtásához szükséges politikai mozgástér és irányítói szerep tiszteletben tartása minden ország esetében

Több érdekelt felet tömörítő partnerségek

17.16 A Globális Partnerség és szintén a fenntartható fejlődésért dolgozó több érdekelt felet tömörítő partnerségek megerősítése, amelyek a tudás, a szakértelem, a technológia és anyagi erőforrások mozgósításával és megosztásával segítik minden országban, különösen a fejlődő országokban a fenntartható fejlődési célok teljesítését

17.17 Eredményes állami, állami és magánfelekkel létrehozott, valamint civil partnerségek ösztönzése és támogatása, a partnerségek tapasztalatára és erőforrás-biztosítási stratégiáikra építve

Adatgyűjtés, ellenőrzés és elszámoltathatóság

17.18 2020-ra a fejlődő országoknak, egyebek között a legkevésbé fejlett országoknak és a fejlődő kis szigetországoknak nyújtott kapacitásépítési támogatás fokozása annak érdekében, hogy a kiváló minőségű, időszerű, megbízható és jövedelem, nem, életkor, faji és etnikai hovatartozás, a bevándorló jogállás, a fogyatékoság, a földrajzi hely és egyéb fontos nemzeti szempontok szerint lebontott adatok mennyisége jelentős mértékben növekedjen

17.19 2030-ra a meglévő kezdeményezésekre építve a fenntartható fejlődés előrehaladását értékelő és a GDP-t kiegészítő mérési módok kidolgozása, valamint a statisztikai kapacitásépítés elősegítése a fejlődő országokban